

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
Ankara University Center for Environmental Studies

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ÇEVREBİLİMLERİ DERGİSİ
Ankara University Journal of Environmental Sciences

Cilt: 10

Sayı: 1

Yıl: 2023

Volume: 10

Number: 1

Year: 2023

Ankara – 2023

Elektronik / Online ISSN: 2146-1562

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

All rights are reserved. Published content may not be copied or re-published without the permission of Ankara University Center for Environmental Studies.

Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi
Ankara University Journal of Environmental Sciences

Elektronik / Online ISSN: 2146-1562

Cilt/ Volume: 10

Sayı/ Number: 1

Yıl/ Year: 2023

Yayın Sahibinin Adı/ Owner

Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve
Uygulama Merkezi adına
Mehmet SOMUNCU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Manager
Uğur DOĞAN

Yayın İdare Merkezi Adresi/ Correspondence
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Sıhhiye, ANKARA

Yayın İdare Merkezi Telefonu/Phone
+90 312 3103280/1202

Elektronik Posta Adresi/ Email
csaum@ankara.edu.tr

URL
<https://dergipark.org.tr/aucevrebilim>
<http://dergiler.ankara.edu.tr>
<http://csaum.ankara.edu.tr>

Yayının Türü/ Type of Publication
Yaygın süreli yayın/ Widely Distributed Periodical

Editörler Kurulu/ Editorial Board

Mehmet SOMUNCU (**Baş Editör**/ Editor-in-Chief)
Işıl KAYMAZ (**Yardımcı Editör** / Associate Editor)
İhsan ÇİÇEK (**Alan Editörü** / Field Editor)
Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU (**Alan Editörü** / Field Editor)
Fatmagül GEVEN (**Alan Editörü** / Field Editor)
Gökşen ÇAPAR (**Alan Editörü** / Field Editor)
Serdar YEŞİLYURT (**Alan Editörü** / Field Editor)

Editör Danışma Kurulu/Editorial Advisory Board:

Ali İhsan AROL, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Aysel ATIMTAY, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Ayşen ERDİNÇLER, Boğaziçi Üniversitesi
Christina GONNELLI, Università Degli Studi Firenze
Erwin BERGMEIER, University of Göttingen
Federico SELVI, Università Degli Studi Firenze
Gülen GÜLLÜ, Hacettepe Üniversitesi
Günay KOCASOY, Boğaziçi Üniversitesi
Kaoru KASHIMA, Kyushu University
Latif KURT, Ankara Üniversitesi
Neil ROBERTS, Plymouth University
Neriman ŞAHİN GÜÇHAN, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Nilgül KARADENİZ, Ankara Üniversitesi
Selim L. SANİN, Hacettepe Üniversitesi
Sibel ATASAGUN, Ankara Üniversitesi
Uğur DOĞAN, Ankara Üniversitesi
Warren EASTWOOD, Birmingham University

Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir.
Ankara University Journal of Environmental Sciences is a refereed journal, published twice a year.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
Ankara University Center for Environmental Studies
ANKARA ÜNİVERSİTESİ ÇEVREBİLİMLERİ DERGİSİ
Ankara University Journal of Environmental Sciences
Cilt/ Volume: 10 Sayı/ Number: 1 Yıl/ Year: 2023

İçindekiler/ Contents

Türkiye’de Afet Yönetimi Bağlamında Kritik Altyapı Kavramı <i>The Concept of Critical Infrastructure in the Context of Disaster Management in Turkey</i> Evren TANRIVERDİ, Betül KURADA, Mehmet Fatih ŞEN, Esen DEMİRKOL KILIÇ.....	1
Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme <i>Evaluation of the Antakya Urban Cultural Heritage after the Earthquakes</i> Funda VARNACI UZUN, Mehmet SOMUNCU.....	9
Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformuna Genel Bakış <i>Overview of the Turkish Disaster Risk Reduction Platform</i> Betül KURADA, Evren TANRIVERDİ, Mehmet Fatih ŞEN, Esen DEMİRKOL KILIÇ, Derya YALÇIN	24
İlgaz Dağı Milli Parkı’nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma <i>A Study on the Sustainability of the Relationship Between Protected Areas and Tourism in Ilgaz Mountain National Park</i> İrem SAĞLAM FİDE.....	30
Makale Kabul ve Yazım Kuralları/ Instructions for Authors	49

Türkiye’de Afet Yönetimi Bağlamında Kritik Altyapı Kavramı

The Concept of Critical Infrastructure in the Context of Disaster Management in Turkey

Evren TANRIVERDİ^{1*}, Betül KURADA¹, Mehmet Fatih ŞEN¹,
Esen DEMİRKOL KILIÇ¹

¹AFAD, Risk Belirleme ve Önlem Dairesi Başkanlığı, Ankara-Türkiye

Özet: Dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de gerek doğa kaynaklı olsun ve gerekse teknoloji (insan kaynaklı) kaynaklı olsun afetlerin sayısı ve sıklığının arttığı yadsınamaz bir gerçektir. Çevre, toplum ve kamu hizmetleri üzerinde hayati öneme sahip varlıklar olarak tanımladığımız kritik alt yapılar, zarar gördüğünde can, mal ve itibar kayıplarına yol açabilmektedir. Kritik altyapı çalışmaları sırasında muhatap kurumun görev ve sorumlulukları ya da personelin çalıştığı bilim disiplini bakış açısı ile ‘altyapı’ sözcüğünden kimi zaman kentsel altyapılar kimi zamanda siber güvenlik/bilişim altyapısı olarak farklı algılamaların olduğu görülmektedir. Oysa kritik altyapı ne salt bir kent altyapısı sorunu ne de salt bir siber güvenlik meselesidir. Kritik altyapı, zarar gördüğünde can, mal ve itibar kaybına sebep olma potansiyeli olan yekvücut ülkenin fiziki ya da fiziki olmayan tüm kaynaklarıdır. Ülkemizde kritik altyapılar konusu afet bağlamında ilk defa Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından ele alınmış, kavramsal tanımlamalar, sektör ve alt sektörleri ve içerikleri belirlenmiştir. Kritik altyapıların korunması konusu sadece yerel ya da ulusal bir konu olmayıp karşılıklı bağımlılıklar ve sektörel etkiler düşünüldüğünde uluslararası boyutu da olan bir konudur. Bu bağlamda AFAD, kavramsal çalışmalar, sektör ve alt sektör belirleme çalışmalarında uluslararası çalışmaları incelemiş, referans almış ve ulusal kamu ve özel kurum ve kuruluşlar ile bunları istişare ederek ülkemiz için kritik altyapıların sektörel tanımlama ve sınıflandırma çalışmasını neticelendirmiştir. Bu makale sayesinde bu çalışmaların bilim dünyasına aktarılması ile ülkemiz özelinde konu ile ilgili kavramsal anlamda dil bütünlüğünün sağlanması ve muhatapların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kritik altyapılar, kritik altyapıların korunması, kritik altyapı sektörleri.

Abstract: It is an undeniable fact that the number and frequency of disasters have increased in our country, as in the rest of the world, whether they are caused by nature or technology (human-made). Critical infrastructures, which we define as vital assets on the environment, society and public services, can cause loss of life, property and reputation when damaged. During critical infrastructure studies, it seems that there are different perceptions from the word 'infrastructure', sometimes as urban infrastructures and sometimes as cyber security/information infrastructure, due to the duties and responsibilities of institutions or the perspective of the science discipline in which the personnel work. However, critical infrastructure is neither a purely urban infrastructure problem nor a purely cyber security issue. Critical infrastructure is all the physical or non-physical resources of the country that have the potential to cause loss of life, property and reputation when damaged. In our country, the issue of critical infrastructures was handled by the Disaster and Emergency Management Presidency (AFAD) for the first time in the context of disaster, and conceptual definitions, sectors and sub-sectors and contents were determined. The issue of protecting critical infrastructures is not only a local or national issue, but also an issue with an international dimension when interdependencies and sectoral effects are considered. In this context, AFAD has examined and referenced international studies in conceptual studies, sector and sub-sector identification studies, and has finalized the sectoral definition and classification of critical infrastructures for our country by consulting with national public and private institutions and organizations. Thanks to this article, it is aimed to transfer these studies to the scientific world and to provide conceptual language integrity and to inform the addressees about the subject in our country.

Keywords: Critical infrastructures, protecting of critical infrastructures, critical infrastructure sectors.

* evren.tanriverdi@afad.gov.tr

1.Giriş

Kritik altyapı kavramı son yıllarda dünyada üzerinde çokça tartışılan meselelerden biri olmuş, ancak ülkelerin stratejik öncelikleri, tehdit algulamaları, teknolojik ilerlemeleri ve gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklarından ötürü kritik altyapı tanımı konusunda ortak bir dil birliği sağlanamamıştır. Ülkeler, sektörel ihtiyaçları, kaynakların farklı dağılımı ve farklı öncelikleri sebebiyle kendi tanımlarını, kapsamlarını geliştirmişler ve yine ihtiyaçları doğrultusunda kritik altyapı sektörlerini belirlemişlerdir. Hatta değişen ve gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda da kritik altyapı sektörlerini revize eden ülkeler de olmuştur.

İklimi değişen, hızlı endüstrileşen, kırsal/kentsel nüfus oranının kent lehine orantısız arttığı dünyamızda afetlere karşı kırılganlığımız da artmaktadır. Afetler neticesinde olası can kayıplarının yanı sıra yıllarca süren çalışmalar sonucunda elde edilmiş, ülkelerin hayati fonksiyonlarını kapsayan kritik altyapılar da hasar görebilmekte, kesintiye uğrayabilmekte ve bunların neticesinde maddi/manevi zarar ve külfetlerle baş başa kalılabilmektedir. Bu olası zarar ve külfetlerle karşı karşıya kalmamak, olumsuz senaryolardan uzaklaşabilmek ise, kritik altyapıları yalnızca siber güvenlik penceresinden değil afet yönetiminin bir parçası olarak tüm evrelerinde bütüncül bir bakış ile sektörel olarak ele alınması ve yönetilmesi ile mümkündür. Ülke örnekleri incelendiğinde su, sağlık, enerji ve ulaşım gibi kritik altyapı sektörlerinin birçok ülkede tanımlanmış yaygın kritik altyapı sektörleri arasında olduğunu söylemek mümkündür.

Afet ya da acil durumlar nedeniyle kritik altyapıların zarar görmesini önlemek ve temel hizmetlerde meydana gelecek aksaklıkları önemli ölçüde azaltarak dirençliliği artırmak Birleşmiş Milletler Dünya Afet Risklerinin Azaltılması 3. Konferansı’nda kabul edilen Sendai Çerçevesi’nin de küresel hedeflerinden birisidir.

Bu çalışmada dünyada kritik altyapı kavramı ülkeler açısından ele alınarak Türkiye’de ki mevcut durum değerlendirilmiştir. Kritik altyapı sektörleri ülkemizde afet bakış açısıyla AFAD tarafından; enerji, ulaştırma (karayolu, denizyolu, havayolu, demiryolu), su yönetimi ve barajlar, haberleşme, bankacılık ve finans, tarım ve gıda, kültür ve turizm, sağlık, kritik kamu hizmetleri, kritik üretim/ticari sektörleri olmak üzere 10 başlık altında belirlenmiştir (AFAD, 2014).

2. Dünya’da Kritik Altyapı Kavramı

Kritik altyapı terimi ilk olarak Temmuz 1996’da dönemin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı tarafından kurulan Kritik Altyapının Korunmasından Sorumlu Komisyon (PCCIP) tarafından kullanılmıştır. 1997 yılında komisyon tarafından kritik altyapıların korunmasına ilişkin ilkelerin belirlenmesini, elde edilen bulguları ve kritik altyapılara ilişkin önerileri içeren bir rapor hazırlanmıştır (Moteff J.D., 2015). Avrupa Birliği’nde (AB) ise kritik altyapıların sistematik olarak korunması hususu ilk kez 2004 yılında gündeme alınmış olup 8 Aralık 2008 tarih ve 114 sayılı “Avrupa Kritik Altyapılarının Belirlenmesi ve Koruyucu Tedbirlerin Arttırılması” Direktifi ile bu alandaki nihai çerçeve oluşturulmuştur (AFAD, 2014). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD); kritik altyapıları; fonksiyonelliğini yitirmesi durumunda sağlık hizmetlerine, toplumsal emniyet ve güvenliğe, ekonomik büyümeye veya ekonominin verimli çalışmasına ciddi yönde etki eden bilgi ağları ve sistemleri olarak tanımlamaktadır (OECD, 2022). Afet risklerinin azaltılmasında en kapsamlı kuruluş olan Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması Ofisi (UNDRR) ise kritik altyapıları; bir toplumun veya topluluğun işleyişi için sosyal, ekonomik veya operasyonel olarak gerekli olan hizmetleri destekleyen fiziksel yapılar, tesisler, ağlar ve diğer varlıklar olarak tanımlamaktadır (UNDRR, 2015).

2.1. AB’de Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

AB’de kritik altyapı konusunun ele alınmaya başlaması, 2004 yılında Avrupa Konseyi’nin Komisyon’dan kritik altyapıları korumak için strateji hazırlamasını istemesiyle başlamıştır. AB kritik altyapıları; “bozulduğunda veya tahrip edildiğinde vatandaşlarının sağlığı, emniyeti, güvenliği ve ekonomisi veya hükümetlerin etkin işleyişi üzerinde ciddi bir etkisi olacak olan fiziksel ve bilgi teknoloji tesisleri, ağları, hizmetleri ve varlıkları” olarak tanımlamaktadır. AB’de Çizelge 1’de verildiği gibi kritik

altyapılar, 11 ana sektör olmak üzere 37 alt sektörden oluşmaktadır (Commission of The European Communities, 2005).

Çizelge 1. AB’de Kritik Altyapı Sektörleri

1	Enerji	1	Boru hatları dahil petrol ve gaz üretim, rafinasyon, işleme ve depolama
		2	Elektrik üretimi
		3	Elektrik, gaz ve petrol iletimi
		4	Elektrik, gaz ve petrol dağıtım
2	Bilişim ve İletişim Teknolojileri	5	Bilişim sistemleri ve ağlarının korunması
		6	Enstrümantasyon otomasyon ve kontrol sistemleri (SCADA vb.)
		7	İnternet
		8	Sabit haberleşme kanallarının sağlanması
		9	Mobil haberleşme kanallarının sağlanması
		10	Telsiz haberleşmesi ve seyrüsefer
		11	Uydu iletişimi
		12	Yayınçılık
3	Su	13	İçme suyunun sağlanması
		14	Su kalitesi kontrolü
		15	Suyun çıkartılması ve miktarının kontrolü
4	Gıda	16	Gıda temini, gıda güvenliği ve emniyetinin sağlanması
5	Sağlık	17	Tıbbi müdahale ve hastane hizmetleri
		18	İlaçlar, serumlar, ilaçlar ve farmasötik maddeler
		19	Biyoloji laboratuvarları ve biyolojik maddeler
6	Finansman	20	Ödeme hizmetleri/ ödeme yapıları (özel)
		21	Resmi finansman faaliyetleri
7	Kamu ve Hukuk Düzeni ve Güvenlik	22	Kamu ve hukuk düzeni, güvenlik ve emniyetin sürdürülmesi
		23	Adalet ve infaz kurumları idaresi
8	Kamu İdaresi	24	Kamu hizmetleri
		25	Silahlı kuvvetler
		26	Kamu idari hizmetleri
		27	Acil durum hizmetleri
		28	Posta ve kurye hizmetleri
9	Ulaştırma ve Taşımacılık	29	Karayolu taşımacılığı/ulaşımı
		30	Demiryolu taşımacılığı/ulaşımı
		31	Havayolu taşımacılığı/ulaşımı
		32	İç suyolları taşımacılığı/ulaşımı
		33	Okyanus ve kısa mesafeli deniz taşımacılığı/ulaşımı
10	Kimya ve Nükleer Endüstri	34	Kimyasal ve nükleer madde üretimi ve depolama/işleme
		35	Tehlikeli madde boru hatları (kimyasallar)
11	Uzay ve Araştırma	36	Uzay
		37	Araştırma

AB tarafından yayınlanan “Avrupa Kritik Altyapılarının Belirlenmesi ve Koruyucu Tedbirlerin Arttırılması 2008/114/AB Konsey Direktifi”nde kritik altyapı; AB üyesi ülkelerde bulunan üye ülkelerde hayati toplumsal işlevlerin, insan sağlığı, sosyo- ekonomik durum ve güvenliğin sürdürülmesi için gerekli olan ve kesintiye uğraması veya yok edilmesi olumsuz sonuçlara yol açabilecek olan bir varlık, sistem veya sistem bileşenleridir şeklinde tanımlanmıştır. Avrupa Kritik Altyapısı, bir AB üyesi ülkede bulunan, bozulması veya kesinti olması halinde en az iki üye ülkede yukarıda tanımlanan zararın ortaya çıkmasında neden olan kritik altyapıdır. Direktifte kayıp kriterleri şu şekilde tanımlanmıştır:

- Can kaybı: Olası ölü ve yaralı sayısı.
- Ekonomik etki: Olası çevresel etkiler de dahil olmak üzere, ekonomik kaybın derecesi ve/veya ürün ve hizmetlerin kalitesinde beklenen düşüş
- Toplumsal etki: Başlıca hizmetlerin aksaması da dâhil olmak üzere günlük yaşama ve toplumun güven duygusuna olan etkiler (EU, 2008).

2.2. ABD’de Kritik Altyapılar ve Sektörleri

ABD, kritik altyapıları “yetersizlikleri veya yok edilmeleri durumunda ulusal ekonomik güvenlik, ulusal halk sağlığı unsurlarından herhangi biri veya daha fazlası üzerinde zayıflatıcı etki

Türkiye’de Afet Yönetimi Bağlamında Kritik Altyapı Kavramı

oluşturabilecek hayati öneme sahip fiziki ya da sanal sistemler ve varlıklar” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca ABD’de ulusal güvenlik kapsamında değerlendirilen kritik altyapılar Çizelge 2’de verildiği gibi 16 sektör olarak kabul edilmektedir (CISA, 2023).

Çizelge 2. ABD Kritik Altyapı Sektörleri. Kaynak: CISA, 2023

1	Kimya Sektörü	9	Ticari Tesisler Sektörü
2	İletişim Sektörü	10	Kritik Üretim Sektörü
3	Barajlar Sektörü	11	Savunma Sanayi Ana Sektörü
4	Acil Durum Hizmetleri Sektörü	12	Enerji Sektörü
5	Finans Sektörü	13	Gıda ve Tarım Sektörü
6	Resmi Binalar ve Tesisler Sektörü	14	Sağlık ve Halk Sağlığı Sektörü
7	Bilgi Teknolojileri Sektörü	15	Nükleer Reaktörler, Maddeler ve Atık Sektörü
8	Ulaştırma Sistemleri Sektörü	16	Su ve Atık su Sistemleri Sektörü

2.3. İngiltere’de Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

İngiltere’de kritik altyapılar, kaybı veya yetersizliği; ciddi ölümlerin veya yaralanmaların yanı sıra önemli ekonomik veya sosyal etkilere neden olabilecekler dahil zorunlu hizmetlerin sağlanabilirliği, bütünlüğü veya sunumu üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olabilecek veya ulusal güvenlik, milli savunma veya devletin işleyişi üzerinde ciddi olumsuz etkilere neden olabilecek kritik altyapı unsurları (varlıklar, tesisler, sistemler, şebekeler, süreçler ve bunları işleten ve çalıştıran kişiler) olarak tanımlanmaktadır (Çizelge 3) (NPSA, 2023).

Çizelge 3. İngiltere’de Kritik Altyapı Sektörleri

1	Enerji Sektörü	8	Su Sektörü
2	Finans Sektörü	9	Savunma Sektörü
3	Gıda Sektörü	10	Devlet Sektörü
4	Ulaştırma Sektörü	11	Acil Durum Hizmetleri Sektörü
5	Sağlık Sektörü	12	İletişim Sektörü
6	Kimyasal Sektörü	13	Uzay Sektörü
7	Sivil Nükleer Sektör		

İngiltere’de yukarıda bahsedilen sektörlere ek olarak bazı sektörler de 'alt sektör' olarak tanımlanmıştır. Örneğin Acil Durum Hizmetleri Polis, Ambulans, İtfaiye ve Sahil Güvenlik olarak ayrılabilir. Her sektör bir veya daha fazla lider kurumun sorumluluğundadır ve kritik varlıklar için koruyucu güvenlik sağlanmaktadır (NPSA, 2023a).

2.4. Avustralya’da Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

Avustralya kritik altyapılarını giderek daha karmaşık ulusal güvenlik riskleri ortaya çıkaran afetlerden korumak amacıyla Ocak 2017’de Kritik Altyapı Merkezi’ni kurmuştur. Avustralya kritik altyapıları; yok edilmesi, yetersiz kalması veya uzun süre kullanılamaz olması halinde sosyo-ekonomik ciddi olumsuz etkilere neden olabilecek veya Avustralya’nın ulusal güvenlik ve milli savunma kabiliyetini olumsuz şekilde etkileyebilecek fiziki tesisler, tedarik zincirleri, bilişim teknolojileri ve iletişim ağları olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Avustralya, güvenli ve dirençli altyapıların, üretkenliği destekleyerek, ekonomik büyümeyi sağlayan ticari faaliyetlerin sürekliliğinin sağlanmasına yardımcı olacağı belirtilerek 9 ayrı sektörde kritik altyapıları değerlendirmiştir (CIC, 2023).

Çizelge 4. Avustralya’da Kritik Altyapı Sektörleri. Kaynak: CIC,2023

1	Bankacılık ve Finans Sektörü	6	İletişim Sektörü
2	Devlet Sektörü	7	Ulaştırma Sektörü
3	Enerji Sektörü	8	Gıda ve Market Sektörü
4	Sağlık Sektörü	9	Su Sektörü

2.5. Almanya’da Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

Almanya’daki tanıma göre; kritik altyapılar işlevlerini tamamen veya kısmet kaybetmeleri durumunda uzun süreli arz kesintileri, toplum güvenliği ve emniyeti sorunları ile diğer dramatik sonuçlar doğurabilecek olan bir toplum ve ekonomisi açısından hayati öneme sahip her türlü kurumsal

ve fiziksel altyapı ve tesisi ifade etmekte olup Çizelge 5’de görüldüğü üzere 9 ayrı sektörde kritik altyapılar değerlendirilmiştir (BBK,2023).

Çizelge 5. Almanya’da Kritik Altyapı Sektörleri. Kaynak: BBK,2023

1	Enerji Sektörü	6	Su Sektörü
2	Devlet ve İdare Sektörü	7	Finans ve Sigorta Sektörü
3	Gıda Sektörü	8	Medya ve Kültür Sektörü
4	Ulaştırma ve Trafik Sektörü	9	Bilgi Teknolojileri ve Telekomünikasyon Sektörü
5	Sağlık Sektörü		

2.5. Japonya’da Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

Japonya’daki tanıma göre; kritik altyapılar, yeri doldurulamayan hizmetleri sağlayan kuruluşlar olup toplumun sosyal yaşamını ve ekonomik faaliyetlerini sürdürmesi için önemlidir. Bir kritik altyapının faaliyetinin duraklatılması, kısıtlanması veya kullanılamaz hale gelmesi toplumun sosyal yaşamının ve ekonomik faaliyetlerinin büyük ölçüde sekteye uğramasına neden olur (OECD, 2007).

Japonya’da 2005 yılında kritik altyapılara ilişkin bir eylem planı kabul edilerek kritik altyapı tehditleri yalnızca siber odaklı değil doğa kaynaklı afetler ve insan kaynaklı afetleri de içerecek şekilde genişletilmiştir. Daha önceden 7 sektör olarak belirlenen kritik altyapı sektörleri ise sağlık, lojistik ve su sektörlerinin de eklenmesiyle Çizelge 6’da yer aldığı gibi 10 sektör olarak revize edilmiştir (NISC, 2007).

Çizelge 6. Japonya’da Kritik Altyapı Sektörleri. Kaynak: NISC, 2007

1	Finans Sektörü	6	İletişim Sektörü
2	Devlet ve İdare Sektörü (Yerel Yönetimler dahil)	7	Gaz Sektörü
3	Sivil Havacılık Sektörü	8	Sağlık Sektörü
4	Elektrik Sektörü	9	Lojistik Sektörü
5	Demiryolu Sektörü	10	Su Sektörü

3. Türkiye’de Kritik Altyapı Tanımı ve Sektörleri

AFAD tarafından hazırlanan yol haritası belgesinde afet bakış açısıyla bakıldığında; işlevini kısmen veya tamamen yerine getiremediğinde çevrenin, toplumsal düzenin ve kamu hizmetlerinin yürütülmesinin olumsuz etkilenmesi neticesinde, vatandaşların sağlık, güvenlik ve ekonomisi üzerinde ciddi etkiler oluşturacak ağ, varlık, sistem ve yapıların bütünü olarak tanımlanmıştır (AFAD, 2014).

AFAD daha sonra kritik altyapı tanımını güncellemiş, “zarar gördüğünde can kaybı, ekonomik kayıp ve itibar kayıplarına yol açabilen, çevre, toplum ve kamu hizmetleri üzerinde hayati öneme sahip varlıkların bütünü” olarak ifade etmiştir (AFAD, 2022).

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB) tarafından hazırlanan “Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı’nda (2020-2023)” kritik altyapılar siber güvenlik bakış açısıyla bakıldığında, “İşlediği bilginin/verinin gizliliği, bütünlüğü veya erişilebilirliği bozulduğunda can kaybına, büyük ölçekli ekonomik zarara, ulusal güvenlik açıklarına veya kamu düzeninin bozulmasına yol açabilecek bilişim sistemlerini barındıran altyapılar” olarak tanımlanmıştır. Aynı belgede, kritik altyapı sektörleri “Elektronik Haberleşme, Enerji, Su Yönetimi, Kritik Kamu Hizmetleri, Ulaştırma, Bankacılık ve Finans” olarak belirlenmiştir (UAB, 2020).

AFAD tarafından 2014 yılında yayınlanmış olan “Kritik Altyapılar Yol Haritası Belgesi’nde (2014-2023)” 10 ana sektör belirlenmiştir (AFAD, 2014). Yapılan çalışmalar sonucunda enerji ve ulaşım sektörlerinin alt kırılımları da Çizelge 7’de gösterildiği gibi belirlenmiştir. Kritik altyapı sektörleri altında yer alan afet ve acil durumlara karşı hazırlıklı olmak için önceliklendirilen fiziksel yapı ve tesisler de “kritik varlık” olarak tanımlanmıştır (AFAD, TUBİTAK-BİLGEM 2016).

Türkiye’de Afet Yönetimi Bağlamında Kritik Altyapı Kavramı

Çizelge 7. Türkiye’de Kritik Altyapıların Listesi. Kaynak: AFAD, TÜBİTAK-BİLGEM 2016

1	Enerji	1	Doğalgaz
		2	Elektrik
		3	Katı yakıt
2	Ulaştırma	4	Denizyolu
		5	Havayolu
		6	Demiryolu
		7	Karayolu
3	Sağlık		
4	İletişim		
5	Tarım ve Gıda		
6	Su Yönetimi ve Barajlar		
7	Kültür ve Turizm Sektörü		
8	Bankacılık ve Finans Sektörü		
9	Kritik Kamu Hizmetleri Sektörü		
10	Kritik Üretim/Ticari Tesisler Sektörü		

4. Kritik Altyapı Çalışmalarının Hukuki Dayanakları

Hyogo Çerçevesi Eylem Planı’nın devam anlaşması niteliğinde olan ve Japonya’nın Sendai şehrinde 14-18 Mart 2015 tarihlerinde Dünya Afet Riski Azaltma Konferansı’nda kabul edilen Sendai Çerçevesi yeni dönemin belirleyici anlaşması olarak ön plana çıkmakta ve 2030 yılına kadar afetler sektöründeki temel yapı taşlarını ortaya koymaktadır.

Sendai Çerçevesi; afet riskini anlamak, afet riskinin yönetilmesi için afet risk yönetişimini güçlendirmek, dirençlilik için afet risk azaltmaya yatırım yapmak, etkili müdahale için afete hazırlık çalışmalarını geliştirmek ve iyileştirmek, rehabilitasyon ve yeniden inşa safhalarında “Öncekinden Daha İyisini İnşa Etmek” şeklinde dört önceliğe sahiptir. Öncekinden daha iyisini inşa etmek başlığı altında ulusal ve yerel seviyelerde “Su, ulaşım ve telekomünikasyon altyapısı, eğitim tesisleri, hastaneler ve diğer sağlık kurumları dahil olmak üzere, yeni oluşturulacak ve mevcut kritik altyapının afet sırasında ve sonrasında sağlam, etkin ve işler halde kalmasının sağlanmasını temin etmek ve hayat kurtarıcı faaliyetler ile temel hizmetleri sağlamak amacıyla direncini arttırmak” şeklinde yer almıştır. Bu doğrultuda belirlenen 7 hedeften birisi; afet nedeniyle kritik altyapıların zarar görmesini ve sağlık ve eğitim tesisleri dâhil temel hizmetlerin aksamasını önemli ölçüde azaltmak, bu doğrultuda 2030 yılına kadar bu kritik altyapıların dirençliliklerini arttırmaktır (UN, 2015).

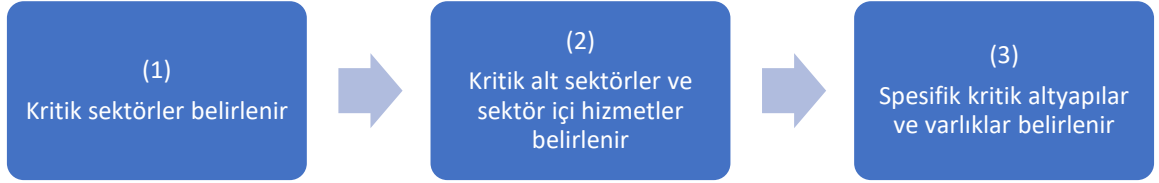
11. Kalkınma Planı (2019-2023)’nda afet yönetimi başlığı altında yer alan politika ve tedbirler arasında, “Afete hazırlık ve afet sonrası müdahalede özel öneme sahip hastane, okul, yurt gibi ortak altyapıların güçlendirilmesine, enerji, ulaşım, su ve haberleşme gibi kritik altyapıların güçlendirilmesine öncelik verilecektir” ve “Kritik altyapı tesislerinin önceliklendirilmesine yönelik yöntem belirlenecektir” ifadelerine yer verilmiştir (SBB, 2019). Cumhurbaşkanlığı Yeni Ekonomi Programı (2020-2023)’nın 76 No’lu Eyleminde de “Afet ve acil durumlarda ekonomik aktivitenin olabildiğince az düzeyde etkilenmesi için kritik varlık envanterleri belirlenecektir” yer almıştır. (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2023).

Çizelge 8’de görüleceği üzere ülkeler kendi kritik altyapı sektörlerini kendileri belirlemiş, tabloda yer almayan ancak bazı ülkelerde bulunan nükleer, uzay araştırmaları, devlet sektörleri gibi farklılıklar ülkelerin ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Bütün bu bilgiler göz önüne alındığında temel bazı sektörlerin enerji, sağlık, ulaşım gibi ülkelerin ortak paydada bulunduğu alanlar olduğunu söylemek mümkündür. Sonuç olarak, kritik altyapı sektörlerinin ekonomik bağımlılıklar ve tedarik zincirleri dâhil bir ülkenin dinamiklerine ve özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterdiği söylenebilir. İşleyişini tehdit edebilecek risklerin varlığına (veya yokluğuna) bağlı olarak belirli bir sektör kritik olarak tanımlanabilir (veya tanımlanmayabilir). Bu bakış açısıyla, Kritik Altyapıların belirlenmesinde genellikle standart bir yaklaşım izlenir.

Çizelge 8. Ülkelere göre Kritik Altyapı Sektörleri Karşılaştırma Tablosu.

	ABD	AB	İngiltere	Avustralya	Almanya	Japonya	Türkiye
Enerji	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ulaşım	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sağlık	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İletişim	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Finans	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gıda	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Kimya	✓	✓	✓				
Kültür/Turizm					✓		✓
Ticari Tesisler*	✓						✓
Su/Barajlar	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kritik Üretim*	✓						✓

*Türkiye’de Kritik üretim ve Ticari tesisler tek sektör olarak ele alınmaktadır.

Şekil 1. Kritik Sektörlerin ve Altyapıların Belirlenmesi

5.Sonuç

Afet yönetimi tüm evreleriyle insan hayatını korumanın yanı sıra, aynı zamanda yıllarca süren emekler sayesinde ülkelerin edindiği maddi kaynakları koruma; sağlık, eğitim, ulaştırma, iletişim vb. tüm hayati hizmetlerin de alıcılara sunabilme süreçlerini içermektedir. Buradan hareketle zarar gördüğünde can, mal ve itibar kaybına sebep olma potansiyeli olan mal ve hizmetlerin yani kritik altyapıların belirlenmesi ve korunması politikası, gerek 11. Kalkınma Planı (2019-2023) ve Cumhurbaşkanlığı Yeni Ekonomi Programı (2020-2023) gibi ulusal ve gerekse Sendai Çerçevesi gibi uluslararası belgelerde yer almış ve önemi vurgulanmıştır.

Bu çalışmada, kritik altyapılar bağlamında AB, ABD, Avustralya, Almanya ve Japonya örnekleri ile birlikte ülkemizdeki kavramsal çalışmalar, sınıflandırma çalışmaları incelenmiş ve birbirleri ile mukayese edilmiştir. Ülkelerin kritik altyapı sektörlerini öncelikleri ve afetsellik kriterlerini göz önünde bulundurarak belirlediği dikkat çekmektedir. Ülke örneklerinde görüldüğü üzere; temel bazı sektörlerin enerji, sağlık, ulaşım gibi ülkelerin ortak paydada bulunduğu alanlar olduğunu söylemek mümkündür. Bazı ülkelerde bulunan nükleer, uzay araştırmaları, devlet sektörleri gibi farklılıklar ülkelerin ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, kritik altyapı sektörlerinin ekonomik bağımlılıklar ve tedarik zincirleri dahil bir ülkenin dinamiklerine ve özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterdiği söylenebilir.

Kritik altyapılar ülkemizde afet yönetimi açısından ilk defa AFAD tarafından yayınlanan “Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi (2014-2023)” ile ele alınmış, kavramsal zemine oturtulmuş ve sektörel sınıflandırma yapılmıştır. Söz konusu bu belgeye kadar kritik altyapılar ülkemizde sadece siber güvenlik kapsamında değerlendirilmiştir. Oysa kritik altyapı salt bir siber güvenlik meselesi olmaktan ziyade, zarar gördüğünde can, mal ve itibar kaybına sebep olma potansiyeli olan yekvücut ülkenin fiziki ya da fiziki olmayan tüm kaynaklarıdır. “Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi (2014-2023)’nde ülkemizdeki kritik altyapılar enerji, ulaştırma, sağlık, iletişim, tarım ve gıda, su yönetimi ve barajlar, kültür ve turizm, bankacılık ve finans, kritik kamu hizmetleri, kritik üretim/ticari tesisler olmak üzere 10 ana sektör olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda enerji ve

Türkiye’de Afet Yönetimi Bağlamında Kritik Altyapı Kavramı

ulaştırma sektörlerinin alt kırımları da enerji için doğalgaz, elektrik ve katı yakıtlar ve ulaştırma için denizyolu, karayolu, demiryolu ve havayolu olmak üzere ayrılmıştır.

Kritik altyapıların korunması hem güvenlik hem de afet ve acil durum yönetimini birleştiren bir durumdur. Kritik altyapılar konusunda farkındalığın artırılarak afetlere dirençli bir toplumun oluşturulması oldukça önemlidir. Çünkü, kritik altyapılar afetlere karşı dirençli olduğu ölçüde afetlerin etkilerinden daha az etkilenilecek ve can, mal ve itibar kaybının önüne geçilebilecektir.

Kaynaklar

- AFAD. 2014. *Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi (2014-2023)*, Ankara, s.4.
- AFAD. 2022. *İzmir Aliğa Bölgesinde Enerji Sektörü Özelinde Kritik Altyapılara İklim Değişikliğinin Etkisi Projesi Sonuç Raporu*.
- AFAD, TÜBİTAK-BİLGEM 2016. *Ulusal Kritik Altyapı, Varlık ve Tesisleri Belirleme, Risk Değerlendirme ve Önceliklendirme Projesi Sonuç Raporu*.
- CISA. Critical Infrastructure Sectors. <https://www.cisa.gov/topics/critical-infrastructure-security-and-resilience/critical-infrastructure-sectors>, (Erişim Tarihi 05.04.2023)
- Commission of The European Communities. 2005. *Green Paper On A European Programme For Critical Infrastructure Protection*, Brussels, 17.11.2005 COM(2005) 576 final, s.20-24.
- Critical Infrastructure Centre. 2023. *What is the Critical Infrastructure Centre?*, <https://www.homeaffairs.gov.au/nat-security/files/cic-factsheet-what-is-critical-infrastructure-centre.pdf>, (Erişim Tarihi:06.04.2023).
- European Union (EU), 2008. COUNCIL DIRECTIVE 2008/114/EC of 8 December 2008 on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection, *Official Journal of the European Union*, s.75-82.
- Germany Federal Office of Civil Protection and Disaster Relief (BBK), Federal Office of Information Security (BSI), Critical Infrastructure Protection Internet Platform; Critical Infrastructures, https://www.bbk.bund.de/DE/Themen/Kritische-Infrastrukturen/kritische-infrastrukturen_node.html, (Erişim Tarihi:06.04.2023).
- Moteff, John D. 2015. *Critical Infrastructures: Background, Policy, and Implementation*, Congressional Research Service, s.3
- National Protective Security Authority, 2023. *Critical National Infrastructure*, <https://www.npsa.gov.uk/critical-national-infrastructure-0>, (Erişim Tarihi:06.04.2023).
- NISC. 2007. National Information Security Centre. 2007. *Japanese Government’s Effort to Address Information Security Issues*, https://www.nisc.go.jp/eng/pdf/overview_eng.pdf, (Erişim Tarihi: 10.04.2023).
- OECD. 2007. Development of Policies for Protection of Critical Information Infrastructures, *OECD Digital Economy Papers* No. 130, Ministerial Background Report, Seoul, Korea, s.9.
- OECD. 2022. *Recommendation of the Council on OECD Legal Instruments the Protection of Critical Information Infrastructures*, <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/121/121.en.pdf>, (Erişim Tarihi: 06.04.2023).
- T.C.Cumhurbaşkanlığı Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020-2022), Yeni Ekonomi Programı, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/10/Yep-Eyl%C3%BCI-1.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.05.2023).
- T.C.Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (SBB). 2019. *11. Kalkınma Planı*, Ankara, s.171.
- UAB, 2020. *Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı (2020-2023)*, <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/HwolM+ulusal-siber-guvenlik-stratejisi-ep-2020-2023.pdf>, (Erişim Tarihi:25.04.2023).
- UN. 2015. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030, https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf, (Erişim Tarihi, 05.04.2023).
- UNDRR. 2015. *Proposed Updated Terminology on Disaster Risk Reduction: A Technical Review*, https://www.preventionweb.net/files/45462_backgroundpaperonterminologyaugust20.pdf, (Erişim Tarihi, 05.04.2023).

Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme

Evaluation of the Antakya Urban Cultural Heritage after the Earthquakes

Funda VARNACI UZUN¹, Mehmet SOMUNCU²

¹Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Aksaray,
Türkiye

²Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye

Özet: Dünyadaki tüm toplumlar için önemli olan, insanlığı geçmişe bağlayan ve günümüz toplumları için ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınma yönünde katkısı olan kültürel miraslar doğal afet risklerine karşı korumasız durumdadır. Nitekim 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023'te Hatay merkezli olarak meydana gelen depremlerde Antakya'nın yüzyılların ve çok çeşitli medeniyetlerin birikimi olan kentsel kültürel mirası ağır hasar almıştır. Bu çalışmanın amacı, depremler sonrası Antakya kentsel kültürel mirasının durumunun ortaya konulması ve önceki literatürün, deprem sonrası basında yer alan haber ve makalelerin, çeşitli kurumların yayımladığı raporların incelenmesiyle Antakya kentsel kültürel mirasına yönelik deprem sonrası yapılabilecekler için önerilerin betimsel olarak değerlendirilmesidir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda, öncelikli önerilebilecek olan Antakya kent merkezindeki depremden etkilenen tüm kültürel varlıkların ve bu varlıklarla bir bütün halinde yaşamakta olan toplumun değerlerinin de yeniden yaşatılması ve korunmasıdır.

Anahtar kelimeler: kültürel miras, deprem, Antakya, doğal afet.

Abstract: Cultural heritage which is significant for all societies worldwide connects humanity to the past and contributes to economic growth, poverty reduction and sustainable development in contemporary societies. However, cultural heritage is vulnerable to natural disasters if lacking adequate protection. In the earthquakes that occurred on February 6, 2023 in Kahramanmaraş, and on February 20, 2023 in Hatay, the urban cultural heritage of Antakya, which represents centuries of accumulated heritage from diverse civilizations, suffered severe damage. The purpose of the current study is to reveal the conditions of the urban cultural heritage in Antakya following the earthquakes and to evaluate recommendations for what can be done after the earthquakes to preserve Antakya's urban cultural heritage on the basis of the descriptively examination of previous literature, news articles and reports published by various institutions after the earthquakes. As a result of the evaluation made, the primary recommendation would be to revive and preserve all the cultural assets affected by the earthquake in the city centre of Antakya, along with the values of the community living in harmony with these assets.

Keywords: cultural heritage, earthquake, Antakya, natural disasters.

1.Giriş

Küresel değerlerin geçmişten günümüze doğru aktarılması anlamına gelen miras kavramı, içinde kültürü ve doğal değerleri barındırmaktadır (Karapınar ve Barakazı, 2017). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kültürel mirası “bir grup veya toplumun geçmiş nesillerden miras kalan, bugün korunan ve gelecek nesillerin yararına bağlı olan fiziksel eserler ve somut olmayan niteliklerin mirası” olarak tanımlamaktadır (World Bank Group & GFDRR, 2017). Kültürel miras,

insanlık tarihi boyunca deneyimlenmiş olan ve günümüze kadar ulaşabilen somut ve somut olmayan değerlerin tümünü ifade etmektedir (Pekerşen vd., 2019). Somut kültürel miras, gelecek için korunmaya değer olduğu düşünülen binalar, tarihi yerler, anıtlar, önemli eserler veya diğer nesnelere oluşur. Bunlar, “*belirli bir kültürün arkeolojisi, mimarisi, bilimi veya teknolojisi için önemli olan nesnelere*” içerir. Uygulamalar, ritüeller, şenlikli olaylar, doğa ve evren ile ilgili bilgi ve uygulamalar veya geleneksel zanaatlar üretme bilgi ve becerileri ise somut olmayan kültürel miras olarak nitelendirilmektedir (World Bank Group & GFDRR, 2017). Kültürel miras olarak nitelendirilebilecek olan tarihi yapılar, sanat eserleri, anıtlar, arkeolojik sitler, mağaralar, kitabeler, heykeller ve kültürel gelenekler aynı zamanda turizmin önemli ürünleri durumundadır (Kurak Açıcı vd., 2017; Karapınar ve Barakazı, 2017). Kültürel mirasın turizm yoluyla ekonomik ve sosyal yönden katkıları düşünüldüğünde miras kaynaklarının gelecek nesiller için de korunmasının ve bu yönde önlemler alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Karapınar ve Barakazı, 2017). Somut olmayan miras, bilgi sahiplerinin ve uygulayıcıların ölümü, uygulama topluluklarının dağılması ve iletim sistemlerinin bozulması gibi inşa edilmiş mirasa verilen hasardan daha uzun süreli bir sosyal etkiye sahip olabilecek risklerle karşı karşıyadır (World Bank Group & GFDRR, 2017). Buna karşılık, somut kültürel miras özellikle doğal afetlere karşı savunmasız durumdadır. Doğal afetlerin yıkıcı etkileri yerleşim yerlerinde daha büyük etkiye sahiptir ve ekonomik kayıplara ve manevi tehlikelere yol açma olasılığı daha yüksektir.

Bir kentte doğal afetlerin insan kayıplarından sonra en önemli ve yıkıcı etkisi kültürel miras yapıları üzerinde olmaktadır (T.C.İstanbul Governorship, 2014). Kültürel miras, doğal afetlerin olumsuz etkilerine karşı savunmasızdır ve başta iklim değişikliğinden kaynaklanan afetler olmak üzere diğer afetlerin kültürel miras üzerindeki olumsuz etkileri, bu zorluğun ele alınmasının aciliyetini artırmaktadır. Kasırgalar, seller, depremler, toprak kaymaları, volkanlar, rüzgâr etkileri, yangınlar veya iklim değişikliğinin uzun vadeli etkileri ve diğer felaketler bazen kültürel mirasa geri dönüşü olmayan zararlar verir veya kültürel mirasın tüm alanlarını tamamen yok eder. Birçok miras eseri, yetersiz acil durum müdahaleleri nedeniyle daha fazla zarar görmektedir (European Parliament, 2007). Afet nedeniyle normal altyapı hasar gördüğünde, onarım veya yeniden inşa genellikle mümkündür; ancak kültürel miras üzerindeki etkiler geri döndürülemez olabilir ve geçim kaynaklarının kaybı da dahil olmak üzere ekonomik kayıplara yol açabilir (World Bank Group & GFDRR, 2017).

Kültürel miras, dünyadaki topluluklar için büyük önem taşımaktadır. Hem somut hem de somut olmayan mirasın bizi geçmişe bağlaması, kimliklerimiz ve insanlığın gelişimi hakkında paha biçilmez içgörüler sağlaması yanında ekonomik büyüme, yoksulluğun azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmada önemli bir rol oynaması gibi faydalarına rağmen mirasın afet riskleri de dahil olmak üzere çeşitli risklerden korunması konusunda hem Türkiye’de hem de dünyada sorunların olduğu bir gerçektir (World Bank Group & GFDRR, 2017). Çıkan yangınlarda, Edinburgh Eski Kentinin (Birleşik Krallık) ve Notre Dame Katedralinin (Fransa), Tayland’da sellerde Ayutthaya Dünya Mirası Alanı’ndaki tapınakların, terör saldırısında Diş Kalıntısı Tapınağının (Sri Lanka), Vandalizm ile Bamiyan Budalarının (Afganistan) hasar görmesi kültürel miras değerlerinin doğal veya beşeri kaynaklı afetlerden etkilenmesine örnektir. Dünya’nın birçok yeri için depremler kültürel mirasın yok olmasına sebep olabilecek en yıkıcı risklerden biridir (Maio, 2018). 2003’te İran-Bam kenti, 2006’da Endonezya-Prabanan Tapınağı Bileşikleri, 2015 Nepal-Hanuman Dhoka, Swayambhu ve Bhaktapur’daki tapınaklar, Bagan Depremi’nde kültürel miras yapıları, Filipinler Depreminde Bohol’daki dini yapılar, 2011’deki Christchurch depreminde Yeni Zelanda ve 2011 Japonya deprem ve tsunamisinde Japonya’daki yapılar Dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen depremlerde zarar gören kültürel miraslardan bazılarıdır (World Bank Group & GFDRR, 2017; Eyüpgiller, 2023; Oktay vd., 2020).

Deprem riski fazla olan bölgelerde kültürel miras yapılarının sistematik bakım ve onarım çalışmalarının yapılmamış olması bu değerlerin depremden daha fazla etkilenmelerine sebep olmaktadır. Kültürel mirasın kaybı, yerine konulması en zor olan ve en son fark edilen kayıplardandır. Kültürel mirasın zarar görmesi, toplumun kimliğini, kültürünü, geçmişini ve günümüzdeki ekonomik ve sosyal kazanç alanlarını etkilemektedir (Oktay vd., 2020). Kültürel mirasların gelecek nesillere aktarımının sağlanabilmesi, afetlerden en az etkilenmesi için mirasın bulunduğu bölgenin riskleri

değerlendirilmesi ve afetlere karşı önlemlerin alınması gereklidir (Eyüpgiller, 2023). Çünkü depremlerde can kayıpları fazla olduğu, yaşamın devam ettiği konutlar yıkıldığı durumlarda kültürel miras yapıları ağır hasar olsa da uzun süre öncelikli konular arasında olamamakta, ihmal edilmekte ve restorasyonları iyice güçleşmektedir. Deprem sonrası tüm hizmetler insan yaşamının normale döndürülmesi, arama kurtarma çalışmaları gibi hizmetlere yöneldiği ve bu süreçte yol açma, barınma, güvenlik ihtiyaçlarının temini gibi hizmetlere öncelik verilmekte, moloz kaldırma çalışmalarında kültürel mirasın hasar tespiti ve önemli, belge özelliğindeki miras malzemelerinin toplanması gerçekleştirilemeyebilmektedir (Eyüpgiller, 2023).

UNESCO tarafından afet riski altında olan ya da afetlerin yıkıcı etkilerine maruz kalmış alanlar için çeşitli önlemler alınmaktadır. Kültürel miras değerleri için afet risklerini azaltma sisteminin oluşturulması, Japonya’da 1995 yılında meydana gelen Kobe depremi sonrası gündeme gelmiştir. Afet sonrası kültürel mirasa yönelik yapılabilecekler için 2015’teki Nepal depremi örnek olarak verilebilir. Bu deprem sonrası, sadece somut olarak binaların değil, somut olmayan kültürel mirasın da korunmasına vurgu yapılmıştır. Deprem sonrası binalar ile birlikte, yaşam biçimlerinin, geleneklerin de bütün halinde değerlendirilmesi, yerel halkın ve yerel imkanların deprem sonrası yenilenme çalışmalarına dahil edilmesi gerekliliği ön plana çıkarılmıştır (Oktay vd., 2020). Depremler sonrasında yeniden yerleşmeler oluşturulurken eski yerleşim yeri, uzun zamandır devam eden yaşam kültürü ve kültürel mirasın dikkate alınmaması kentin özgün kültürü için tehdit oluşturmaktadır. 1971 Gediz Depremi sonrasında yeni şehir eski şehrin 7 km güneyine kurulmuş ancak, kültürel mirasın pek çok unsurunu bünyesinde barındıran eski yerleşim yeri ıssız bir bölge haline gelmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye saati ile 04:17’de ve 13:24’te merkez üssü Kahramanmaraş’ın Pazarcık ve Elbistan ilçeleri olan Mw7.7 (odak derinlik=8,6km) ve Mw7.6 (odak derinlik=7km) büyüklüklerinde iki deprem meydana gelmiştir. 20 Şubat 2023 tarihinde de Türkiye saati ile 20:04’te merkez üssü Hatay Yayladağı olan Mw6.4 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Söz konusu depremler toplamda 11 ilde büyük yıkımlara yol açmıştır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Depremden etkilenen illerde dört adet Dünya Miras Alanı, 3715 sit alanı ve 7987 tescilli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Ancak bu resmi sayıların ötesinde, tescilli olmadığı halde korunması gerekli kültür varlığı niteliği taşıyan çok sayıda yapı, arkeolojik, kırsal ve kentsel doku, kültürel peyzaj alanı ve somut olmayan kültürel miras ögesi de depremlerden etkilenmiş durumdadır. Anıtsal yapılardan ve sivil mimarlık örneklerinden ağır hasar görenlerin kimi kısmen, kimi tamamen yıkılmış; kentsel, kırsal dokularda ve kültürel peyzaj bileşenlerinde önemli kayıplar meydana gelmiştir. Çok katmanlı ve zengin kültürel birikime sahip bu bölgede, daha önce örtülü olan arkeolojik katmanların üzerindeki yapıların yıkılmasıyla ulaşılabilir hale gelmiş; kültür varlıkları ve diğer yerleşmelerin bulunduğu alanlarda zemin koşulları değişmiştir (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023).

Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat ve 20 Şubat 2023’te meydana gelen depremlerden etkilenen Antakya kentsel kültürel mirasının durumunun ortaya konulması, kentsel kültürel mirasın içinde bulunduğu alanı kapsayan 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna yönelik görüşlerin ve Antakya kentsel kültürel mirasına yönelik deprem sonrası yapılması gerekenlere yönelik önerilerin değerlendirilmesidir.

2. Yöntem

Çalışmada, nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Konu ile ilgili önceki literatür incelenmiştir. Kültürel mirasın deprem sonrası durumunu ortaya koymak ve kanuna yönelik görüşleri ve önerileri değerlendirmek için deprem sonrası yayımlanan haber, rapor, makale ve görüntüler betimsel olarak değerlendirilmiştir. Harita oluşturulurken Google Earth’den alınan deprem sonrasına ait uydu görüntüsü altlık olarak kullanılmıştır.

3. Antakya Kentsel Kültürel Mirası

Türkiye'nin en eski yerleşimlerinden biri olan Antakya çevresinde yapılan kazılarda Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağı'na tarihlenen kalıntılar bulunmuştur. Antakya'nın kent yerleşmesi halini alması ise Helenistik Dönemde gerçekleşmiştir (Sökmen Kök ve Uşma, 2022). Antikçağ'da "Doğunun Kraliçesi" (Orientis Apicem Pulcrum) olarak tanımlanan kente Asurlar, Hititler, Persler, Makedonlar, Mısırlılar, Romalılar, Arap Müslümanlar, Selçuklular, Haçlılar, Memluklar ve Osmanlılar yerleşmiştir (Kaypak, 2010). I. Dünya Savaşı sonrası, 1938'e kadar Fransız mandası altında kalan Antakya'ya 1936 yılında Atatürk tarafından Hatay ismi verilmiştir. 1938'de Hatay Devleti kurulmuş, 1939'da ise Hatay, Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır (Sökmen Kök ve Uşma, 2022).

Antakya, çok sayıda medeniyete ve dine merkezlik yapmış olması sebebiyle tarihi ve kültürel olarak dünyanın kadim kentlerinden biridir (Bahadır, 2011). İlk olarak Yahudilerin yerleştiği kent daha sonra Hristiyanlığın merkezlerinden biri ve son olarak da İslamiyet'in hâkim olduğu bir kent olmuştur. Günümüzde de, Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlar Antakya'da bir arada yaşamaktaydı (Diker ve Çolpan Erkan, 2017). Sünni Türkler ve Araplar, Hristiyan ve Alevi Araplar, Musevi, Ermeni grupların bir arada yaşamakta olması Antakya'nın dini, kültürel ve etnik çeşitliliğini yansıtmakta ve *Medeniyetler Şehri* olarak anılmasına sebep olmaktadır (Gündüz, 2021).

Yahudilerin Kudüs'ten sonra Anadolu'da ilk yerleştikleri yer olması sebebiyle Antakya Museviler için önemlidir ve kent merkezinde Antakya Musevi Sinagogu bulunmaktadır. Dünya'daki ilk mağara kilisesi olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi'nin Antakya'da bulunması sebebiyle kent Hristiyanlar için de önemlidir (Diker ve Çolpan Erkan, 2017). St. Pierre Kilisesi, Hristiyanlar için hac noktası durumundadır (Doldur ve Nesipoğlu, 2022). Hz. İsa'ya inananların Aziz Petrus tarafından bu kilisede toplanmış ve bu cemaate ilk defa Hristiyan denilmiş olması bu kiliseyi dini, tarihi ve kültürel anlamda önemli kılmaktadır (Eyckay vd., 2015). Antakya'da ayrıca kentsel kültürel miras kapsamında değerli olan, Kudüs'te bulunan kiliseden sonra en eski Ortodoks kilisesi olduğu kabul edilen Aziz Paul Ortodoks Kilisesi ile Antakya Protestan Kilisesi bulunmaktadır. Eski Antakya evlerinden birinin dönüştürülmesi ile ibadete açılan bir diğer kültürel miras unsuru durumundaki kilise, Antakya Türk Katolik Kilisesi'dir (Doldur ve Nesipoğlu, 2022).

Habib-i Neccar Cami, Antakya'nın Müslüman Araplar tarafından fethedilmesi sonrası 636 yılında Anadolu'nun ilk camisi olarak inşa edilmesi ile Müslümanlar için, Tanrıya ve Hz. İsa'nın havarilerine ilk inanan kişi olarak kabul edilen Habib-i Neccar adını taşımasıyla da Hristiyanlar için önemli olan kültürel miras değeridir (Eyckay vd., 2015). Ayrıca, Antakya kent merkezinde Memlükler döneminde yapılan Ulu Cami ile üç dine ait ibadet yerlerinin bir arada yer aldığı konumda bulunan Sarımiye Cami, Antakya kentsel kültürel mirasında önemli diğer dini yapılardır (Diker ve Çolpan Erkan, 2017; Doldur ve Nesipoğlu, 2022).

Antakya kent merkezinde dini yapılar dışında kalan kentsel kültürel miras unsurlarının bir kısmı Fransız mandası dönemi ve sonrasında inşa edilmiştir. Valilik binası, Fransız Bankası, elçilik binası, PTT binası, belediye binası, şehir müzesi gibi yapılar bu dönemden günümüze ulaşmıştır (Sökmen Kök ve Uşma, 2022). Hatay Devleti Meclis Binası da, Hatay'ın devlet olduğu dönemde kullanılan ve deprem öncesinde kültür merkezi olarak kullanılan yapıdır (Doldur ve Nesipoğlu, 2022). Hatay'ın anavatanına katılması sonrası inşa edilen yapılardan Ziraat Bankası binası da (1942) bir başka kültürel miras yapısıdır. Eski Antakya evleri ve Uzun Çarşı da, kentin en bilinen kentsel imgeleri durumundadır. Uzun Çarşı sadece alışveriş amaçlı değil aynı zamanda ibadet, sosyalleşme gibi amaçlarla da yararlanılan bir komplekstir (Gündüz ve Reyhanoğlu, 2018).

Antakya kentsel kültürel miras yapılarının kent merkezindeki dağılımı incelendiğinde bu yapıların büyük bir kısmının Asi Nehri'nin doğu yakasında Kurtuluş Caddesi ile Hürriyet Caddesi arasındaki bölgede yer aldığı görülmektedir (Dal ve Kaymaz, 2021). Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı arasında kalan Eski Antakya, aynı zamanda şehrin en eski yerleşim yeridir. Bu nedenle tarihi ve kültürel değere sahip yapıların büyük çoğunluğu bu alandadır.

Eski Antakya olarak adlandırılan alanda eski mahalleler (Zenginler Mahallesi, Yeni Cami Mahallesi) yer almaktadırlar. Bu mahallelerde geleneksel olarak dar sokakları ve Antakya evleri

yoğunlaşmaktadır. Habib-i Neccar Camii, Ulu Camii, Sarımiye Camii, Antakya Katolik Kilisesi, Antakya Ortodoks Kilisesi ve Antakya Musevi Sinagogu bu bölgede bulunan dini yapılardır (Sargın ve Dinç, 2017). Fransız Mandası ve sonrasındaki dönemlerde inşa edilen bazı yapılar ise Asi Nehri'nin batısında bulunmaktadır.

Deprem öncesinde Antakya kentsel kültürel mirasının koruması, yenilenmesi ve yeniden işlev kazandırılması çalışmaları, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nın 13. maddesine göre oluşturulan Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB) tarafından gerçekleştirilmekteydi. Kent merkezinde 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı, III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile Kentsel Sit Alanı statüleriyle koruma faaliyetleri gerçekleştirilmekteydi. Sit alanları içinde KUDEB tarafından yaklaşık %75'i geleneksel konutlar olmak üzere, cami, mescit, han, hamam, türbe, çeşme, bedesten, sabunhane, kilise, havra ve çeşitli anıtsal yapılar tescil edilmiştir (Sargın ve Dinç, 2017). Sit alanı içindeki tescilli yapılardan özellikle geleneksel Antakya Evleri koruma ve yeniden işlevlendirme çalışmaları kapsamında otel, restoran, müze gibi mekanlara dönüştürülmüştür. Kurtuluş caddesi üzerinde önceden sabunhane olan yapı, restore edilerek Savon Otel'e dönüştürülmesi Eski Antakya bölgesinde turizm açısından iyi bir başlangıç olmuştur (Cengiz, 2014). Ayrıca Eski Antakya'da bulunan butik otel (Çiçekli Konak, Jasmin Konak Butik Otel, Kavinn Butik Otel vb.) lüks restaurant-meyhane (Konak Restaurant, Müzeyyen Restaurant, Avlu Restaurant, Leban Restaurant vb.), kahvaltı evi (Antakya Kahvaltı Evi, Hatay Sultan Sofrası), kafe, hediyelik eşya dükkânı ve müze (Hatay Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Müzesi) gibi mekânlar eski Antakya evlerinin dönüştürülmesi ile farklı işleve sahip olmuş yapılardır (Sargın ve Dinç, 2017). Bu bölgede yaşanan işlevsel dönüşümler koruma ile birlikte turizm için çekiciliklerin artmasına ve turizmin de gelişimine neden olmuştur.

4. Depremden Etkilenen Kültürel Miras

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli olarak gerçekleşen Mw 7,7 ve Mw 7,6 büyüklüklerindeki iki deprem ve 20 Şubat 2023'te Hatay merkezli olarak gerçekleşen Mw 6,4 ve Mw 5,8 depremler sonrasında Hatay ilinin geneli büyük yıkıma uğramıştır. Antakya kent merkezinde yer alan kültürel miras değerlerinin önemli bir kısmı tamamen yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Depremler kapsamında hasar alan yukarıda önemlerinden bahsedilen kültürel miras değerleri şu şekildedir:

Saint Pierre Kilisesi'nin istinat duvarı yıkılmıştır. Habib-i Neccar Camii'nin kubbesi çökmüş, duvarları yıkılmıştır. Tarihi Sarımiye Camii'nin minaresi yıkılmıştır (Fotoğraf 1). Bu caminin yakınında bulunan Antakya Sinagogu ve Antakya Türk Katolik Kilisesi yıkılmıştır (Anonim, 2023a; Anonim, 2023b; Anonim, 2023c; Anonim, 2023d).

Tarihi ve dini öneme sahip Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Rum Ortodoks Kilisesi de büyük ölçüde yıkılmıştır (Fotoğraf 1), (Anonim, 2023f).

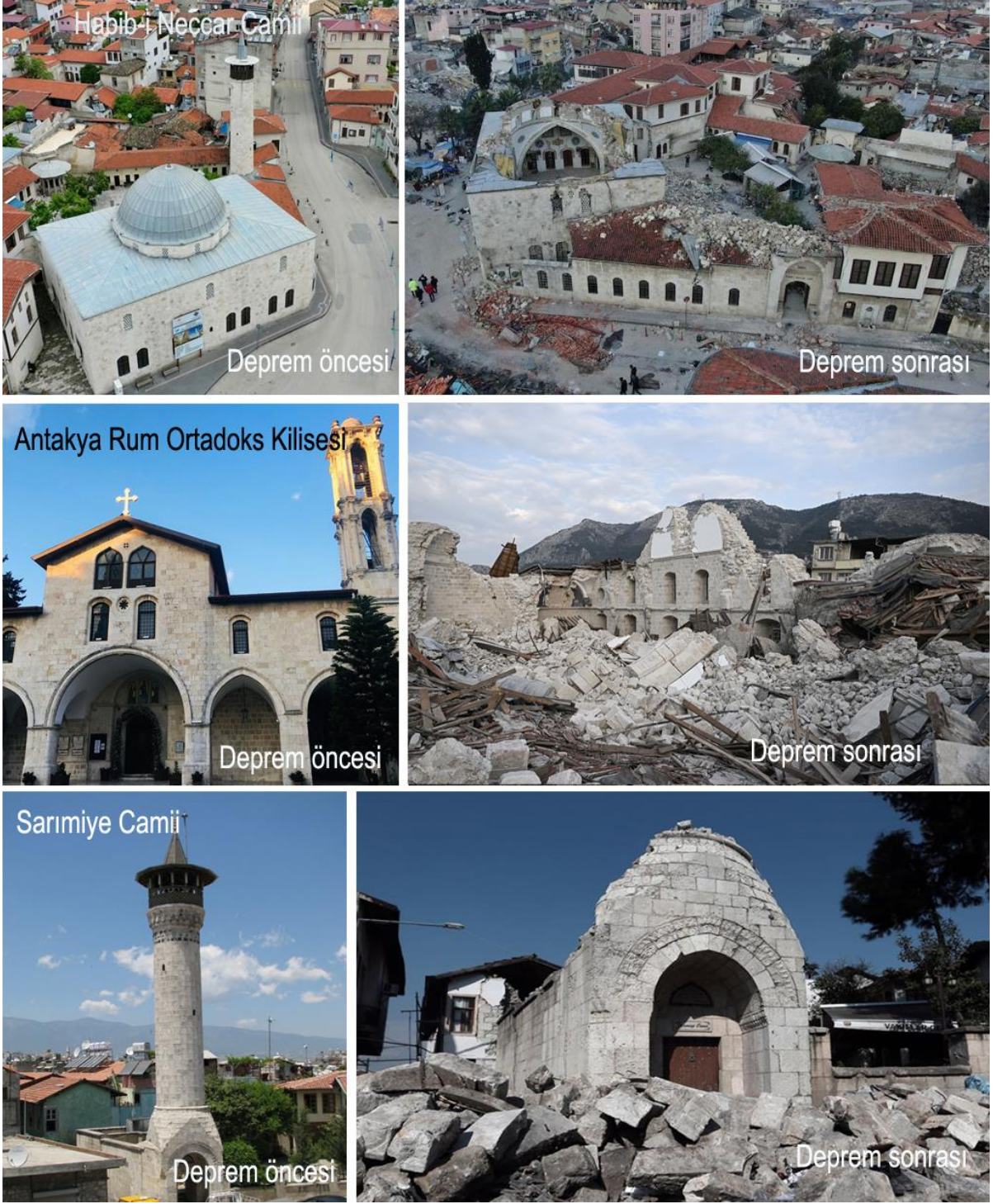
Asi Nehri kıyısındaki Ulu Cami tamamen yıkılmıştır (Fotoğraf 1). Daha önce Fransa elçiliği ve banka olarak kullanılan binadaki Antakya Protestan Kilisesi de yıkılmıştır (Anonim, 2023h).

1927 yılında Köprübaşı'nda inşa edilen ve 1938-1939'da Hatay Devleti'nin meclis binası ve deprem öncesi kültür merkezi olarak kullanılan yapı yıkılmıştır (Fotoğraf 2), (Anonim, 2023i). Hatay Valilik binası, 20 Şubat'taki deprem ile çökmüştür (Fotoğraf 3). Antakya Postane Binası, Antakya Lisesi, eski belediye binası ve Hatay El Sanatları Teşhir ve Satış Merkezi'nin tarihi binası da hasar görmüştür (Anonim, 2023j).

Kentin tarihi alışveriş ve ibadet merkezi olan Uzun Çarşı'nın büyük bir kısmı hasar almıştır. Ayrıca, Eski Antakya'da yer alan ve işlevsel dönüşüme de uğramış olan pek çok geleneksel ev yıkılmıştır. Kurtuluş Caddesi'nin önemli mekânlarından olan, 1910'lardan bugüne gelen Affan Kahvesi de zarar görmüştür (Fotoğraf 3), (Anonim, 2023k).

Hatay Arkeoloji Müzesi'nin bir kısmı yıkılmıştır. Müzede yer alan taşınabilir durumdaki eserlerin korunması amacıyla Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 20 konteyner teslim edilmiştir (Anonim, 2023m).

Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme

Fotoğraf 3. Habibi-Neccar Camii, Antakya Rum Ortodoks Kilisesi ve Sarımiye Camii'nin deprem öncesi ve sonrası durumları. Kaynak: Anonim, 2023e; Anonim, 2023b; Anonim, 2023f; Anonim, 2023g

Fotoğraf 4. Ulu camii ve Eski Meclis Binasının deprem öncesi ve sonrası durumları. Kaynak: Anonim, 2023h, Anonim, 2023i.

Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme

Fotoğraf 5. Hatay Valiliği, Uzun Çarşı, Antakya Evleri ve Affan Kahvesi'nin deprem öncesi ve sonrası durumları. Kaynak: Anonim, 2023n; Anonim, 2023o; Anonim, 2023p

Depremde yıkılan ya da ağır hasar alan yapılar değerlendirildiğinde Antakya'da tüm dönemlere ait kentsel kültürel mirasın çok büyük kayba uğradığı görülmektedir.

5. 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna Yönelik Görüşler

Antakya'nın kültürel mirasının korunmasına yönelik olarak ilk defa 1987 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı ve Uygulama Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Ardından 2009 yılında yürürlüğe giren ikinci imar planı deprem öncesinde kent merkezindeki yapıların korunma, tescillenme ve yeniden işlevlendirme işlerinin temel dayanağını oluşturmaktaydı. Bu plan çerçevesinde yapıların restorasyon ve yeniden işlevlendirme çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Dönüşüm gerçekleşen yapıların büyük bir kısmı da kültür turizminin ürünleri durumuna gelmiştir. Alanda dönüşüm sonucu gerçekleşen hem koruma hem de turizm faaliyetlerini destekleyen akademik çalışmalar (Sargın ve Dinç, 2017) olduğu kadar bu alanın gerçek sahipleri tarafından kullanılmadığı, buradaki dokunun tek düze hale getirildiği, mahalle yaşamının devam ettirilemediği yönünde eleştirel yaklaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Sökmen Kök ve Uşma, 2022).

Deprem sonrasında Antakya kentsel kültürel miras alanlarının yoğunlaştığı bölgeleri içine alacak şekildeki 307 hektarlık alan, 5 Nisan 2023 tarihli Resmi Gazete'de yayımlandığı üzere 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun 2. Maddesi gereğince riskli alan ilan edilmiştir (Şekil 1). Bu kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir. Kanun sınırları içinde kalan alanda bulunan kültürel miras unsurları incelendiğinde Antakya kentinin çeşitli dönemlerine ve farklı kültürlerine ait belli başlı tüm yapıların bu alan içinde kaldığı görülmektedir. Sadece Hristiyanlığın ilk mağara kilisesi kabul edilen St. Pierre Kilisesi ve Hatay Arkeoloji Müzesi bu kanun sınırlarının dışında kalmaktadır. Bu bölge Antakya'nın coğrafi görünümünde önemli bir yere sahip olan dar sokaklarda inşa edilmiş geleneksel Antakya evlerinin yoğun olarak bulunduğu, deprem öncesi hem günlük yaşamın hem de kültür turizminin devam ettiği alandır (Şekil 1). Ayrıca, Kurtuluş Caddesi üzerinde haritada gösterilemeyen, eski evlerin restore edilmesi ile konaklama tesisine dönüştürülmüş çok sayıda yapı bulunmaktadır. Bunlar dışında da, bu bölge kentin idari hizmetlerinin bulunduğu, merkezi iş alanları ve küçük esnafın toplandığı alandır.

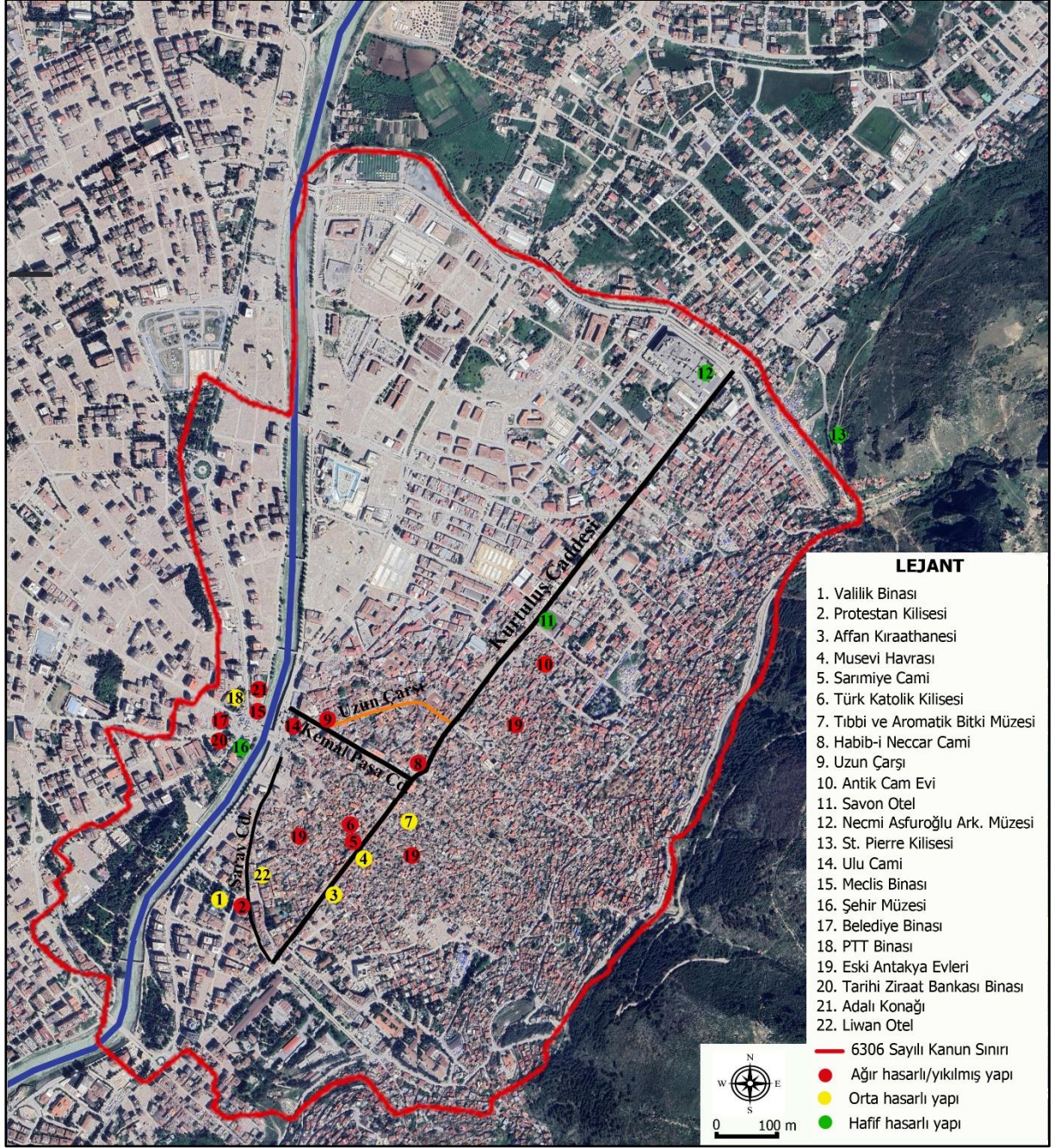
Deprem sonrası alınan bu karar ve çizilen sınıra ilişkin çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi'nin, Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin, gazetecilerin ve akademisyenlerin görüşleri olmuştur. Bu görüşlerin yoğunlaştığı konular şu şekilde özetlenebilir:

Sivil toplum kuruluşları, yeniden inşa sürecinde, bölgenin turistik alana dönüşürken yöre halkının bu uygulamanın dışında bırakılacağı, yaşam alanlarının dışına çıkarılacakları endişesini dile getirmektedir. Aynı zamanda, kültürel miras alanında envanter çalışması yapılması ve bu bölgedeki yeniden yapılaşmanın Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na uygun olarak yapılması gerekliliğini de belirtmektedirler (Anonim, 2023r).

TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi yaptığı açıklamada, bu kanunun uygulanması durumunda konut alanlarının tamamıyla ticaret ve finans merkezine dönüştürüleceği, halkın kentin dışına yerleşmek zorunda kalacağını belirtmektedir. Ayrıca, Antakya kentinin sahip olduğu kültürel miras sebebiyle koruma odaklı bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerekliliği de eklenmiştir (Anonim, 2023s).

Hatay Büyükşehir Belediye (HBB) Başkanı da, bu konuya yönelik açıklamasında, Antakya kent merkezindeki kültürel mirasın korunabilmesi için bu alana yönelik 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'un uygulanmasını talep etmektedir (Anonim, 2023t).

Diğer görüşlerde de, yörenin özgün mimarisinin ve kültürünün yerel halkın uzun yıllardır benimsediği şekilde yeniden canlandırılmamasının olumsuz sonuçlar yaratacağı yönünde kaygılarını belirtmektedirler (Anonim, 2023u; Anonim, 2023v).

Şekil 1. Antakya kent merkezinde depremden etkilenen kültürel miras yapıları ve 6306 sayılı kanun sınırı.

Kanuna yönelik görüşlerdeki endişeler ICOMOS (2023)'ün raporunda da belirtilen, afet sonrası kentlerin tarihi kimliğinin zarar görmesi, insanların şehirleriyle kurdukları aidiyet ve yaşamsal ilişkisinin bozulması, göçler sonucu tarihi kent merkezlerinde insansızlaşma ile kültürel peyzaj değerlerinin ve kültürü yaşatan toplulukların sosyo-ekonomik yaşantı biçimlerinin göz ardı edilerek tarihi süreklilik barındıran kentsel yerleşimlerin sadece turizme hizmet eden turizm ürünlerine dönüştürülme riskleri ile örtüşmektedir (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023).

6. Değerlendirme ve Öneriler

6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023'te Hatay merkezli olarak yaşanan depremler Türkiye'nin 11 ilini etkilemiştir. Tüm illerde can ve mal kaybı çok yüksek olmuştur. Hatay'ın merkez ilçesi olan Antakya ise bu kayıplardan en fazla etkilenen alan durumundadır. Antakya'da can ve mal kayıplarının yanında yüzyıllardır süregelen çok kültürlü yapısı ve somut kültürel mirası ağır hasar almıştır. Antakya kent merkezinde farklı medeniyetlere ve farklı etnik gruplara ait olan kültürel miras yapılarının neredeyse tamamı depremden etkilenmiştir. Bu yapıların çoğu tamamen yıkılmış ya da ağır hasarlı durumdadır. Kent merkezindeki sivil mimarlık örnekleri olan geleneksel Antakya evleri de depremde ağır hasar almıştır. Kent merkezinde bulunan, idari ve ticaret fonksiyonu olan valilik, belediye binaları ile Uzun Çarşı'nın ve küçük esnafın toplandığı caddelerin kullanılamaz duruma gelmesi nedeniyle kent merkezinde günlük yaşam durmuştur. Kent merkezinin ve kültürel miras yapılarını içine alacak şekilde ilan edilen 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun sebebiyle halkın ve konuyla ilgili kurum, kuruluşların çeşitli endişeleri de bulunmaktadır. Antakya kent merkezinin somut ve somut olmayan kültürel mirası ile birlikte yeniden canlanabilmesi adına ulusal, uluslararası düzeyde kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, akademisyenler, gazeteciler çeşitli önerilerde bulunmuştur. Genel olarak afet riskine karşı kültürel mirasın korunması için yapılması gerekenler ile Antakya için kısa ve uzun vadeli olarak yapılan önerileri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Genel olarak afet riskine karşı yapılması gerekenler: Afet Risk Yönetimi (ARY) ile ilgili çalışmalar son on beş yılda önemli ölçüde ilerleme kaydetmiş olsa da, hala ulusal ve yerel düzeyde ARY stratejileri mirasın korunmasını sistematik olarak sağlayamamaktadır. Korumanın yetersizliği, iyileştirme ve yeniden yapılandırma işlemlerinin aslında, deneyimler duyarsız koruma, iyileştirme ve yeniden yapılandırmanın plansızlığı nedeniyle kültürel miras genellikle bir afetin ardından zarar görmekte ya da yok olmaktadır (World Bank Group & GFDRR, 2017). Bunu engellemek için dünyanın dört bir yanındaki ülkeler, kültürel mirası afet risklerine karşı korumak için ilgili sözleşmeler, politika çerçeveleri ve kılavuzlardan yararlanarak çeşitli önlemler almaktadır. Hyogo Eylem Çerçevesi ve Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi gibi uluslararası afet riski azaltma çerçeveleri 2015–2030, kültürün farklı yönleri, risk azaltma ve dayanıklılık arasındaki bağlantıları tanımakta ve böylece kültürel varlıkları korumak için afet risk yönetiminin yaygınlaştırılması için bir temel ve olanak sağlayan bir politika ortamı sağlamaktadır (Anonim, 2023aa) (2023). Japonya, İtalya, Türkiye ve diğerleri de dâhil olmak üzere pek çok ülke, hâlihazırda sektörde yenilik ve iyi uygulamaları yönlendirmektedir. Bu ülkelerin deneyimlerinden çıkarılan dersler, mirası korumak, gereksiz can kayıplarını önlemek ve ekonomik faaliyetlerdeki zarar ve kayıpları en aza indirmek için birçok fırsat olduğunu göstermektedir (World Bank Group & GFDRR, 2017). Yaşamları, geçim kaynaklarını ve kültürel mirası korumak için, afet riski altındaki varlıkların dayanıklılığını güçlendirmek ve afet direncini kültürel miras yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline getirmek önemlidir. Bunun için Sendai Afet Riskini Azaltma Çerçevesi'nde belirlenen dört öncelikli eylem planı uygulanmalıdır (World Bank Group & GFDRR, 2017):

Yasal, politik ve kurumsal çerçeveler: Kültürel mirasın dayanıklılığının güçlendirilmesi, bir ülkenin genel Afet Risk Yönetimi (ARY) stratejisinin ayrılmaz bir bileşeni olarak düşünülmelidir. Dirençli kültürel miras için elverişli bir yasal, politik, kurumsal ve operasyonel çerçeve oluşturmak, çeşitli paydaşlar için risk değerlendirmesinden hazırlıklı olma, müdahale ve iyileştirmeye kadar ARY uygulamaları yelpazesi genelinde sorumlulukların ve koordinasyon protokollerinin ana hatlarını belirlemek çok önemlidir. Akademi, özel sektör ve yerel topluluklar dahil olmak üzere farklı paydaşlar arasında afet zamanlarının ötesinde daha fazla koordinasyon oluşturulmalıdır (World Bank Group & GFDRR, 2017).

Riski anlamak: Afet riskiyle karşı karşıya olan kültürel miras varlıklarının daha iyi bir yönetimi için mevcut durum verilerinin toplanması ve çoklu tehlike risk değerlendirmeleri ve etki senaryoları aracılığıyla risklerin bilimsel olarak tanımlanması en önemli adımlardır (World Bank Group & GFDRR, 2017).

Risk azaltma ve kapasite geliştirme: Kültür varlıklarına yönelik afet risklerini azaltmak için hem fiziksel azaltma hem de iyileştirilmiş bina kodları, koordinasyon veya alan yönetimi gibi mühendislik

Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme

dışı çözümler dahil olmak üzere çeşitli önlemler alınmalıdır. Veri, teknoloji ve yenilikçi yaklaşımlar, kültürel miras yapılarının doğal afetlere karşı kriterler ve beklenen risklerle tanımlanan düzeyde korunmasına yardımcı olabilir (World Bank Group & GFDRR, 2017).

Hazırlık ve erken iyileşme: Afet sonrası kurtarma, ek faktörlerin (enkaz kaldırma, hırsızlık, yanlış sınıflandırma, daha fazla felaket olayı) ilk felaketin etkisini artırabileceği hassas bir zamandır. Özellikle yerel topluluklar ve geçim kaynakları miras alanlarıyla yakından bağlantılı olduğunda, miras varlıkları üzerindeki afet etkilerine etkili bir şekilde müdahale etmek ve hassas iyileştirmeyi desteklemek için paydaşların daha iyi hazırlanmaları gerekir (World Bank Group & GFDRR, 2017).

Antakya özelinde yapılması gerekenler: Deprem bölgesini ve özellikle Antakya'yı ele aldığımızda, şu an afet bölgesi olarak tanımlanan alanlardaki yaşamın, toplumun geçmişten gelen değerleri ile birlikte yeniden hayata döndürülmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Öncelikli olarak Antakya kentsel kültürel mirasının önemli yapıları ile ilgili çalışmaların, hasar tespiti ve enkazın korunması şeklinde olması önemlidir. Deprem sonrası Kültür ve Turizm Bakanlığı bu anlamdaki çalışmalarını müzeler ve anıtsal yapılar üzerinde gerçekleştirmektedir. Bakanlık tarafından, tescilli yapıların enkazındaki değerli kültür varlıklarının kurtarılması için Afet Bölgesi Kazı Başkanlığı oluşturulacağı da belirtilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023). Ancak, bu önlemlerin kapsamı genişletilerek geleneksel evlerin enkazlarının da korumaya alınması gerekmektedir. Depremden sonra yapıların yıkılmayan kısımlarının tespiti ve yıkıntılardaki özgün yapı parçalarının sınıflandırılması, ayrıntılı yapısal hasar analizlerinin yapılması, yıkım sürecinin anlaşılması ve belgelenmesi de uzman ekipler tarafından yapılması gerekenler arasındadır (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023). Hasarlı yapıların ayrıntılı incelenmesi, hasar nedenlerinin anlaşılması deprem sonrasında yapılacak onarımlarda dikkat edilmesi gereken noktaların belirlenmesi açısından önemlidir (Ahunbay, 2023). Kültürel mirasın bulunduğu, Kentsel ve 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ile 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları içinde tüm enkaz kaldırma iş ve işlemlerinde 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda tanımlanan ilke, kural ve koşullara uygun davranılması gerekmektedir (Anonim, 2023y). Antakya'da yıkımın boyutuna bakıldığında hem yeni yapılaşmanın hem de eski dönemlerden kalan yapıların zarar gördüğü görülmektedir. Bu nedenle, kültürel miras yapılarının restorasyonlarında yeni teknolojik gelişmeler doğrultusunda deprem ve diğer afetlerin risklerini en aza indirgeyecek şekilde bir uygulama yapılmalıdır. Mevcut mevzuat ve ilgili kurullar yeniden değerlendirilerek deprem sonrası özel duruma ilişkin onay ve denetim süreçlerinde doğru kararların uzmanların danışmanlığında ve nispeten daha çabuk üretilmesi için bir düzenleme yapılmalıdır (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan raporda, Antakya'nın yeri doldurulamaz ve küresel ölçekte de önemli olan kültürel mirasının restore edilebilmesi için koruma ilkelerine uygun olarak hasarlı yapıların malzemelerinin toplanması ve restorasyonu için ulusal makamlarla birlikte çalışacağını ve deprem sonrası sürdürülebilir kalkınma için kültürel mirasın restorasyonuna 58,400,000 Dolar bütçe ayrıldığı belirtilmiştir. UNDP'nin bu süreçteki hedefleri, depremin kültürel varlıklar üzerindeki etkisini değerlendirmek, yıkılan varlıklar için koruyucu önlemler almak, müzeler için iyileştirme ve kültürel varlıklar için restorasyon planlaması yapmak ve uygulamaktır (UNDP, 2023). UNDP'nin de katkı sağlayacağını belirttiği üzere, Antakya'da restorasyon çalışmalarının aceleci ve plansız bir yaklaşımla gerçekleştirilmemesi gerekliliğinden hareketle, kültür varlıklarının korunmasından sorumlu olan kamu kurumları süreç planlaması ve koordinasyon sorumluluğunu üstlenerek çalışmanın farklı aşamalarında temalara, yere ve işin niteliğine göre oluşturulacak kurullar ve çalışma ekiplerinin tanımlanması ve bu ekiplerin kurumların yerel birimleri ile birlikte iş birliği içinde çalışacağı organizasyonu gereklidir. Oluşturulacak kurullarda ve çalışma ekiplerinde yetkin ve gönüllü kurumlar, üniversiteler, yerel, ulusal ve uluslararası meslek örgütleri ve sivil toplum kuruluşlarının birlikte çalışması, deneyim paylaşımı ile katkıların alınması, daha nitelikli sonuca ulaşılmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte katılımcı planlama yaklaşımıyla bölgedeki vatandaşların da çalışmalara bizzat katılmaları iyileşme sürecinde onlara destek sağlayacak ve bölge ile ilgili alınan kararlara yönelik endişeleri giderilmiş olacaktır (Anonim, 2023z; ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023).

Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Dünya Bankası desteğiyle T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan Türkiye Depremleri Kurtarma ve Yeniden Yapılanma Değerlendirmesi başlıklı raporda da, Antakya'nın hem maddi hem de maddi olmayan kültürel mirasının burada yaşayan nüfus ile bütünleşik özellikte olduğu belirtilmiştir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Gelecek için karar verme aşamasının kentin insanıyla birlikte gerçekleştirilmesi mutlak bir zorunluluktur. Antakya'nın çok kültürlü yapısının korunabilmesi için bölge halkının yeniden burada yaşamasının ve ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirmesinin sağlanması gereklidir. Bölgeye ait olan fakat karar süreçlerinin dışında bırakılmış ve yeni oluşturulan mekânlara yabancılaşmış insanların Antakya'nın eski kültür mozaiği yapısını sağlaması mümkün değildir (ICOMOS Türkiye Milli Komitesi, 2023). Antakya'da yeniden yerleşmelerin Asi Nehri kıyısından uzaklaşarak yamaçlara doğru çekilmesi, yatay mimarinin yaygınlaştırılması yönünde fikirler bulunmaktadır. Ancak, Asi Nehri çevresinin; Habib-i Neccar Camii, kiliseler, Uzunçarşı, gastro-kültürel mekânlar, geleneksel konutların toplandığı mahalleler gibi Antakya'nın kültürel mirasının toplanma alanı olması sebebiyle yapılacak planlamalarda eski şehir ile olan ilişkilerin korunması önemlidir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Yapılacak onarım ve yenilemelerin, geleneksel karakteri değiştirmeden, yerel yaşamın temel bileşenleri olan avluların, çıkmaz sokakların planlamalarda yer alması, sürdürülmesi; yenilemenin dokuya uyumlu ancak depreme dayanıklı yapılarla yapılması önemlidir (Ahunbay, 2023).

Deprem sonrası Antakya kentsel kültürel mirasına yönelik çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan önerilerin değerlendirilmesi sonucunda; Antakya'nın sahip olduğu somut kültürel mirasının gastronomi ve çok kültürlülük gibi somut olmayan mirası ile bir bütün halinde, bu bölgede yaşayan halkın katılımcı olduğu bir süreçle yeniden yapılandırılması ve canlandırılması gerekliliği dile getirilebilir. Bu bölgede deprem öncesi devam eden kültür turizmi faaliyetleri de, sadece yapıların müzeye dönüştürülmesi ve insansızlaştırma şeklinde değil kültürel yapılar, yaşayan kültür ve yerel halkı içine alan bütünleşik bir plan dâhilinde yeniden hayata geçirilmelidir.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. 2023. Depremlerin Ardından Kültürel Mirasın Geleceğine İlişkin Düşünceler. *Deprem Etkisinde Kültürel Miras: Şimdi ve Sonrası Paneli, 4 Mart 2023*, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=445&RecID=5897> (Erişim tarihi: 11.06.2023)
- Anonim, 2023a. Saint Pierre Kilisesi'nin İstinat Duvarı Yıkıldı. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/saint-pierre-kilisesinin-istinat-duvari-yikildi-42222564> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023aa. Reducing Disasters Risks at World Heritage Properties. <https://whc.unesco.org/en/disaster-risk-reduction/> (Erişim tarihi: 11.06.2023)
- Anonim, 2023b. Antakya'daki Depremde Habib-i Neccar Camisi Yıkıldı. <https://arkeofili.com/antakyadaki-depremdede-habibi-neccar-camisi-yikildi/> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023c. Hatay'da tarihi cami iki depremden sonra yok oldu. <https://www.cumhuriyet.com.tr/yasam/galeri-hatayda-tarihi-cami-iki-depremden-sonra-yok-oldu-2052962> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023d. Deprem Antakya'daki tarihi kiliseleri yıktı. https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/deprem-antakyadaki-tarihi-kiliselere-yikti,MFWsAiJ73UqDkzS2avW3_A/rssNUJAT4Ui44XLKMrC_2Q (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023e. Depremde yıkılan 14 asırlık Habib-i Neccar Camii. <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/depremdede-yikilan-14-asirlik-habib-i-neccar-camii/2> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023f. Antakya Rum Ortodoks Kilisesi, çan düştü, ezan sustu. <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/antakya-rum-ortodoks-kilisesi-can-dustu-ezan-sustu/> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023g. Depremde 1850 tarihi yapı yıkıldı. <https://www.venisafak.com/gundem/depremdede-bin-850-tarihi-yapi-yikildi-4515649> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023h. Hatay'daki 1400 yıllık cami depremdede enkaza döndü. <https://www.indyturk.com/node/608636/haber/hataydaki-1400-y%C4%B1ll%C4%B1k-cami-depremdede-enkaza-d%C3%B6nd%C3%BC> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023i. Deprem Hatay'da tarihi binaları da yıktı. <https://www.indyturk.com/node/609236/haber/deprem-hatayda-tarihi-binalar%C4%B1-da-y%C4%B1kt%C4%B1> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023j. Antakya'da Zarar Gören Tarihi Mekanlar, Yaralanan Kültürel Miras. <https://nehna.org/antakyada-zarar-goren-tarihi-mekanlar-yaralanan-kulturel-miras/> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023k. Deprem, medeniyetler beşiği Hatay'ın tarihi mirasını da vurdu! <https://www.milligazete.com.tr/haber/14104977/deprem-medeniyetler-besigi-hatayin-tarihi-mirasini-da-vurdu> (Erişim tarihi: 02.06.2023)

Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme

- Anonim, 2023m. Türkiye’de depremlerin ardından kültürel miras korunuyor. <https://www.undp.org/tr/turkiye/press-releases/turkiyede-depremlerin-ardindan-kulturel-miras-korunuyor> (Erişim tarihi: 12.06.2023)
- Anonim, 2023n. Tarihi Hatay Valilik binasının bir bölümü yıkıldı. <https://www.cnnturk.com/turkiye/tarihi-hatay-valilik-binasinin-bir-bolumu-yikildi> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023o. 600 dükkanın yıkıldığı tarihi Uzun Çarşı’da hayata dönüş çabası. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/600-dukkanan-yikildi-tarihi-uzun-carsida-hayata-donus-cabasi> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023p. <https://www.instagram.com, @hatayikesfet> (Erişim tarihi: 02.06.2023)
- Anonim, 2023r. Depremden ‘rant’ çıkarmak: Antakya ikinci Sur olabilir. <https://www.diken.com.tr/depremden-rant-cikarmak-antakya-ikinci-sur-olabilir/> (Erişim tarihi: 24.05.2023)
- Anonim, 2023s. Antakya’da Koruma Süreçlerini Devre Dışı Bırakmak Açık Bir Kültürel Katliamdır. <https://yapidergisi.com/antakyada-koruma-sureclerini-devre-disi-birakmak-acik-bir-kulturel-katliamdır-tmmob-mimarlar-odasi-genel-merkezi/> (Erişim tarihi: 24.05.2023)
- Anonim, 2023t. Lütfü Savaş: "Tarihi Alanların Korunarak Yenilenmesini İçeren Yasayı Antakya'ya Neden Uygulamıyoruz?". <https://www.sondakika.com/yerel/haber-lutfu-savas-tarihi-alanlarin-korunarak-15752768/> (Erişim tarihi: 20.05.2023)
- Anonim, 2023u. Doç. Dr. Köksal: “Sur’daki gibi yeni inşa süreci için zemin hazırlandı”. <https://m.bianet.org/bianet/toplum/276913-doc-dr-koksal-sur-daki-gibi-yeni-insa-sureci-icin-zemin-hazirlandi> (Erişim tarihi: 21.05.2023)
- Anonim, 2023v. Antakya’da özel bir hâkimiyet kuruluyor. <https://www.birgun.net/makale/antakyada-ozel-bir-hakimiyet-kuruluyor-428209> (Erişim tarihi: 21.05.2023)
- Anonim, 2023y. Afet sonrası kültürel miras alanlarına nasıl yaklaşmalı?. <https://www.arkitera.com/haber/afet-sonrasi-kulturel-miras-alanlarina-nasil-yaklasmali/> (Erişim tarihi: 12.06.2023)
- Anonim, 2023z. Antakya’nın deprem sonrası kent planlaması için bir strateji önerisi. <https://sarkac.org/2023/04/antakyanin-deprem-sonrasi-kent-planlamasi-icin-bir-strateji-onerisi/> (Erişim tarihi: 11.06.2023)
- Bahadır, G. 2011. Farklı Medeniyetlerin ve Kültürlerin Bir Arada Yaşamalarına Örnek Olarak Antakya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 10(38): 397-422.
- Cengiz, A.K. 2014. Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı ve Anlamlandırılma Biçimleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 11(25): 111-130.
- Dal, İ. ve Kaymaz, I. 2021. Antakya Gazipaşa Caddesi Örneğinin Kentsel Tarihi Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*. 23(2): 433-445.
- Diker, M. ve Çolpan Erkan, N. 2017. Kent Kimliğinde İbadet Yapıları: Antakya Örneği. *Planlama*. 27(2): 180-192.
- Doldur, H. ve Nesipoğlu, Ö. 2022. Antakya Şehri ve Yakın Çevresinde Rekreasyon Faaliyetlerinin Özellikleri ve Dağılışı. *Coğrafya Dergisi*. 44: 31-47.
- European Parliament. 2007. *Protecting The Cultural Heritage From Natural Disasters*. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-CULT_ET\(2007\)369029#:~:text=Natural%20disasters%20represent%20a%20major,heritage%2C%20both%20movable%20and%20immovable](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL-CULT_ET(2007)369029#:~:text=Natural%20disasters%20represent%20a%20major,heritage%2C%20both%20movable%20and%20immovable) (Erişim tarihi: 3.6.2023).
- Eykay, İ., Dalgın, T. ve Çeken, H. 2015. İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya’nın Değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*. 2(2): 59-74.
- Eyüpgiller, K.K. 2023. *Hatay İlindeki Kültür Varlığı Yapıların 6 Şubat Depremi Sonrasındaki Yapısal Durumlarının Tespiti*. https://depem.tubitak.gov.tr/assets/pdf/05_Sabah%20oturumlar%C4%B1/SabahSalonG/OzetKontrolSabahG/G4-1002C-KemalKut%C3%BCnEyy%C3%BCbagiller.pdf (Erişim tarihi: 15.05.2023).
- Gündüz, S. 2021. Eski Antakya Evlerine Kent Kimliği Açısından Bir Bakış. *Kültür Araştırmaları Dergisi*. 11: 1-16
- Gündüz, S. ve Reyhanoğlu, G. 2018. Kadim Kentin Kimliği Antakya Uzun Çarşı. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 6(15):857-871
- ICOMOS Türkiye Milli Komitesi. 2023. *Kültür Varlıkları ve Deprem: Görüş, Değerlendirme ve Öneriler*. <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Duyuru&sira=111&dil=tr> (Erişim tarihi: 4.6.2023).
- Karapınar, E. ve Barakazı, M. 2017. Kültürel Miras Turizminin Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi: Göbeklitepe Ören Yeri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 5-18.
- Kaypak, Ş. 2010. Antakya’nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(14): 373-392.
- Kurak Açıcı, F., Ertaş, Ş. ve Sönmez, E. 2017. Sürdürülebilir Turizm: Kültür Turizmi ve Kültürel Miras. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 3(1): 52-66.
- Maio, R., Ferreirab, T.M. and Vicente, R. 2018. A critical discussion on the earthquake risk mitigation of urban cultural heritage assets. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 27(2018): 239-247.
- Oktay, S., Taş, N. Ve Taş, M. 2020. Kültürel Miras Alanlarının Korunması ve Afet Yönetimi İlişkisi. *Dirençlilik Dergisi*. 4(2): 305-321.
- Pekerşen, Y., Güneş, E. ve Seçuk, B. 2019. Kültürel Miras Turizmi Değerlerinin Korunması ve Sürdürülebilirliği Kapsamında Yerel Halkın Tutumu: Cumalıkızık Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3): 350-368.
- Sargın, S. ve Dinç, Y. 2017. Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Mekânsal Bir Değerlendirme: Eski (Geleneksel) Antakya Evlerinin Fonksiyonel Değişimi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 12-13:477-506.

F. Varnacı Uzun ve M. Somuncu

- Sökmen Kök, D. ve Uşma, G. 2022. Yeniden Kullanım ve Özgünlüğünden Uzaklaştırılan Yerel Kimlik ve Mimari: Antakya Zenginler Mahallesi Örneği. *Turkish Studies*, 17(3): 627-647.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. 2023. *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (Erişim tarihi: 10.06.2023).
- T.C. İstanbul Governorship. 2014. *Protection of Cultural Heritage, Istanbul Seismic Risk Mitigation and Emergency Preparedness Project (ISMEP)*, İstanbul.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 2023. *Deprem Bölgesindeki Kültür Varlıkları İçin Afet Bölgesi Kazı Başkanlığı Oluşturulacak*. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-338440/deprem-bolgesindeki-kultur-varliklari-icin-afet-bolgesi-kazi-baskanligi-olusturulacak.html> (Erişim tarihi: 12.06.2023)
- UNDP. 2023. *Recovery and Reconstruction after the 2023 Earthquakes in Türkiye UNDP offer and proposed project*. <https://www.undp.org/turkiye/publications/recovery-and-reconstruction-after-2023-earthquakes-turkiye-undp-project-catalogue> (Erişim tarihi: 27.05.2023)
- World Bank Group & GFDRR. 2017. *Promoting Disaster Resilient Cultural Heritage, Knowledge Note*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/2396f68f-e0fc-5982-9079-b7eea8c5082f/content> (Erişim tarihi: 2.6.2023).

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformuna Genel Bakış

Overview of the Turkish Disaster Risk Reduction Platform

Betül KURADA^{1*}, Evren TANRIVERDİ¹, Mehmet Fatih ŞEN¹, Esen DEMİRKOL
KILIÇ¹, Derya YALÇIN¹

¹AFAD, Risk Belirleme ve Önlem Dairesi Başkanlığı, Ankara

Özet: Gerek doğa kaynaklı gerekse teknolojik (insan kaynaklı) afetlerin sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerinin tüm dünyada kalkınmayı kesintiye uğrattığı bir gerçektir. Afet öncesi harcanan her bir TL harcama karşılığında afet sonrasında 7 TL'lik tasarruf sağlandığı da ortaya konulmuştur. Bu nedenle, afet risk azaltma çalışmalarının sistematik bir biçimde yürütülmesi oldukça önemlidir. Hyogo Çerçeve Eylem Planı ve ardından Sendai Çerçevesi'nde ülkelerin kurmalarının önemi vurgulanan ulusal risk azaltma platformu, ülkemizde de Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu adı ile 2011/1320 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Bu Karar'ın 3. Maddesi uyarınca hazırlanan "Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi" ve "Platform Üye Listesi" 2018 yılında İçişleri Bakanlığı makamı tarafından onaylanmıştır. Bu Platform, afet ve acil durumlara ilişkin olarak ülke düzeyinde tehlikelerin önlenmesi, toplumun afetlere duyarlılığının artırılması, risk azaltma çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması, risk azaltmanın her düzeyde plan, politika ve programlara entegrasyonu amacıyla, ihtiyaçların belirlenmesine, uygulamaların izlenmesine ve değerlendirilmesine katkıda bulunmak ve öneriler sunmak üzere oluşturulmuştur. Makalede, diğer ülke örneklerinin platformları incelenerek, ülkemizde kurulan platformun amacı, sekretaryası, görev ve sorumlulukları kısaca yapısı hakkında bilgiler verilmiş olup ileriye dönük öneriler de bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Platform, Afet Risk azaltma, Platform Yönergesi

Abstract: It is a fact that the social, economic and environmental effects of both natural and technological (human-induced) disasters interrupt development all over the world. It has also been revealed that for each TL spent before the disaster, 7 TL of savings is achieved after the disaster. For this reason, it is very important to carry out disaster risk reduction studies in a systematic way. The national risk reduction platform, which emphasized the importance of establishing the countries in the Hyogo Framework Action Plan and then the Sendai Framework, was established in our country under the name of Turkey Disaster Risk Reduction Platform, with the Council of Ministers Decision No. 2011/1320. The "Turkey Disaster Risk Reduction Platform Directive" and the "Platform Member List", prepared in accordance with Article 3 of this Decision, were approved by the Ministry of Interior in 2018. This Platform is intended to contribute to the identification of needs, monitor and evaluate practices, and offer suggestions in order to prevent disasters and emergencies at the country level, to increase the sensitivity of the society to disasters, to ensure the continuity of risk reduction studies, and to integrate risk reduction into plans, policies and programs at all levels. In the article, the platforms of other countries are examined, information about the purpose, secretariat, duties and responsibilities of the platform established in our country is given, and forward-looking suggestions are made.

Keywords: national platform, disaster risk reduction, platform directive

1.Giriş

Dünyanın her yerinde afetler sebebiyle kayıp ve zararların artmasından dolayı, afetler yaşanmadan önce bu olası kayıp ve zararların önlenmesi ve azaltılması noktasında tehlike ve risklerin

*betul.kurada@afad.gov.tr

önceden belirlenmesi, önleyici ve zarar azaltıcı önlemlerin alınması önem kazanmıştır. Bu sebeple tüm dünyada gerek politika belgelerinde olsun ve gerekse uygulamalarda olsun afet öncesi risk azaltma çalışmalarına daha da çok ağırlık verilmektedir.

Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylar afet olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2022).

Afet yönetiminin tüm evrelerinde olduğu gibi risk azaltma çalışmalarında da ulusal/bölgesel tüm kuruluş ve kaynakların entegrasyon içerisinde tam uyumla çalışması gerekmektedir. Bu önemli husus, öncelikle uluslararası afet politika belgelerinde, sonrasında ise ulusal afet politika belgeleri ve uygulamalarında kendine yer bulmuştur.

Japonya'da 2005 yılında düzenlenen Dünya Afet Risk Azaltma Konferansında oluşturulan Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nda tüm uluslar "çok sektörlü ulusal platformlar gibi ulusal entegre mekanizmaların oluşturulmasını ve güçlendirilmesini desteklemeyi" ulusal ve yerel bir öncelik haline getirmeye davet edilmiştir. Hyogo Çerçeve Eylem Planı akabinde 2015 yılında Sendai 3. Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Konferansında yayınlanan Sendai Çerçevesi kapsamında da Ulusal Platformlar kritik paydaşlar olarak kabul edilmiştir (Anonim, 2023a). Platformlar; afet ve acil durumlara ilişkin olarak ülke düzeyinde tehlikelerin anlaşılması, önlenmesi, toplumun afetlere duyarlılığının artırılması, risk azaltma çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması, risk azaltmanın her düzeyde plan, politika ve programlara entegrasyonunu amaçlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi, ARA stratejilerinin, planlarının ve eylemlerinin koordineli bir şekilde uygulanmasını sağlamak için kilit paydaşlar olarak Ulusal Afet Riski Azaltma Platformlarının kurulmasını teşvik eder (UNDRR, 2020).

Bu makale ile afet risk azaltma alanında dünyada yapılan önemli çalışmalar, ulusal platformların ülke örnekleri, "Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu"nun yapısı ve diğer ülke örnekleri ile mukayesesinin yapılması suretiyle geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunulması, gerekli görüldüğü yerde mevcutta bulunan yapıya ilişkin değişiklik önerilerinin getirilmesi amaçlanmıştır.

2. Uluslararası Afet Politikasını Belirleyen Adımlar

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren geleneksel afet yönetimi anlayışında köklü değişiklikler yaratacak dönüşümü gösteren uluslararası afetler politikası yaklaşımı ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu politika değişikliği ise "Geleneksel Afet Yönetim Sistemi"nden "Afet Risk Yönetimi Sistemi"ne dönüşümü öngörmektedir (Özmen ve Özden, 2013). Afet risk azaltma çalışmaları dünya genelinde 1960 yılından bu yana artarak devam etmiş ve bu alanda önemli adımlar atılmıştır. Neticesinde 1990 – 1999 Birleşmiş Milletler genel kurulu tarafından Doğal Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası On yılı (IDNDR 1990-2000) kabul edilmiştir (Doğan ve Biberici, 2017).

Afetlerin yönetilmesi açısından bir birlik oluşturulması amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1999/63 sayılı kararı ile 56/195, 58/214 ve 58/215 sayılı Genel Kurul kararlarında afetlerin azaltılması için ulusal platformların oluşturulması talep edilmiştir. "Ulusal platform" ifadesi, doğası gereği çok sektörlü ve disiplinler arası olması gereken, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının dahil olduğu afet riskinin azaltılmasına yönelik koordinasyon ve politika rehberliği için ulusal mekanizmalar için kullanılan genel bir terimdir. Ulusal platformlar, Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi için ulusal mekanizmayı temsil eder (Hyogo Framework, 2005).

Dünyadaki gelişmeler ve yaşanan afetlerden çıkarılan dersler ışığında afet yönetimi için dünyada çalışmalar devam etmiştir. Bir önceki süreci takip eden Yokohama Konferansı ve Güvenli Bir Dünya İçin Eylem Planı, 1994'te yapılmış, ardından Afet Zararlarının Azaltılması Uluslararası Stratejisi (ISDR), 1999 kabul edilmiştir. 2000 yılında da Binyıl Kalkınma Hedefleri ve ISDR Sekretaryası oluşturulmuştur.

Afet yönetimi alanında tüm dünyanın işbirliği içinde çalışması amacı doğrultusunda Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Konferansı, 18-22 Ocak 2005 tarihlerinde Kobe, Hyogo, Japonya'da

düzenlenmiştir ve ulusların ve toplulukların afetlere karşı direncinin oluşturulması amacıyla 2005-2015 Hyogo Çerçeve ve Eylem Planı kabul edilmiştir. Konferans, zarar görebilirlik ve tehlike risklerini azaltmaya yönelik stratejik ve sistematik bir yaklaşımı teşvik etmek için eşsiz bir fırsat sağlamıştır. Ulusların ve toplulukların afetlere karşı direncini artırma ihtiyacının altını çizmiş ve bunun için önerilerde bulunmuştur. Hyogo Çerçeve Eylem Planı, üç stratejik hedef ve beş öncelikten oluşturulmuştur. “Afet riskinin azaltılmasının, uygulama için güçlü bir kurumsal temele sahip ulusal ve yerel bir öncelik olduğundan emin olun” önceliği altında ulusal platformlara verilen önemden bahsetmiştir ve kilit eylemlerden bir tanesi “Sektörler arasında koordinasyonu kolaylaştırmak için ulusal düzeyden yerel düzeye kadar belirlenmiş sorumluluklarla çok sektörlü ulusal platformlar gibi ulusal entegre afet riski azaltma mekanizmalarının oluşturulmasını ve güçlendirilmesini desteklemek” olarak tanımlanmıştır (Hyogo Framework, 2005).

Hyogo Çerçeve Eylem Planı'nın ardından 14-18 Mart 2015 Sendai – Japonya’da yapılan BM Dünya Afet Risklerinin Azaltılması 3. Konferansı’nda kabul edilen Sendai Afet Risklerinin Azaltılması Çerçevesi 2030 yılına kadar tüm dünya afet sektörünün ve BM üye devletlerinin en kapsamlı yol haritasıdır.

Hyogo Çerçeve Eylem Planı üzerine inşa edilen bu çerçeve 15 yılda aşağıdaki sonuca ulaşmayı hedeflemiştir: “Afet riskini ve bireylerin, işletmelerin, toplulukların ve ülkelerin afet nedeniyle can, geçim kaynağı, sağlık ve ekonomik, fiziksel, sosyal, kültürel ve çevresel varlık kayıplarını önemli ölçüde azaltmak.” beklenen sonuca ulaşmak için, aşağıdaki amaç gözetilmesini vurgulamıştır: Tehlikeye maruz kalmayı ve afetten zarar görebilirliği önlemek ve azaltmak, müdahale ve iyileştirme için hazırlığı artırmak üzere, bütünleşik ve kapsamlı bir şekilde ekonomik, yapısal, yasal, sosyal, sağlıkla ilgili, kültürel, eğitsel, çevresel, teknolojik, politik ve kurumsal önlemlerin uygulanması yoluyla yeni afet riskinin oluşmasını önlemek, mevcut afet riskini azaltmak, böylelikle afetlere karşı dirençliliği arttırmak. Bu çerçevenin beklenen sonucuna ve amacına ulaşması yönündeki küresel ilerlemenin değerlendirilmesini desteklemek için yedi küresel hedef ve dört öncelik belirlenmiştir.

Afet riskinin yönetilmesi için afet risk yönetişimini güçlendirmek olan 2. öncelikte ülkelerin afet risk azaltma ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili araçların uygulanması için mekanizmalar ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve ortaklığı teşvik etmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu konuda, hükümetler tarafından koordine edilen ve ulusal ve yerel afet risk azaltma platformları dahil, ulusal ve yerel seviyedeki ilgili paydaşlardan oluşan forumları ve 2015 sonrası çerçevenin uygulanması için belirlenmiş bir ulusal odak noktasını oluşturmak ve güçlendirmek gerektiğinden bahsedilmiştir. Söz konusu mekanizmaların, diğer konuların yanı sıra, sektörel ve çok sektörlü afet riskini belirleme, afet risk bilgi ve verilerinin paylaşılması ve yayılması yoluyla afet riskiyle ilgili farkındalık ve bilgi oluşturma, yerel ve ulusal afet riski ile ilgili raporlara katkıda bulunma ve koordine etme, afet riskleri ile ilgili kamu farkındalığını artırma kampanyalarını koordine etme, yerel düzeyde çok sektörlü işbirliği sağlama ve destekleme (örneğin, yerel idareler arasında), ulusal ve yerel afet risk yönetim planlarının ve afet risk yönetimi ile ilgili tüm politikaların belirlenmesine ve raporlanmasına katkıda bulunma konularında sorumluluk ve yetkileri açıkça belirlenerek, ulusal kurumsal çerçevelerde güçlü bir temele sahip olmalıdır. Bu sorumluluklar, yasalar, düzenlemeler, standartlar ve prosedürler yoluyla belirlenmelidir (Sendai Framework, 2015).

3. Türkiye Afet Risk Azaltma Platformu Kuruluşu ve Yapısı

Dünyadaki bu gelişmeler ışığında ülkemizde de sürdürülebilir kalkınma hedefleri ve amaçlarını gerçekleştirmek ve ülkemizin risk azaltma sistemine katkıda bulunmak üzere, “Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu” 17.01.2011 tarihli ve 2011/1320 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 12.02.2011 tarih ve 27844 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu’nun amacı, toplumun afetlere duyarlılığını artırmak ve risk azaltma çalışmalarında sürekliliği sağlamak, risk azaltmanın her düzeyde plan, politika ve programlara uyumu amacıyla ihtiyaçların belirlenmesi, uygulamaların izlenmesi ve

değerlendirilmesine katkıda bulunmaktadır (Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi, 2018).

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi, 15.07.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin (Kararname Numarası 4) 51 inci maddesi ve 12.02.2011 tarihli ve 27844 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2011/1320 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın ekindeki “Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformunun Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları’nın 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır. Yönerge ile Platformun, Platform başkanının, sekreteryanın, üyelerin ve çalışma gruplarının görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Buna göre;

Uluslararası Afet Zararlarının Azaltılması Stratejisi Ulusal İrtibat Noktası görevini yürüten temsilci kurum olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Başkanı, Platform başkanlığını yürütür. Platformun sekreteryası görevi de AFAD tarafından yürütülür.

Platform üyeleri Genelkurmay Başkanlığı ve Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşları, mahalli idareler, üniversiteler, Başkanlığın görev alanlarıyla ilgili faaliyet yürüten kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, özel sektör kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, basın ve yayın kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur. Ancak uygun görülmesi halinde platforma davetli üyeler de katılabilir (Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi, 2018).

4. Afet Risk Azaltma Platformları Ülke Örnekleri

Ulusal Platformlar, doğası gereği çok sektörlü ve disiplinler arası olan ve bir ülkedeki tüm ilgili kuruluşları içeren kamu, özel ve sivil toplum katılımıyla afet riskinin azaltılmasına yönelik koordinasyon ve politika rehberliği mekanizmalarıdır. İçlerinde ülkemizin de olduğu 61 ülkede ulusal platformlar kurulmuştur (Anonim, 2023a). Bazı ülkelerin ilgili kurumları, yapısı ve üyeleri makale kapsamında incelenmiş ve Çizelge 1’de verilmiştir. İncelemesi yapılan Hollanda ve Çek Cumhuriyeti hariç diğer ülkelerde platformlar tıpkı Türkiye gibi sivil korunma mekanizması altında çalıştırılmaktadır. Tüm ülkelerde çok paydaşlı bir yapı öngörülmüştür. İlgili kamu kurumları, STK’lar, üniversite vb. kurum ve kuruluşların temsilcileri platformda yer almaktadır.

5. Sonuç Ve Öneriler

Uluslararası afet politika belgeleri, afet yönetimine ilişkin genel politika ve stratejileri ile önem atfedilen hususları belirtmekte olup, bunların kim tarafından nasıl uygulanacağı ülkelerin kendi şartlar ve dinamiklerine göre ülkeler tarafından belirlenmektedir.

2005-2015 Hyogo Çerçeve Eylem Planı’nda ülkelerin risk azaltma platformunu kurmaları konusu yer almış olup, 2015-2030 yılları için kabul edilen Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi’nde ise bu konuya özellikle vurgu yapılarak öneminin altı çizilmiştir. Etkin afet risk yönetimi için platformlar, risk azaltma önceliklerinin daha tutarlı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için stratejilerin, politikaların, eylemlerin, raporların vb. koordine edilmesinde önemli bir role sahiptir.

Afet risklerinin azaltılmasına yönelik olarak afet yönetim politikalarını daha da geliştirmek için önemli bir karar alıcı mekanizma olan platform, ancak çok paydaşlı bir koordinasyon ve işbirliği ile başarılı olabilir.

Afet risklerinin azaltılması, esasen kamu idaresine ait bir sorumluluk olmakla birlikte STK’lar, akademik camia ve medyaya mensup ilgili paydaşlar da bu sorumluluğa ortaktır. Söz konusu paydaşların taahhüdü, iyi niyeti, bilgisi, deneyimi ve kaynakları Ulusal Platform eliyle kolaylıkla harekete geçebilmektedir. Böylelikle platform, afet risklerinin azaltılması için politika, plan ve programlarının yaygınlaştırılmasını ulusal ölçekte en üst düzeyde sağlamaktadır.

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformuna Genel Bakış

Çizelge 1. Ülke karşılaştırmaları.

Ülke Adı	TÜRKİYE	RUSYA*	BOSNA HERSEK**	İTALYA *****	İSPANYA*****	HOLLANDA*	ÇEK CUMHURİYETİ***	FİNLANDIYA****
İlgili kurum	İçişleri Bakanlığı AFAD	EMERCOM (Sivil Savunma, Acil Durumlar ve Doğal Afetlerin Sonuçlarının Azaltılması Bakanlığı)	Bosna-Hersek Güvenlik Bakanlığı Sivil Korunma Birimi	İtalya Sivil Korunma Başkanlığı (DPC)	Sivil Koruma Ulusal Komisyonu	Güvenlik ve Adalet Bakanlığı	Çevre Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı Arama Hizmetleri Bölümü
Yapısı ve Üyeleri	-Bakanlıklar(24) -STK'lar ve Meslek örgütleri(15) -Üniversiteler -Yerel Yönetimler(18) -Özel Sektör(6) -Medya(4)	Kamu ve sivil toplumu kapsayan iki önemli oluşumu bünyesinde barındırıyor: 1) Acil Durumların Önlenmesi, Azaltılması ve Yangın Güvenliğinin Sağlanması Komisyonu - Bakanlıklar (8) - İnşaat, Konut ve Toplum Servisleri, Eğitim, Bilim ve İnovasyon, Sağlık ve Sosyal Kalkınma, Demiryolu Taşımacılığı vb. Federal Kuruluşlar - Patentler ve Ticari Markalar, Uzay Araştırmaları Kurumu vb. gibi Denetim yapan kurum ve kuruluşlar 2) Halk Konseyi kamuya mal olmuş kişiler ve farklı sosyal grupları temsil eden sanat, din, bilim gibi pek çok alandan seçilmiş toplum liderlerinden (31 üye) oluşan danışma organıdır.	- Uluslararası İşbirliği ve Koordinasyon Daire Başkanlığı - Stratejik Planlama, Korunma ve Kurtarma Önlemleri Daire Başkanlığı - Yapı ve Eğitim Daire Başkanlığı(Bölümü) - Bosna Hersek'in Operasyon- İletişim Merkezi	- Başbakanlık Sivil Korunma Başkanlığı, -Bakanlıklar (10) - Başbakanlık Ofisi, - Birleşik Devlet ve Bölgeler Konferansı (CSR), - Ulusal İtalyan Belediyeler Birliği (ANCI) - Ulusal bilimsel ve akademik topluluğu, - STK ve gönüllüler topluluğu, - Sigorta Şirketleri Topluluğu - Konu bazında Platform çalışmalarına katılmaya davet edilen diğer kuruluşlar.	İçişleri Bakanlığına bağlıdır. Başkanı İçişleri Bakanı, Başkan Yardımcısı İçişleri Bakanı Müsteşarıdır. Sekreteryası Sivil Koruma Genel Müdürü tarafından yürütülür. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından toplam 22 temsilci, Özerk toplulukların her birinden 1 temsilci, Ceuta ve Melilla özerk şehirlerinden 1'er temsilci bulundurulur.	Ulusal Risk Azaltma Platformu (SNV) tüm Bakanlık temsilcileri (Genel Müdür düzeyinde) ile özel sektörden temsilcilerinden oluşmaktadır.	-Tarım Bakanlığı -İçişleri Bakanlığı -Yangın Kurtarma Servisi (İçişleri Bakanlığı) -Çek Hidrometeoroloji Enstitüsü -Çek Cumhuriyeti Afet Riskini Azaltma Ulusal Komitesi -Kasabalar ve Belediyeler Birliği -VSB - Ostrava Teknik Üniversitesi -Çek Cumhuriyeti Bilimler Akademisi -Çek Jeolojik Araştırmalar Kurumu	-.Bakanlıklar (8) - Başbakanlık Ofisi - Güvenlik Komitesi Sekreteryası -Ajanslar (2) -Radyasyon ve Nükleer Güvenlik Otoritesi - Enstitüsüler (2) - Finlandiya Finansal Hizmetler Federasyonu - Finlandiya Kızılhaçı - Birlikler (2) - Ulusal Tarihi Eserler Kurulu

* IPA I, 2018, **Anonim, 2023b, ***Anonim, 2023c. ****Anonim, 2023d. *****Anonim, 2023e. *****Anonim, 2023f.

Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu, 2005-2015 Hyogo Çerçeve Eylem Planı ve sonrasında 2015-2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesinden sorumlu olan Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Risk Azaltma Stratejisi Kılavuz İlkelerine uygun olarak oluşturulmuştur.

Makale kapsamında Rusya, Bosna Hersek, İtalya, İspanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya Platformları ile Türkiye Afet Risklerinin Azaltılma Platformu karşılaştırılmıştır. Tüm ülkelerde platformların, uluslararası belgelerin ülkelere önerdiği gibi çok paydaşlı bir yapıya sahip olduğu görülmüştür.

Buradan yola çıkılarak, Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu, Uluslararası Düzeyde birçok ülkeyle eş değer standartlara sahip olup, afet döngüsü içerisinde yer alan tüm aşamaları kapsayan ve çok paydaşlı yapısı ile afet çalışmalarına destek veren bir mekanizmadır.

Platformun daha etkin bir yapıya ulaşması için alt çalışma gruplarının aktifleştirilerek, Platformun asıl amacına uygun olarak karar alma mekanizmasına dahil edilmesi önemli bir husustur. Alt çalışma gruplarının gerçekleştirdiği çalışmaların sunulması ve karar alınmasına katkı sağlaması açısından, Platform toplantılarının düzenli olarak yılda en az bir defa olacak şekilde yapılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- AFAD, 2022. *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>(Erişim Tarihi:29.05.2023).
- Anonim, 2023a. <https://www.preventionweb.net/sendai-framework/national-platforms> (Erişim Tarihi: 10.05.2023)
- Anonim, 2023b. *Bosna Hersek Ulusal Platformu*. <https://www.preventionweb.net/national-platform/bosnia-and-herzegovina-national-platform>, (Erişim Tarihi, 15.05.2023).
- Anonim, 2023c. *Çek Cumhuriyeti Ulusal Platformu*. <https://www.preventionweb.net/national-platform/czech-republic-national-platform>, (Erişim Tarihi, 15.05.2023).
- Anonim, 2023d. *Finlandiya Ulusal Platformu*. <https://www.preventionweb.net/national-platform/finland-national-platform>, (Erişim Tarihi, 15.05.2023).
- Anonim, 2023e. *İtalya Ulusal Platformu*. <https://www.preventionweb.net/national-platform/italy-national-platform>, (Erişim Tarihi, 15.05.2023).
- Anonim, 2023f. *İspanya Ulusal Platformu*. <https://www.preventionweb.net/national-platform/spain-national-platform>, (Erişim Tarihi, 15.05.2023).
- Doğan, M. ve Biberici M.A., 2017. *Disiplinlerarası Afet Yönetimi Araştırmaları (pp.165) Bölüm: Afet Risk Yönetiminden Afet Risk Yönetişimine Geçiş Sendai Çerçevesi (2015-2030)*, Birleşik Matbaacılık
- Hyogo Framework, 2005. Hyogo Framework for Action 2005-2015. World Conference on Disaster Reduction, 18-22 January 2005, Kobe, Hyogo, Japan.
- IPA I, 2018. *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) Kurumsal Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Afet ve Acil Durum Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi İçin Teknik Destek Projesi Faaliyet Raporu*, AFAD, 2018
- Özmen, B. ve Özden, A.T., 2013. Türkiye'nin Afet Yönetim Sistemine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme,İ.Ü. *Sosyal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No:49, (ss.1-28), Ekim, 2013.
- UNDRR 2020. National Platforms for Disaster Risk Reduction, UN Office for Disaster Risk Reduction (UNDRR), April 2020.
- Sendai Framework, 2015. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030, United Nations, 2015.
- Türkiye Afet Risklerinin Azaltılması Platformu Yönergesi, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2018. https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2310/files/afet_risk_azalt_yonerge_oluru.pdf (Erişim Tarihi, 30.05.2023).

Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma

A Study on the Sustainability of the Relationship Between Protected Areas and Tourism in Ilgaz Mountain National Park

İrem SAĞLAM FİDE

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara

Özet: İçinde bulunduğumuz yüzyılda hızla gelişen sanayileşmenin sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme insan yaşamını olumsuz yönde etkilerken doğal alanlara yönelik rekreasyonel taleplerin de arttığı görülmektedir. Doğaya olan ilginin rekreasyonel taleplere dönüşerek yoğunlaştığı alanların başında ise şüphesiz ki korunan alanlar gelmektedir. Korunan alanlar ve yakın çevresinde gerçekleşen doğaya dayalı turizm faaliyetleri yerel ve bölgesel kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağlarken, doğal ve kültürel kaynakların uzun vadede korunması bilincini de geliştirmektedir. Ilgaz Dağı Milli Parkı da korunan alan turizm ilişkisi açısından bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Ilgaz Dağlarının sahip olduğu orman varlığı, bitki örtüsü, yaban hayatı, manzara güzellikleri, topoğrafik yapısı ve rekreasyon kaynak çeşitliliği nedeniyle 1976 yılında 1.117,69 hektarlık bölümü Ilgaz Dağı Milli Parkı olarak korunan alan statüsüne alınmıştır. Özellikle kış turizm merkezi olarak ta bilinen Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın (IDMP) son yıllarda doğa turizmi etkinlikleri içinde tercih edildiği bilinmektedir. IDMP'de gerçekleştirilebilecek tüm faaliyetlerin tanımlandığı Uzun Devreli Gelişme Planı (UDGP) ile Sürdürülebilir Turizm ve Ziyaretçi Yönetim Planı'nın (STZYP) hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın amacı ise Ilgaz Dağı Milli Parkı ve yakın çevresinin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerlerinin bütüncül olarak sürdürülebilir turizm gelişimi açısından değerlendirilmesidir.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Turizm, Rekreasyon, Milli Park, Ilgaz Dağı Milli Parkı

Abstract: While urbanization, which emerged as a result of rapidly developing industrialization in the current century, negatively affects human life, it is seen that recreational demands for natural areas also increase. While nature-based tourism activities taking place in protected areas and their immediate surroundings contribute significantly to local and regional development, they also develop awareness of the long-term conservation of natural and cultural resources. Ilgaz Mountain National Park is the subject of this study in terms of the relationship between protected areas and tourism. Due to its forest assets, flora, fauna, landscape beauties, topographic structure, and recreation resource diversity, a 1.117,69-hectare section of the Ilgaz Mountains was designated as a protected area as Ilgaz Mountain National Park in 1976. It is known that Ilgaz Mountain National Park (IMNP), also renowned as a winter tourism center, has been preferred also for nature tourism activities in recent years. It has been determined that the Long-Term Development Plan (LTDP) and the Sustainable Tourism and Visitor Management Plan (STVMP), which define all activities that can be carried out in IDNP, have been prepared. The aim of this study is to evaluate the natural and cultural resource values of Ilgaz Mountain National Park and its immediate surroundings holistically in terms of sustainable tourism development.

Keywords: Sustainability, Sustainable Tourism, Recreation, National Park, Ilgaz Mountain National Park

1. Giriş

Teknolojik, ekonomik ve sosyal gelişmeler turizmi etkileyen en önemli faktörlerdir. Bu değişimler hem seyahatlerin sayısal olarak artışına hem de niteliksel bakımdan değişiminde etkili olmuştur. Şehir yaşamının insan ve yaşadığı çevre üzerindeki olumsuz etkisi insanların doğaya dönük rekreasyonel etkinlikleri tercih etmeye başlamasına neden olmuştur (Ahipaşaoğlu ve Çeltek,

2006:1,2). Özellikle dünyada ve ülkemizde de yaşanan Covid-19 mücadele sürecinin pandemi ilan edilmesiyle birlikte doğal alanlara yönelik bu talebin daha da hızlandığı ve turizm talebinde meydana gelen değişim ile alternatif turizm türlerinin (ekoturizm, kırsal turizm, kültür turizmi vb.) ortaya çıktığı bilinmektedir.

Değişen turist talepleri ile birlikte deniz, kum, güneş eksenli olan klasik anlamdaki kitle turizmi yerini farklı turizm türlerine bırakmaktadır. Özellikle kentlerde yaşayan insanlar son yıllarda, kentin getirdiği negatif etkilerden ötürü doğa temelli turizm türlerini tercih etmektedirler. Milli parklar, sahip oldukları doğal ve kültürel kaynaklarla pek çok turist için ideal turistik destinasyonlar arasında yer almaktadır (Göksu ve Somuncu, 2018:273).

Alternatif turizm çeşitleri, sürdürülebilirlik ilke ve politikalarıyla geliştirildiğinde turizm değerlerinin küreselleşme karşısında yok olmasını engelleyici bir özelliğe sahip olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2018:196).

Sürdürülebilir Turizm: Turistlerin, turizm endüstrisinin, çevrenin ve ev sahibi halkın gereksinimine yönelerek; şimdiki ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini dikkate alan turizm şeklinde tanımlanmaktadır (UNWTO, 2013: 17; UNEP, 2005: 12).

Günümüzde sürdürülebilir turizm gelişimi hem turistik kalkınmanın ekonomik faydalarından yararlanmak hem de kültürel bütünlük, temel ekolojik süreçler, biyolojik çeşitlilik ve yaşam destek sistemleri gibi yerel kaynakların sürdürülebilir yönetimi için turistik bölgelerdeki yerel politikaların merkezinde yer almaktadır (Stratigea ve Katsoni, 2015:4). Özellikle milli parklar gibi korunan alanlardaki turizm faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için planlanma, yönetim ve izleme hususlarının bu süreçte yer alması gerekmektedir.

Doğanın ve kültürün korunması amacı ile oluşturulan korunan alanlar, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımını ve işleyişini sağlamayı hedeflemektedir. Bu alanların bir yansıması olan milli parklar, koruma altına alınmasının yanında turizm ve rekreasyon faaliyetlerine olanak sağlaması açısından da ayrı bir öneme sahiptir (Kervankıran ve Eryılmaz, 2016:176).

Bu çalışmanın amacı hem korunan alan hem de turizm alanı statüsünde olan Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın ve yakın çevresinin sahip olduğu doğal ve kültürel kaynak değerleri ile mevcut turizm potansiyelinin ortaya konularak, bütüncül bir şekilde sürdürülebilir turizm gelişimi açısından değerlendirilmesidir.

2. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gözlem ve doküman analizi tekniklerinden faydalanılmıştır. Milli park alanı ve çevresinde gözlemler yapılmıştır. Çalışma alanına ait yapılan bilimsel çalışmalar, uzun devreli gelişim planı, sürdürülebilir turizm ve ziyaretçi yönetim planı ve diğer kurumsal raporlar, projeler incelenmiş, araştırma alanına ilişkin bilimsel yayınlar, resmi istatistikler vb. ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Elde edilen veri kaynakları çerçevesinde çalışma alanı ile ilgili yaklaşık 2 yıl süreyle gözlemler yapılarak verilerin alanla doğruluk ilişkisi irdelenmiştir.

3. Araştırma Alanı Coğrafi Konumu:

Ilgaz Dağları, Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan sıradağlardır. Ilgaz Dağları'nın doğu sınırını Kızılırmak Vadisi, batı sınırını ise Soğanlı Çayı Vadisi meydana getirir. Alanın kuzeyinde Gökırmak, güneyinde ise Köroğlu Dağları ve uzantıları ile Devrez Çayı doğal sınırları oluşturur (Avcı, 2012a:137). Kastamonu Havzası ile Devrez Vadisi arasında kabaca batı-doğu doğrultusunda uzanan ve yaklaşık 160 km'lik bir uzunluğa sahip olan Ilgaz Dağları bölgenin en yüksek dağlarından biridir. En yüksek zirve Büyükhacet Tepe (2.587 m) olup, Büyükhacet Tepe'nin 4 km batısında yükselen Küçükhacet Tepe de (Çatalılgaz 2.546 m) Ilgaz'ın ikinci yüksek zirvesini oluşturmaktadır (Gümüş vd., 2002:443).

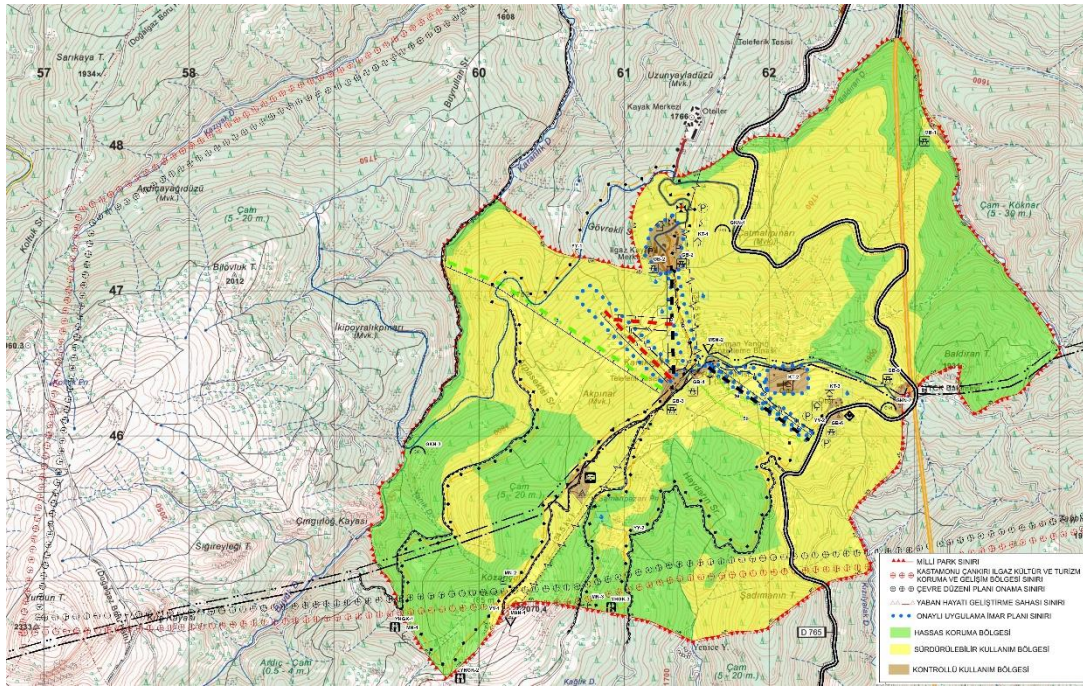
İlgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma

Şekil 1. Ilgaz Dağı Milli Parkı ülke ve bölgedeki yeri. Kaynak:Anonim, 2009

Ilgaz Dağları biyocoğrafik olarak iki farklı floristiğe uzamaktadır. Bu bölgeler: Akdeniz ve Avrupa-Sibirya bölgesinin Euxine bitki coğrafi bölgeleridir. Bölge; *Pinus sylvestris*, *Pinus nigra*, *Abies nordmanniana subsp. equitrojani*, *Juniperus communis ssp.* topluluklarını içeren hakim bir orman vejetasyonuna sahiptir (Akman vd., 1983:142).

Ilgaz Dağlarının kaynak değerlerinin, ulusal ve uluslararası nitelikte olmasından dolayı, 1.117,69 hektarlık kısmı 1976 yılında “Milli Park” olarak ilan edilmiştir. Alanın; 709,23 hektarı (% 63) Kastamonu, 408,46 hektarı (% 37) Çankırı il sınırları içerisinde kalmaktadır. Alan, 33° 42' 18'' - 33° 45' 39'' doğu boylamları ile 41° 02' 55'' - 41° 05' 17'' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Milli Park içerisinde köy/yerleşim yeri bulunmamakta olup, yakın çevresinde Bostan, Yenice, Mülayim Yenice ve Çomar köyleri bulunmaktadır (Anonim, 2022b).

Şekil 2. Ilgaz Dağı Milli Parkı haritası. Kaynak:Anonim, 2022b

4. Temel Kavramlar

4.1. Korunan Alan ve Milli Park

Doğal ve kültürel kaynakları korumak üzere çeşitli koruma yöntem ve sistemleri geliştirme çabalarının en gelişmiş uluslararası düzeyde kabul görmüş olan korunan alan sistemleridir. Dünyada doğa koruma geçmişi çok eski zamanlara dayansa da kökeninin 19. yüzyıl başlarına dayandığını söylenebilir. Günümüzde hemen her ülkede, farklı isim veya yönetim amacıyla belirlenmiş çok sayıda doğa koruma alanı vardır. Bu alanların sayısı ve büyüklüğü de koruma kaygılarına bağlı olarak hızla artmaktadır (Kurdoğlu, 2007:60).

1948 yılında dünyanın ilk uluslararası doğa koruma organizasyonu olarak kurulan IUCN, tanımına göre korunan alan: Özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların devamlılığının sağlanmasına ve korunmasına hizmet eden, yasal ve diğer etkili yollarla yönetimi gerçekleştirilen deniz ve/veya karasal alanlarıdır. IUCN korunan alan yönetim kategorilerine göre korunan alanlar 6 alt kategoriye ayrılmış olup milli parklar; ekosistem koruma ve rekreasyon amaçlı korunan alan kategorisinde kategori II 'de yer almaktadır (Thomas, 2006:14).

Amerika'da 1872 yılında Yellowstone ilk milli park olarak kurulmuştur. Sonrasında sadece ABD'de değil, Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda'da da başka milli parklar ilan edilmiştir. Her ülkenin kendi fiziksel, sosyal ve ekonomik koşullarına göre milli parklar ilan edilmiştir. Bazı milli parklar manzara güzelliğini, bazıları ekosistemleri veya vahşi yaşamı korumak için kurulmuştur. Turizm de başından beri milli parklar konseptinin temel bir bileşeni olmuş, hatta ekolojik koşulların bile önüne geçtiği bilinmektedir (Hall ve Frost, 2009).

Ülkemizde bugünkü anlamda koruma alanlarının gündeme gelmesi 1940'lı yıllara rastlamaktadır. İlk kez Prof. Dr. Selahattin İnal 1948 yılında yayınladığı "Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız" adlı eserinde "Milli Park" deyimini kullanmıştır. 31 Ağustos 1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 4. ve 25. maddeleri ile "Milli Park" terimi mevzuata girmiştir (Akdoğan, 1996 ve Avgan, 2003'den aktaran Yücel ve Babuş, 2005:17) Türkiye'de doğa koruma faaliyetlerinin modern anlamda milli parkların ilanı ile başladığı görülmektedir. Her ne kadar Milli Parklar Kanunu 1983 yılında yürürlüğe girmiş olsa da milli parklar 1956 yılında çıkarılan Orman Kanunu uyarınca ilan edilmiş ve Yozgat Çamlığı Milli Parkı da 1958 yılında ilan edilen ilk koruma alanı olmuştur (Koç ve Soykan, 2002:92).

Milli Park; bilimsel ve estetik bakımdan ender bulunan doğal ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, rekreasyon ve turizm alanlarına sahip tabiat parçaları olarak tanımlanmaktadır. Milli Park Kanuna göre korunan alanlar milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları ve tabiat anıtları olarak 4 kategoriye ayrılmaktadır (Resmi Gazete, 1983). Şuan ülkemizde 48 adet milli parkın tescili bulunmaktadır (DKMPGM, 2023).

Başka bir tanımlamada; Milli parklar ve diğer korunan alanlar doğayı, vahşi yaşamı ve doğal manzaraları koruyarak dünyadaki biyolojik çeşitliliğin korunmasında birincil rol oynarken, aynı zamanda önemli sosyo-kültürel ve ekonomik değerler de sağlarlar şeklindedir (PATA, 2023).

Genel olarak, korunan alanların birincil yönetim amacı, doğal ekosistemin sürdürülebilir kullanımını ve bölgenin kültürel/geleneksel özelliklerinin korunmasını garanti etmektir (D'Arco vd., 2021:2).

Korunan alanlarda kaynak değerlerinin uzun dönemde sürdürülebilir korunması ve yönetimi için politika, strateji ve etki değerlendirme, ekonomik planlama, finansal planlama, işletme planlaması ve tür iyileştirme planlaması gibi çalışmalar, yönetim alt planlarını tanımlayan önemli dokümanlar olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde milli parkların planlaması "Uzun Devreli Gelişim Planı (UDGP)" çerçevesinde yapılmakta, korunan alanın yönetimi de bu plana dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (Koca vd., 2016:771).

4.2. Rekreasyon ve Turizm

Turizm: İş, eğlence, tatil veya turizm amaçlı en az bir gece konaklamalı ziyaretler olup, bu ziyaretler ev ve iş yeri dışındaki yerlere geçici bir hareket anlamına gelmektedir (Tribe, 2011:3).

Rekreasyon: Boş zamanlarda gerçekleştirilen ev temelli veya ev dışı faaliyetlerdir. Ev temelli faaliyetler tv izleme, kitap okuma, müzik dinleme vb. aktiviteler olup ev dışı faaliyetler spor, tiyatro, sinema, seyahat ve turizm aktivitelerini içermektedir. Seyahat ve turizm ise; varış noktasına seyahat, varış noktasında konaklama ve varış noktasında rekreasyon faaliyetlerini kapsamaktadır (Tribe, 2011:3,4). Dolayısıyla turizm etkinliklerinin de aynı zamanda bir rekreasyonel faaliyet olduğu görülmektedir.

Turizm, başlıca bölgesel kalkınma hedefleriyle doğrudan ilişkili ekonomik sektörlerden biridir: sürdürülebilir kalkınma (iklim değişikliği, kaynakların korunması), her düzeyde ekonomik rekabet edebilirlik (ulusal, bölgesel, yerel), sosyal uyum (yerel halk ve turistler arasındaki topluluk etkileşimi, dezavantajlı kategoriler için turizme erişim), yeni teknolojilerin geliştirilmesi vb. Turizm aynı zamanda kentsel/kırsal eşitsizliklerin azaltılmasına, ekonomik gerileme içindeki alanların (çevresel alanlar, dağlık alanlar, dezavantajlı alanlar) ekonomik büyümesine ve bölgesel uyumun büyümesine de önemli ölçüde katkıda bulunur (Mateoc-Sîrb vd., 2022:2).

Gelişmemiş bölgelerde kalkınmayı tetikleyecek en önemli araç, turizm sektörüdür. Bu sektörün olumsuz etkilerinden kısa sürede etkilenecek doğal ortam, ancak sürdürülebilir turizm ilkeleriyle ortadan kaldırılabilir. Sürdürülebilir turizm ilke ve amaçları çerçevesinde gerekli düzenlemelere gidilerek, turizmin 12 aya yayılması, kaynakların korunması ve ekonomiye olan katkısının devamlı hale getirilmesi gerekmektedir (Arslan vd., 2015:462).

Turizm ve milli parklar arasında dengeli bir ilişki kurulması, turizm endüstrisinin gelişimi ve milli parkların kurulması ve korunması için (çevresel, ekonomik ve sosyal) karşılıklı yarar sağlamaktadır. Turizm ve milli park kullanımı ve korunması arasındaki ilişkinin başarılı olması ve uygun bir dengenin sağlanması etkili bir park yönetimine dayandığı söylenebilir (Dinçer vd., 2015:112).

4.3.Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı 1987 yılında “Ortak Geleceğimiz” başlığıyla Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun raporunda “günümüzün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetlerine zarar vermeden karşılanması” olarak ifade edilmiştir (UN, 1987:37). Aynı zamanda sürdürülebilir turizm kavramının da başlangıcı olarak ele alınmaktadır. Sürdürülebilir turizm; ekonomik gelişme, çevresel kaynakların korunması ve yerel halkın sosyal fayda elde etmesi bakımından bir denge unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; sürdürülebilir turizm politikaları ve planları ile birlikte günümüzde elde edilen faydanın gelecekte de devam etmesi amaçlanmaktadır (Alkan, 2015:6692).

Sürdürülebilir turizm: gelecek için perspektifleri geliştirerek ve koruyarak, turistlerin ve ağırlayan bölgenin güncel ihtiyaçlarını yerine getiren, yaşayan canlı sistemlerin, biyolojik çeşitliliğin, temel ekolojik süreçlerin ve kültürel bütünlüğün göz önüne alındığı estetik, sosyal, ekonomik ihtiyaçlar birlikte tüm kaynakların yönetimini bütünleştiren turizm (Kuntay, 2004:77) şeklinde tanımlanmıştır.

Sürdürülebilir turizmin için kabul gören üç temel bileşen ise:

1. Temel ekolojik süreçleri sürdürerek ve doğal mirasın ve biyoçeşitliliğin korunmasına yardımcı olarak turizm gelişiminde kilit bir unsur oluşturan çevresel kaynakların optimum şekilde kullanılması.

2. Ev sahibi toplulukların sosyo-kültürel özgünlüklerine saygı göstermesi, yerleşik ve yaşayan kültürel yapılarını koruması, miras ve geleneksel değerler ve kültürler arası anlayış ve hoşgörüyü katkıda bulunması.

3.Yerel topluluklara ve tüm paydaşlara eşit bir şekilde sürdürülebilir istihdam ve gelir elde etme fırsatları sağlaması, yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunarak, uygulanabilir ve uzun vadeli ekonomik faydalar sağlaması (UNWTO, 2013:17,18) olarak belirtilmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı kırsal topluluklara uygulandığında, öncelikle yerel bir ekonominin sağlığı veya yerel bir kültürün korunması olarak kullanılmıştır. Bu iki geniş alan içinde, sosyal ağların, dinin, mirasın, tarımın ve ekolojinin sürdürülmesi dahil olmak üzere kırsal yaşamın birçok

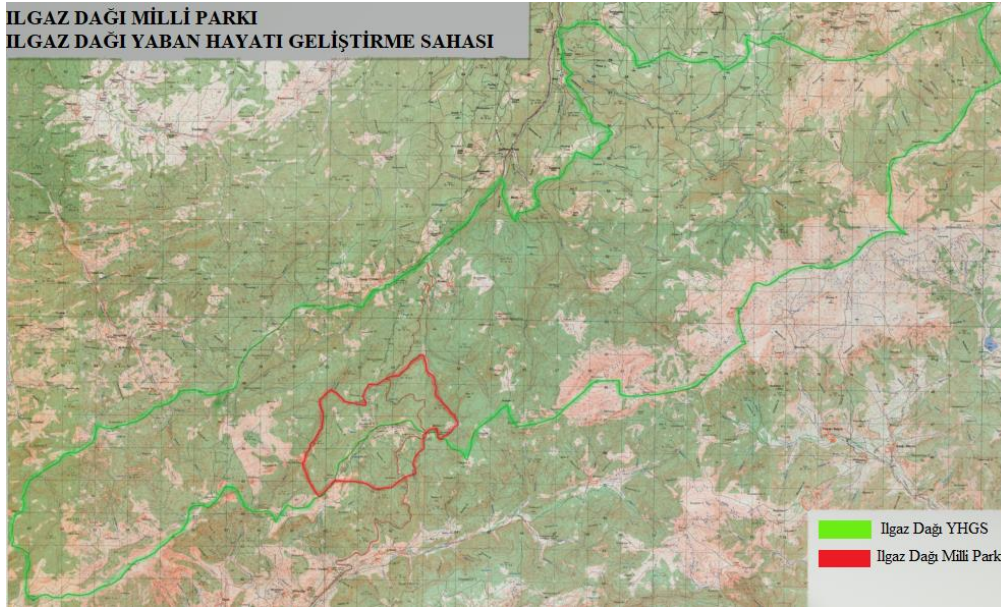
farklı yönüne yönelik ortak kaygıları olabilmektedir. Kırsal bir topluluğun sürdürülebilirliği, yerel ekonomisini destekleyen ekosistemi ile istihdam, hizmetler ve topluluk liderliği gibi diğer yerel faktörlerin de mevcut olmasını gerektirmektedir (Robinson, 2008:24).

Doğal alanlar çok hassas olup değişimlerden çabuk etkilenir ve zarar görebilirler. Özellikle turizm bu konuda güçlü bir etken olmaktadır. Bu alanlar birçok ülkede hem doğal hem de tarihi mirasın deposu olarak oynadıkları rol nedeniyle ve ekonomik yönden çok önemli görülmektedir. Bu nedenle, doğal alanlarda sürdürülebilir turizm durumu çok güçlü olup birçok amaca hitap edebilmektedir. Farklı amaç ve düşüncelere sahip çok sayıda ilgili tarafı içerdiğinden de uygulamada başarılı olunması için sürdürülebilir yönetim ve kalkınma stratejilerinin oluşturulması gerekmektedir (Lane, 1994:103).

5. Bulgular

5.1. Doğal Kaynak Değerleri:

Çalışma alanı olan Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın orman varlığı, bitki örtüsü, yaban hayatı, manzara güzellikleri, topoğrafik yapısı, rekreasyon kaynak çeşitliliği ve kış turizmi olanakları alanın başlıca kaynak değerlerini oluşturmaktadır. Milli park aynı zamanda Ilgaz Dağı yaban hayatı geliştirme sahası ile sınır konumunda bulunmaktadır.

Şekil 3. Ilgaz Dağı Milli Parkı ve Ilgaz Dağı yaban hayatı geliştirme sahası. Kaynak: Anonim, 2023

Kuzey Anadolu'dan Orta Anadolu'ya geçiş kuşağında yer alan Ilgaz Dağları'nın arazi yapısı, genellikle serpantinler, şistler ve volkanik kayalardan oluşmaktadır. Dağların temeli, Paleozoik Döneme ait başkalaşım kayalarından meydana gelmiştir. Büyükhacet ve Küçükhacet Tepelerinin bulunduğu yüksek kesim, bu temel üzerine oturmuş bir kalker yapıdan ibarettir. Türkiye'nin en uzun ve kırık hattı olan Kuzey Anadolu Fayı, Ilgaz Dağları'nın güney eteklerinden geçmektedir. Hem Karadeniz hem de İç Anadolu bölgelerinin geçiş noktasında olması, çok çeşitli flora ve faunaya sahip olmasına imkân vermiştir (Menteş, 2001).

Ilgaz Dağları'nın bitki formasyonları orman, çalı ve alpin bitkiler olarak üçe ayrılmaktadır. En yaygın orman formasyonudur. Orman formasyonunu meydana getiren ağaç türleri ise sarıçam, göknar, karaçam, meşe, kayın, ardıç ve gürgendir (Avcı, 2012b:275). Bu ağaç türlerinden göknar saf ve göknar-sarıçam karışık meşcereler oluşturmaktadır. Alanın 1.009,5 ha (% 90,5) orman ekosistemi, 108,1 hektarı da ormansız alandır (Anonim, 2017:3).

Ilgaz Dağı Milli Park florasında Pehlivan'ın (2007:106) yapmış olduğu çalışmada 61 familyaya ait 265 cins ve 630 bitki türü tespit edilmiş olup bu türlerin 101 adeti endemik bitki türü olarak belirtilmiştir. Bu çalışmaya göre floristik kompozisyonun % 16'sı endemik olan türlerden meydana gelmektedir. Diğer taraftan 2017 yılında revize edilen Ilgaz Dağı Milli Parkı Ekosistem Tabanlı Orman Amenajman Planında 62 familya, 260 cins ve 44 adeti Endemik olmak üzere 390 bitki türü tespit edilmiştir. Nesli tehlikede olan dört adet bitki türü bulunmaktadır; Ilgaz hezarenisi (*Delphinium ilgazense*), kazgagası (*Corydalis wendelboi* ssp. *congesta*), beşparmak otu (*Potentilla umbrosa* ssp. *decrescens*) ve paflagon deve dikenini (*Cirsium pubigerum* var. *paphlagonicum*)'dir. Milli park florasında endemizm oranı (% 11,3) bulunmuştur. Ilgaz Dağı florasında ise endemizm oranı % 15 civarındadır. Milli park alanında endemizm oranının daha düşük çıkması; milli park alanının küçüklüğü, kayalık habitatın ve alpin ekosistemin az olmasıyla açıklanabilir (Anonim, 2017:10).

Milli park alanında 220 adet mantar türü tespit edilmiştir (Anonim, 2017:22). Bunlardan kuzugöbeği (*Morchella elata*), içkızıl (*Agaricus arvensis*), söbelen (*Coprinus comatus*), kavak (*Pleurotus ostreatus*), tellice (*Ramaria flava*) ve kanlıca (*Lactarius salmonicolor*) türleri yöre halkı tarafından bilinen ve tüketilen mantarlardandır (Anonim, 2017:22; Akata, 2010:432).

Ilgaz Dağları'nın jeomorfolojik yapısı (doruklar, platolar, vadiler, kayalıklar, düzlükler), toprak ve su kaynakları (akarsular, göller), çeşitli yükseltiler ve bakılara göre değişen iklim özellikleri (yağmur, kar, güneş, sis, vs), bu farklı koşulların ürünü olan zengin bitki formasyonları (iğne yapraklı ve yapraklı ormanlar, meşelikler, çalılıklar, çayırliklar, vs), memeli hayvanlar, kuşlar ve diğer fauna için uygun yaşam ortamları yaratır (Çakır, 2007:17).

Park içerisinde tespit edilen 90 adet kuş türünden 5 adeti; sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*), küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), karaçaylak (*Milvus migrans*), bıyıklı doğan (*Falco biarmicus*), çizgili ötleğen (*Sylvia nisoria*) koruma statüsüne sahiptir (Anonim, 2017:46,47). Ilgaz Dağları'nın yüksek kesimlerinde önemli sayıda yırtıcı kuşun yuva yaptığı bilinmektedir. Aralarında kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*) ve arı şahini (*Pernis apivorus*)'nin de bulunduğu birkaç yırtıcı türün de bölgede ürediği tahmin edilmektedir (Magnin ve Yazar, 1997:139).

Milli Park içerisinde 21 adet memeli türü tespit edilmiş olup (Anonim, 2017:54); bu türler karaca (*Capreolus capreolus*), kızıl geyik (*Cervus elaphus*), ayı (*Ursus arctos*), kurt (*Canis lupus*), yaban domuzu (*Sus scrofa*), vaşak (*Lynx lynx*), tilki (*Vulpes vulpes*) gibi memelilerdir (Anonim, 2017:54,55; Akbaba ve Bulut, 2020:76). Sürüngenler, böcekler ve amfibiler de diğer fauna elemanlarını oluşturmaktadır.

Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın da içinde bulunduğu Ilgaz Dağları Türkiye'nin "önemli doğa alanı", ve "önemli kuş alanı" olarak belirlenmiştir (Anonim, 2006; Magnin ve Yazar, 1997:15).

Ilgaz Dağı Milli Parkı sahip olduğu bitki örtüsü, yaban hayatı, coğrafi konumu ve mikro/makro ölçekte sunduğu farklı bakış açısındaki doğal peyzaj değerleri bakımından büyük bir öneme sahiptir (Kuter, 2008:42) Milli Park içerisinde ki göknar ve sarıçam ormanları, bitki türleri, alçak rakımlarda ki yapraklı türler, yüksek dağ toplulukları, 2.000 m rakım üzeri alpin zonda yer alan ardıç toplulukları her mevsim farklı peyzaj manzaraları sunmaktadır.

Ilgaz Dağı Milli Parkı ve çevresinde her mevsim yağışlı, düşük yükseltideki kısımlarında kışları soğuk yazları sıcak, biraz daha yükseldikçe kışlar soğuk yazlar serine dönüşen, en yüksek kısımlarda ise kış ve yaz ayları soğuk olan karasal iklim tipi hakimdir (Yılmaz ve Çiçek, 2018:233,238).

Milli Park içerisindeki sucul ekosistem akarsu ekosistemi ile temsil edilmektedir. Alan içerisindeki daimi akarsular; Baldıran Dere, Karanlık Dere ve Kızılyalak Dere'dir. Bu dereler yeraltı suları tarafından desteklenen akarsu ekosistemleri olup her mevsim su tutmaları sebebiyle sucul canlı sistemi (planktonlar ve bentik) açısından önemlidirler (Anonim, 2022b:6).

5.2. Kültürel Kaynak Değerleri:

Derbent Şehitlik Anıtı ve Ziyaret Alanı: Kurtuluş Savaşında Ilgaz Dağı Derbent mevkinde bulunan karakolda, görev yaparken saldırıya uğrayan ve şehit düşen 5 jandarma erinin anısına bu

bölgede bir anıt dikilmiştir. Ilgaz Dağı Milli Parkı Derbent mevkinde bulunan ve tescilli kültür varlığı olan anıt ve ziyaret alanı milli parkın kültürel değerini oluşturmaktadır.

İstiklal Yolu: İnebolu – Kastamonu – Ankara hattı, İstiklâl Savaşı'nın başından itibaren cephe gerisindeki en önemli lojistik yol olup önemi mücadele süresince devam etmiştir. Bu yoldan Batı Cephesi'ndeki savaşın kaderini etkileyecek kadar silah ve cephane taşınmıştır (Taşlıgil, 2020:90). Yaklaşık 344 km'lik yolun, 4 km'lik kısmı milli parktan geçmektedir.

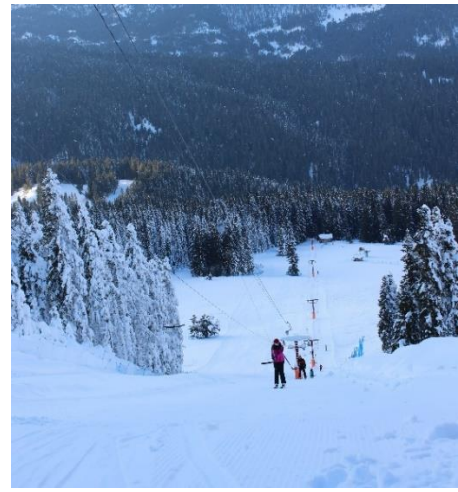
5.3. Rekreasyon ve Turizm Potansiyeli

5.3.1. Ziyaretçi Potansiyeli

Ilgaz Dağı Milli Parkı İç Anadolu ve Batı Karadeniz'in önemli çekim merkezlerinden biridir. Alanı ziyaret edenlerin sayısı 1980'lerin sonunda konaklama tesislerinin yapılması ile artmaya başlamış ve günümüze kadar da bu artış devam etmiştir. Bu durum alanın bölge ve ülke ölçeğinde tanınmasına ve kış turizm merkezi haline gelmesine neden olmuştur (Karaçar, 2019:213) Alan aynı zamanda Kastamonu-Çankırı-Ilgaz Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi içerisinde yer almaktadır.

Parkin son 20 yıllık ortalama ziyaretçi sayısı yaklaşık 100.000 kişi/gün (günübirlik ve konaklayan) olup park alanına ziyaretçi gelişlerinin büyük çoğunluğu kış mevsiminde gerçekleşmiştir. Kış mevsiminde pistlere hizmet veren 3 adet mekanik tesis (2 adet telesiyej, 1 adet teleski) bulunmaktadır. Kastamonu bölümünde 1.200 kişi/saat kapasiteli 1 adet telesiyej ve 800 m uzunluğunda pisti, 1.000 kişi/saat kapasiteli 1 adet teleski ve 950 m uzunluğunda pisti, Çankırı bölümünde ise 1 adet telesiyej tesisi ve 1.500 m uzunluğunda pisti bulunmaktadır (Anonim, 2023).

Özellikle kış turizmi açısından yüksek bir ziyaretçi potansiyeline sahip olan parkta günübirlik ve konaklayan ziyaretçiler tarafından kayak, kızak ve snowboard ve manzara seyir türü rekreasyonel etkinlikler yapılmaktadır.

Şekil 4. Kış turizm tesisleri. Kaynak: Yazar

Tesisler bölgesi, Derbent, Doruk ve Baldıran mevkileri alana gelen ziyaretçilerin konaklama ve günübirlik rekreasyonel ihtiyaçlarını karşıladığı (piknik, kayak, yeme, içme, dinlenme, yürüyüş, manzara seyir vb.) alanlarıdır.

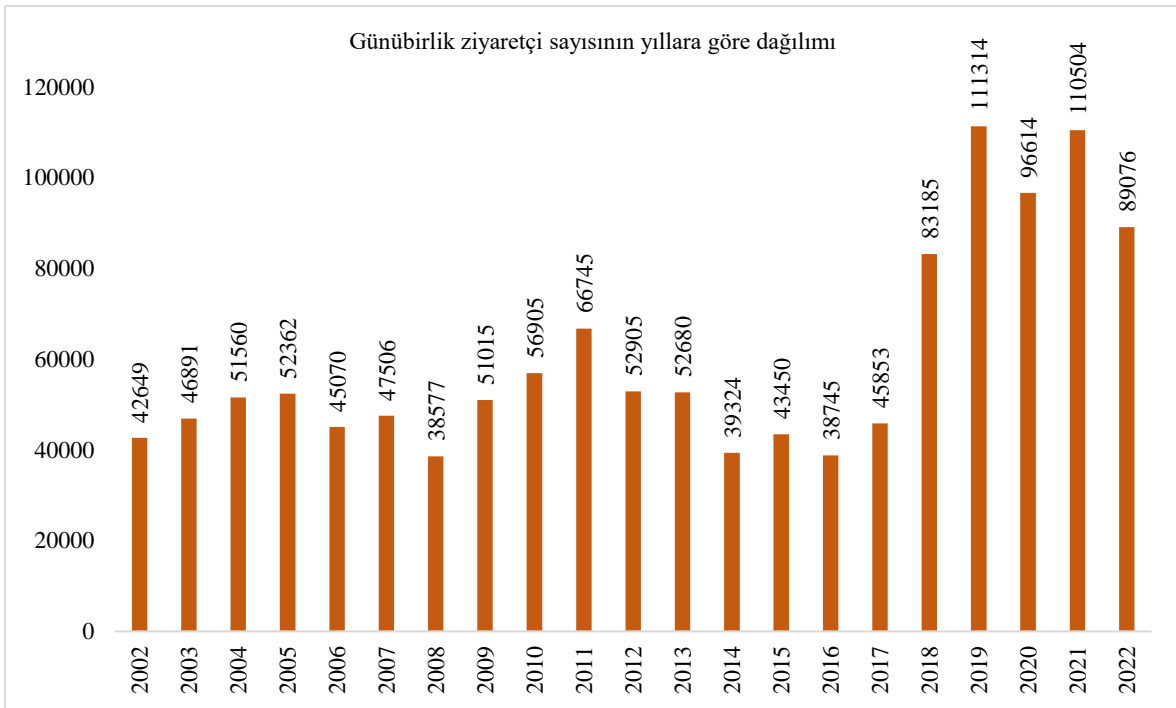
Kış mevsiminde özellikle otopark, su ve günübirlik kullanımlarda yaşanan yoğunluğun olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik parka sınır olan Yurdun Tepe Kayak Merkezi, Yıldız Tepe Kayak Merkezi veya farklı destinasyonlara ziyaretçilerin yönlendirildiği ve bu yoğunluğun alan dışına yaygınlaştırıldığı görülmektedir.

Şekil 5. Baldıran günübirlik kullanım alanı
Kaynak: Yazar

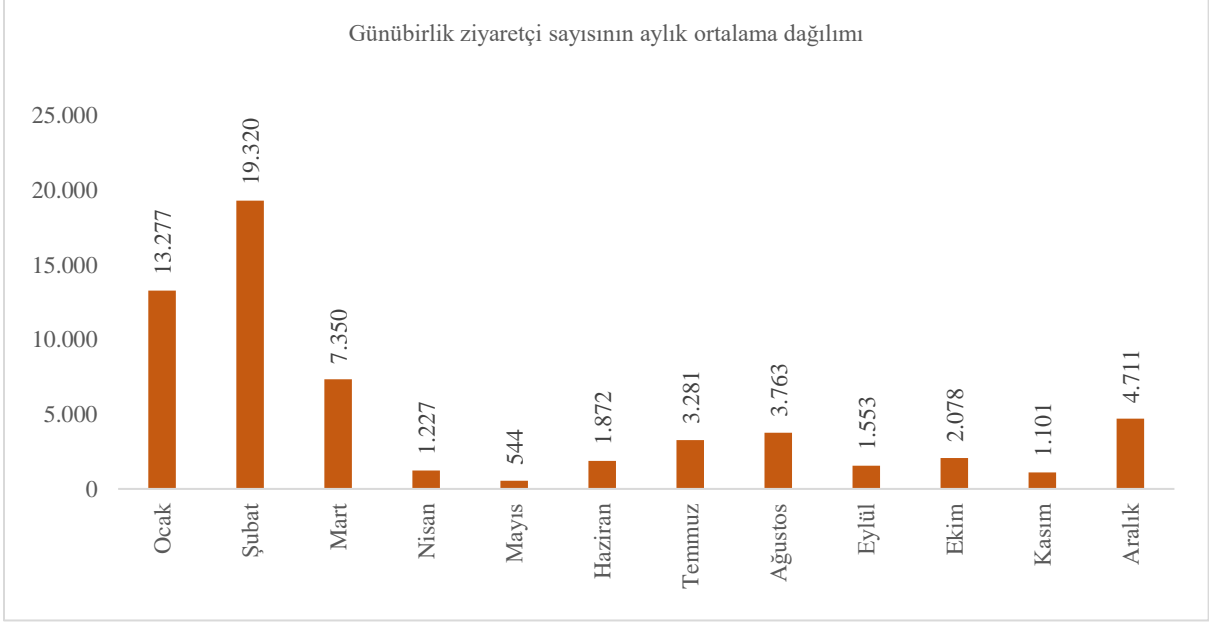
Şekil 6. Tesisler bölgesi

Şekil 7. IDMP 2002-2022 yılları arası günübirlik ziyaretçi sayısının yıllara göre dağılımı. Kaynak: Anonim, 2023

Şekil 7'de verilen ziyaretçi grafiği incelendiğinde 2002-2017 yılları arasında ziyaretçi sayısının artan ve azalan sayıda dalgalı bir grafik çizdiği, 2017 yılından sonra ise günübirlik ziyaretçi sayısında yaklaşık 2 kat bir artış olduğu görülmektedir. Ziyaretçi sayılarında ki bu dalgalanmaların hava koşulları, pandemi vb. etkenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Diğer taraftan 2018 yılına kadar İlgaz Dağı Milli Park alanına ziyaretçi giriş noktalarında kayıt tutma işlemi İdare tarafından mesai saatleri içerisinde yapılmakta iken, 2018 yılında ziyaretçi giriş noktalarının özel sektöre verilmesi ile ziyaretçi giriş kayıtlarının 24 saat süreyle tutulduğu görülmüştür. Dolayısıyla giriş kontrol noktalarının özelleşmesi, alana yönelik turizm aktivitelerinin çeşitlenmeye başlaması ve girişi milli park içerisinden sağlanan yurdun tepe kayak merkezinin açılmış olmasından dolayı giriş sayılarında artış yaşandığı tespit edilmiştir. Ziyaretçi sayısındaki bu artışlar turizm faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır.

İ. Sağlam Fide

Şekil 8. IDMP günübirlik ziyaretçi sayısı aylık ortalama dağılımı (2002-2022). Kaynak: Anonim, 2023

Şekil 8’de 21 yıllık ziyaretçi verilerinin aylık ortalama dağılımına bakıldığında özellikle kayak sporu etkinliklerinin yapıldığı kış mevsiminde (aralık, ocak, şubat, mart) ziyaretçi sayısının diğer aylara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Haziran, temmuz ve ağustos aylarında ise hava koşullarıyla ilişkili olarak doğaya dayalı turizm aktivitelerinden kaynaklı (yürüyüş, temiz hava, manzara seyir, piknik vb.) ziyaretçilerin alanı daha çok tercih ettiği görülmüştür.

Sürdürülebilir turizm yaklaşımı turizmden elde edilen ekonomik faydanın yılın tamamına yayılmasını ve bireylere eşit dağılımını desteklemektedir (Çalık, 2014:88,89). Bu çerçevede alanda mevsimselliğin önüne geçmek amacıyla 2015 yılında milli park alanı ve çevresini (etkileşim alanı) kapsayacak şekilde hazırlanan ‘sürdürülebilir turizm ve ziyaretçi yönetim planı’ ile alanda turizm faaliyetlerinin ve gelirlerinin tüm yıla yayılmasını sağlayacak doğaya dayalı alternatif turizm aktiviteleri ile desteklenmesi planlanmıştır.

Çevresel ve sosyal koşullar tarafından belirlenen sınırlar dahilinde birçok ziyaretçinin yararlanmasına izin verirken, kullanım etkilerini kontrol eden ve sınırlayan teknikler de dahil olmak üzere ziyaretçi yönetiminin rolü önemlidir. Bir ziyaretçi her zaman mevcut kaynak değerleri hakkında bilgilendirilmelidir (Eagles vd., 2002:1,78) Bu kapsamda alandaki faaliyetlerin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilir ve etkin bir şekilde yönetilmesi için alana gelen ziyaretçilerin yönlendirme, bilgilendirme, tanıtım, eğitim vb. faaliyetlerinin yapılabileceği bir Ziyaretçi Merkezi’ne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanda büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

Çizelge 1’de son 21 yılın araç girişi sayılarına bakıldığında park alanına en fazla otomobil cinsi araç girmekte iken toplu taşıma araçlarının daha az kullanıldığı görülmektedir. Bu durum özellikle kış sezonunda alanda trafik yoğunluğu, çevre kirliliği ve park sorununu beraberinde getirmektedir. Ekolojik açıdan da alana yoğun bir baskı oluşturmaktadır. Diğer taraftan şahıs giriş sayısı da araç girişinden sonra en fazla paya sahiptir. 2002-2015 yılları arasında alana bisiklet, atv vb. araç girişi olmazken 2016 yılından itibaren söz konusu araç girişlerinin de başladığı görülmektedir.

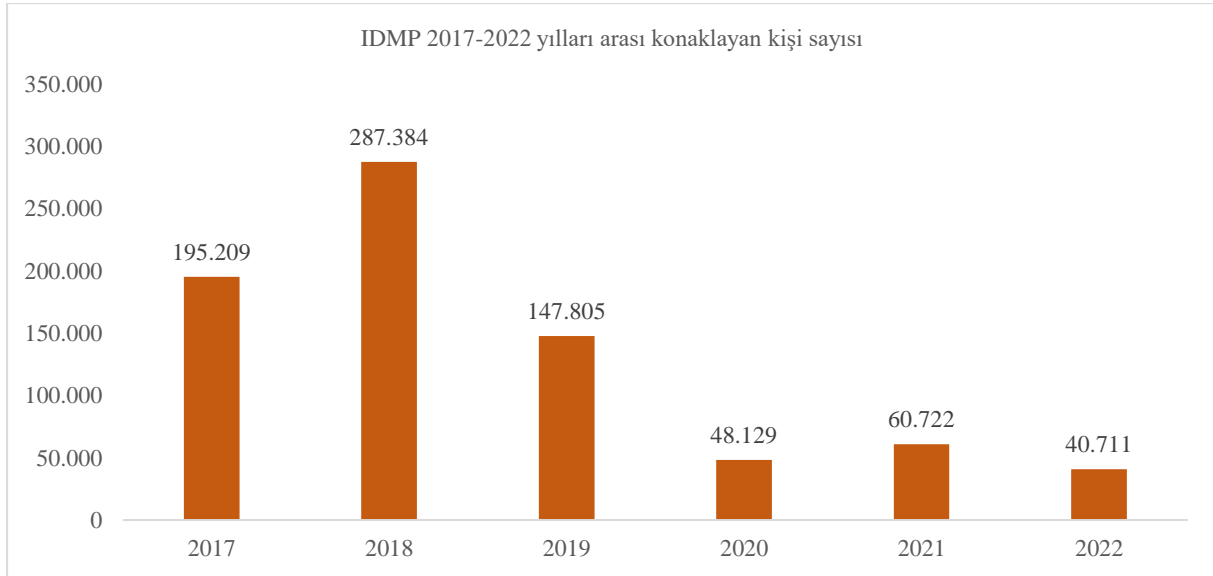
Alandaki araç baskısının azaltılması ve alan kullanımının daha sürdürülebilir hale getirilmesi için alana toplu taşıma araçları ile ulaşımın teşvik edilmesi veya araç girişlerine bir kısıtlama getirilmesi önemli görülmektedir.

Çizelge 1. 2002-2022 Yılları arası araç ve şahıs giriş sayıları. Kaynak: Anonim, 2023

Yıllar	Otomobil	Minibüs	Otobüs	Şahıs	Diğer (bisiklet, atv)
2002	6172	373	140	594	-
2003	5665	452	194	1786	-
2004	6170	430	258	1420	-
2005	6618	511	192	887	-
2006	5939	383	107	3250	-
2007	7080	317	137	221	-
2008	5500	197	100	3202	-
2009	7400	361	104	2700	-
2010	7530	417	153	5000	-
2011	8870	657	255	-	-
2012	7650	365	194	-	-
2013	7322	436	196	-	-
2014	4548	236	106	7794	-
2015	8241	383	241	847	-
2016	8085	362	148	798	1
2017	8725	300	131	8051	1
2018	18661	411	226	9249	38
2019	24437	539	298	14608	46
2020	23692	447	217	7306	49
2021	22003	270	149	32798	51
2022	17321	333	125	25124	42

5.3.2. Konaklama Kapasitesi

Milli park alanına gelen ziyaretçilerin kış aylarında kayak, kızak, snowboard, kar yürüyüşü vb. aktivitelerde bulunurken yılın diğer aylarında ise doğaya dayalı turizm aktivitelerinde bulunmaktadır. Alanda Konaklamaya yönelik 1 adeti milli park sınırında olmak üzere 1.437 yatak kapasiteli özel ve kamu eliyle işletilen toplam 8 adet tesis bulunmaktadır. Bu tesislerden 6 adeti faaliyette olup, 2 adeti özel sektör tarafından işletilen otel/motel ve 4 adeti de kamu tarafında işletilen misafirhane/ eğitim merkezi niteliği taşıyan tesislerdir.

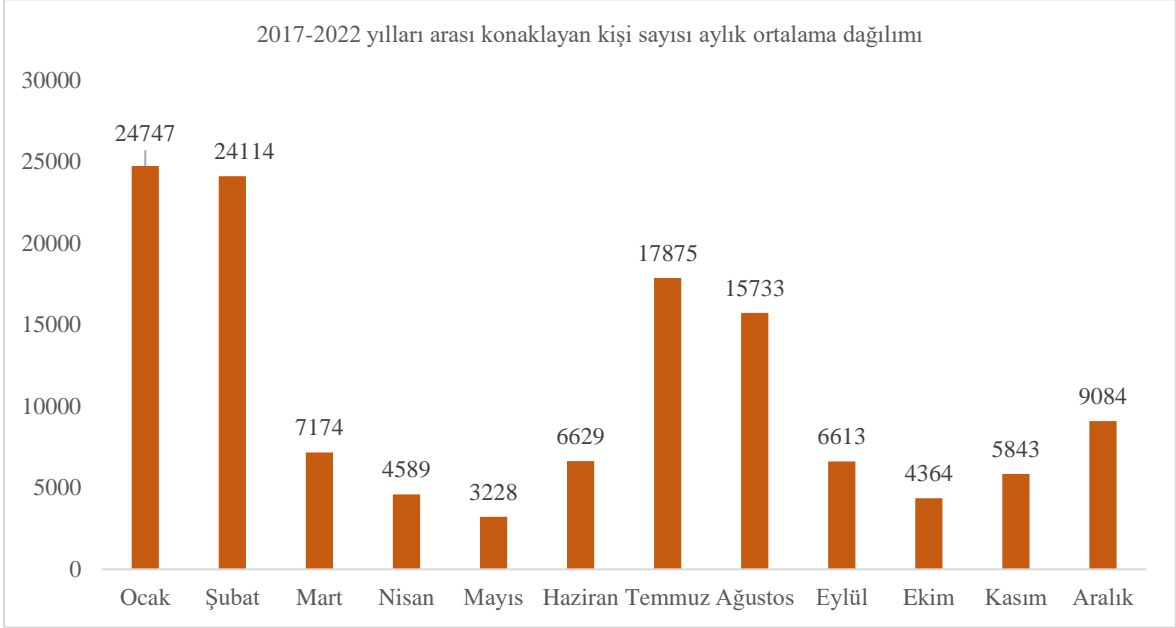

Şekil 9. IDMP 2017-2022 yılları arası konaklayan kişi sayısı. Kaynak: Anonim, 2023

Şekil 9'da son 6 yılın konaklama verilerine bakıldığında 2020 yılından itibaren bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu düşüşün temel nedeninin yaşanan pandemi koşullarında

İ. Sağlam Fide

getirilen kapanma tedbirleri, iklimsel değişimler ve diğer doğal afetler neticesinde ortaya çıktığı bilinmektedir.

Şekil 10. IDMP konaklayan kişi sayısı aylık ortalama dağılımı 2017-2022. Kaynak: Anonim, 2023

Şekil 10'da aylara göre konaklama istatistiklerine bakıldığında en fazla konaklamanın ocak-şubat ve temmuz-ağustos aylarında gerçekleştiği görülmektedir. Ocak ve şubat aylarında kış turizminden kaynaklı bir doluluk yaşandığı bilinirken, temmuz ve ağustos aylarında ise hava koşullarının da uygun olması ile toplantı, seminer vb. organizasyonlar ile tur organizasyonlarının gerçekleştirilmesinden kaynaklandığı bilinmektedir.

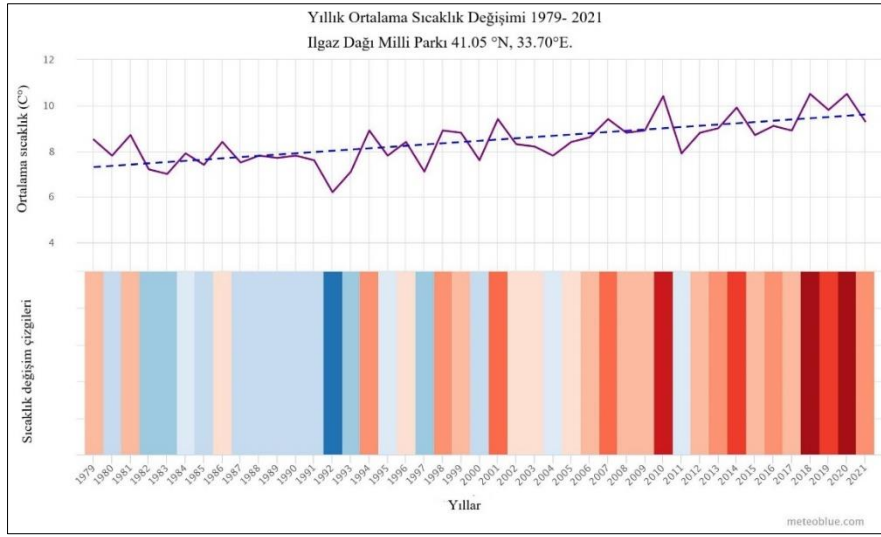
Çizelge 2. Konaklama tesislerinde doluluk oranları. Kaynak: Anonim, 2023

Aylar	Konaklayan kişi sayısı aylık ortalaması (a)	Tesislerin aylık toplam konaklama kapasitesi (869*30) (b)	Doluluk oranı (%) (a/b)*100
Ocak	24.747	26.070	94,9
Şubat	24.114	26.070	92,5
Mart	7.174	26.070	27,5
Nisan	4.589	26.070	17,6
Mayıs	3.228	26.070	12,4
Haziran	6.629	26.070	25,4
Temmuz	17.875	26.070	68,6
Ağustos	15.733	26.070	60,3
Eylül	6.613	26.070	25,4
Ekim	4.364	26.070	16,7
Kasım	5.843	26.070	22,4
Aralık	9.084	26.070	34,8
Toplam	129.993		
Toplam Aylar Ortalaması	10.833	26.070	41,55

Çizelge 2'ye göre tesisler ocak ve şubat aylarında tam doluluk oranı ile hizmet verirken diğer aylarda bu oranın oldukça düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yılın belli dönemlerinde doluluk oranlarının oldukça düşük seyretmesi turistik konaklama yatırımlarının sürdürülebilir performansını olumsuz etkilemektedir. Aylık ortalama konaklama doluluk oranına bakıldığında yaklaşık % 42

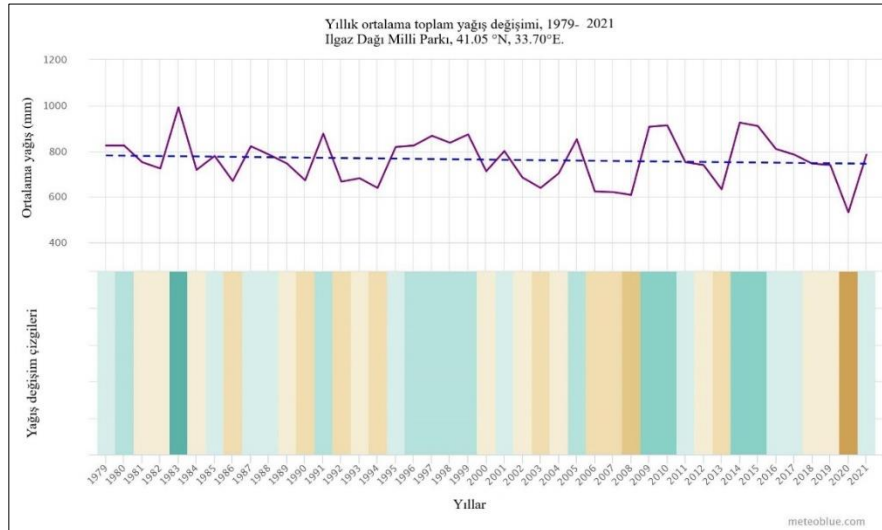
Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma

seviyelerindeki doluluk oranının ekonomik sürdürülebilirlik açısından yeterli olamayacağı düşünülmektedir. Diğer taraftan iklim değişikliği de alanın sürdürülebilir gelişimini tehdit eden unsurlardandır.

Şekil 11. Ilgaz Dağı Milli Parkı yıllık ortalama sıcaklık değişimi (1979-2021). Kaynak: Meteoblue, 2023

Şekil 11'de Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın yıllık ortalama sıcaklık değerlerinin değişimi gösterilmektedir. 1979 yılında yıllık ortalama sıcaklık değeri 8,5 C° iken bazen azalan ama genelde artan bir sıcaklık değişimi ile 1994 yılında 8,9 C°, 2001 yılında 9,4 C°, 2010 yılında 10,4 C°, 2018 ve 2020 yıllarında ise en yüksek ortalama sıcaklık değeri 10,5 C° olarak tespit edilmiştir. En düşük ortalama sıcaklık değeri ise 1992 yılında 6,9 C° olmuştur. Ortalama sıcaklık grafiğinden de anlaşılacağı üzere kesikli mavi çizgi sağa doğru yükselme eğiliminde olup 1979-2021 yılları arasında ki uzun yıllara ait ortalama sıcaklık değerinin 2,3 C° lik bir artış gösterdiği görülmektedir. Renkli sütunlar yıllara ait ortalama sıcaklıkları temsil ederken, soğuk yıllar mavi, sıcak yıllar kırmızı renkte gösterilmektedir. Özellikle 2010 yılından sonra renklerin daha koyulaştığı yani sıcaklığın arttığı görülebilmektedir.

Şekil 12. Ilgaz Dağı Milli Parkı yıllık ortalama toplam yağış değişimi (1979-2021). Kaynak: Meteoblue, 2023

İ. Sağlam Fide

Şekil 12’de Ilgaz Dağı Milli Parkı’nın yıllık ortalama toplam yağış değerlerinin değişimi gösterilmektedir. 1979-2021 yılları arasında yıllık ortalama yağış değerleri dalgalı bir grafik çizerken; en yüksek ortalama yağış değeri 1983 yılında 991,6 mm, en düşük ortalama yağış değeri ise 2020 yılında 532,3 mm olarak tespit edilmiştir. Ortalama yağış grafiğinden de anlaşılacağı üzere kesikli mavi çizgi sağa doğru alçalma eğiliminde olup 1979-2021 yılları arasında ki uzun yıllara ait toplam yağış miktarının 35,9 mm’lik bir azalma gösterdiği görülmektedir. Renkli sütunlar yıllara ait ortalama yağış miktarını temsil ederken, daha yağışlı yıllar yeşil, daha kurak yıllar kahverengi olarak belirtilmiştir.

Şekil 11 ve 12’ de verilen 1979-2021 yılları arası yaklaşık 42 yıllık sıcaklık ve yağış değişim verilerine bakıldığında ortalama sıcaklık değerlerinin artış eğiliminde, yağış değerlerinin ise azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Yağış ve sıcaklık değerleri ayrı ayrı veya birlikte değerlendirildiğinde Ilgaz Dağlarının ve milli parkın bulunduğu bölgenin belirgin bir şekilde iklim değişikliği etkisi altında olduğu görülmektedir.

Ayrıca alanda daha çok kış turizmine yönelik tesis ve aktivitelerin bulunması nedeniyle diğer aylarda ki konaklama doluluk oranları daha düşük çıkmaktadır. Dolayısıyla kış sezonu dışında diğer mevsimlerde doğaya dayalı rekreasyonel aktivitelerin teşvik edilerek konaklamaların diğer aylara da yayılması hem ekonomik hem de çevresel açıdan daha sürdürülebilir bir durum yaratacaktır.

Kış sezonu dışındaki konaklama sayılarının az olması alanda doğa turizmine yönelik yapılabilecek aktivitelerin kısa süreli ve diğer destinasyonlarla tam entegreli olamamasından, konaklama imkânlarının çeşitliliğinin (çadırli-karavanlı kamp alanı, bungalow, glamping vb.) azlığından kaynaklandığı söylenebilir.

5.3.3. Günübürlük Kullanım Olanakları

Doğal ortamlara yapılan seyahatleri ifade eden “doğa turizmi”, doğaya nispeten daha az rahatsızlık veren turizm türü olarak kabul edilmektedir. Doğaya dayalı turizm kırsal mekânlarda yapılan rekreasyonel ve macera türü spor faaliyetlerini içine almaktadır. Tanımı gereği dünyanın doğal yaban alanları, doğal parklar ve gelişmiş bölgelerdeki dokunulmamış habitat parçalarıyla sınırlıdır (Özgüç, 2017:134,136).

Milli parkın, topoğrafik yapısı, zengin flora ve fauna çeşitliliği içerisinde, yaban hayatı, görsel manzara güzellikleri, ormanlar, iklim özelliği, kış turizmi olanakları, oksijen dolu sağlıklı havası, doğa temelli rekreasyon aktiviteleri için muhteşem bir fırsat oluşturmaktadır (Göker ve Ünlüönen, 2019: 778).

Alanda mevcutta yapılan doğa turizmi faaliyetleri arasında; doğa yürüyüşleri, bisiklet binme, dağ tırmanışı, foto safari, yaban hayatı gözlemi, botanik turları, kuş gözlemi, oryantiring, günübürlük rekreasyon, manzara seyir, kültür turizmi, doğa eğitimi gibi faaliyetler yer almaktadır. Mevcut faaliyetlerden ise en çok tercih edileni doğa yürüyüşleri olmaktadır.

Doğa Yürüyüşleri: Ilgaz Dağı Milli Parkı UDGP’de yer alan milli park içi 13 km’lik rotaya ek olarak milli park içi ve yakın çevresini kapsayan alternatif “tematik turizm rotaları” belirlenmiştir. Milli Park çevresini kapsayan 93,5 km’lik yürüyüş rotası ile milli park içi 22,2 km’lik dairesel rotalar oluşturularak rotalar üzerinde işaretlemeler yapılmıştır (Anonim, 2022a).

Dağ tırmanışı: Büyük ve Küçükhaçet Tepeleri, Emirgazi Tepesi, Yurdun Tepe

Foto safari: alanın tümünde her mevsim yapılabilecek bir etkinliktir.

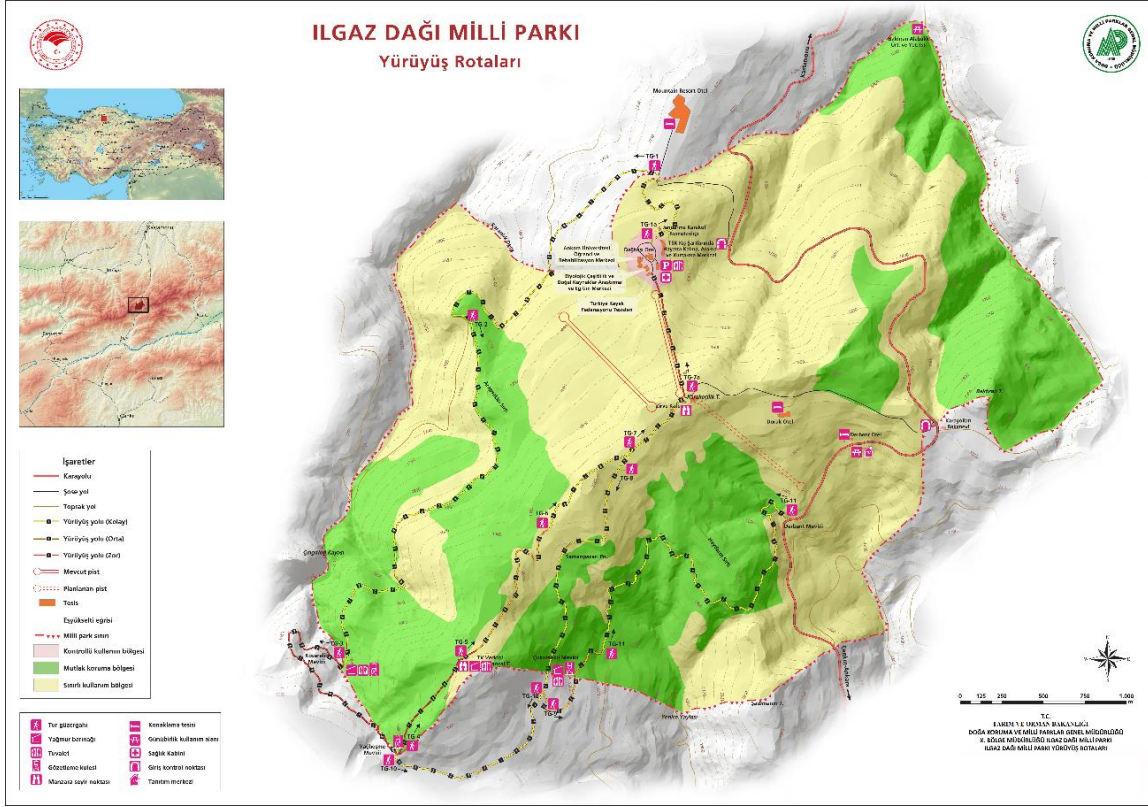
Bitki gözlemciliği, yaban hayatı gözlemi, kuş gözlemi: mevcut yürüyüş rotaları üzerinde.

Oryantiring: oryantiring, kayaklı oryantiring, labirent oryantiring.

Manzara seyir: Kozançal ve Karakeçilik Tepe.

Kültür turizmi: her yıl valilikler ve ilgili kurumların katılımıyla “Anma Töreni” ve “İstiklal Yolu Yürüyüş Etkinliği” Derbent Şehitlik Anıtı ve ziyaret alanından başlamakta ve Çankırı ilinde sona ermektedir.

İlgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma

Şekil 13. Milli Park içi yürüyüş rotaları. Kaynak: Anonim, 2023

Şekil 14. Ilgaz Dağı Milli Parkı biyolojik çeşitlilik değerleri a) Devedikeni (*Carduus adpressus*) b) Ilgaz çiğdemi (*Crocus speciosus ssp. ilgazensis*) c) Karaca (*Capreolus capreolus*). Kaynak: Yazar

Şekil 15. Yağmur barınağı ve yönlendirme tabelası
Kaynak: Yazar

Şekil 16. Derbent Şehitlik Anıtı ve ziyaret alanı

İ. Sağlam Fide

Festivaller: kış turizm festivali, geleneksel kızak yarışları. Bölgenin 600 yıllık kızak geleneği geleneksel kızak yarışları etkinlikleri ve kış festivali ile sürdürülmektedir.

Bisiklet binme: tesisler bölgesi-karanlık dere yolu-tesisler bölgesi.

Günübirlik rekreasyon; tesisler bölgesi, derbent mevki, doruk mevki ve baldıran günübirlik kullanım alanı.

Doğa eğitimi: alanda farklı yaş ve ilgi guruplarına yönelik eğitimler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca 2007 yılından itibaren devam eden TÜBİTAK destekli doğa eğitim projeleri, Tema Vakfı doğa eğitim kampları, üniversitelerin ormancılık ve turizm konuları başta olmak üzere alanda yapılan eğitimler de devam etmektedir.

Alanda yapılan doğaya dayalı rekreasyonel faaliyetler plan dâhilinde ve koruma-kullanma dengesi gözetilerek yürütülmektedir. Bu faaliyetler doğal kaynak değerlerinin korunması ve güvence altına alınması, yerel kültür öğelerinin ve anıtsal mirasın yaşatılması ve kaynakların sürdürülebilir yönetiminin sağlanması açısından önemli görülmektedir.

Ilgaz Dağı Milli Parkı etrafındaki köyler Kastamonu ve Çankırı illerinin genelinde yaşanan kırdan-kente göç sürecini hızlı bir biçimde yaşamaktadır. Bundan dolayı köylerde giderek yaşanan bir nüfus yapısı görülmektedir (Karaçar, 2019:213). Park içerisinde yöre halkının ekonomik gelir elde edebileceği alternatif geçim kaynaklarının desteklenmesi (yöresel ürün ve el sanatları, yöresel yemek vb.) ile de alanın ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği açısından kilit bir rol oynamaktadır.

Ilgaz Dağı Milli Parkı Yakın Çevresindeki Rekreasyon Alanları:

Ilgaz Dağı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Ilgaz Dağı yaban hayatı geliştirme sahası milli parkın kuzey, batı ve doğu sınırını oluşturmakta olup 17.036 ha büyüklüğe sahip bir alandır. Koruma altına alınan yaban hayvanı türü (hedef tür) kızıl geyiktir (*Cervus elaphus*).

Yurdun Tepe Kayak Merkezi: 2015 yılından faaliyete geçen kayak merkezi kolay, orta, zor pist çeşitliliği olan ve alp disiplini snowboard yapmaya uygun bir merkezdir. 2 etaptan oluşan pistin uzunluğu 5.600 metredir. Yeme içme ve dinlenme gibi sosyal ihtiyaçları karşılamaya yönelik Günübirlik tesis ve kafeterya bulunmaktadır (Anonim, 2020).

Çankırı Ilgaz Kadınçayırı ve Yıldıztepe Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi:

Kadınçayırı Tabiat Parkı: Ilgaz ilçesi Kadınçayırı mevkiinde bulunan 422 hektarlık alan 2012 tarihinde Tabiat Parkı ilan edilmiştir. Ülkemizin en büyük zipline (530 metre kaytel) yer almaktadır. Günübirlik ve konaklamaya ait; orman köşkü (bungalovlar), kır lokantası, seyir terası, yaya köprüsü, otopark, giriş kontrol ünitesi, mescit, çocuk bakım ünitesi, sosyal donatılar ile çeşitli alt-üst yapılar yer almaktadır (Anonim, 2021).

Yıldız Tepe Kayak Merkezi: kayak merkezinde konaklama tesisleri, 1 adet telesiyej, 1 adet teleski, kafeterya, seyir kulesi, futbol sahaları bulunmaktadır.

Kırkpınar Yaylası ve Göleti: Kırkpınar Yaylası, Ilgaz ilçesinden 20 Km uzaklıkta, 1.800 m rakımda bir yayla (gölü) olup adını, alandaki göleti besleyen kırk pınardan almıştır. Ilgaz sıradağlarının uzantısı olan 2.404 metrelik Emir Gazi Tepesi'nin yamaçlarında bulunmaktadır (Çelik vd., 2010).

Büyük ve Küçük Hacet Tepeler: Ilgaz Dağlarının en yüksek doruğu Büyük Hacet Tepe (2587 metre) ve ikinci büyük doruğu Küçük Hacet Tepe (2546 metre)'dir (Avcı ve Özhatay, 2003:103). Yürüyüş ve dağ tırmanışı etkinlikleri açısından önemli tepelerdir.

Ilgaz Obası: milli parkın zirve giriş kontrol noktası karşısında yer alan karayolları bakım evinden 3 km içeride, etrafı göknar ormanları ile kaplı, orman içi açıklıktır. Mevcutta dağcılar ve trekking grupları alanda kamp yapmaktadır (Anonim, 2015:18).

Mülayim Yaylası: yaylada yer alan ahşap ağırlıklı mimari yapı ve yayla yaşamı bu bölge için önemli kültürel değerleri taşımaktadır (Anonim, 2015:21).

Milli parkın yakın çevresinde bulunan rekreasyon alanları; kırsal yaşamın sürdüğü, kültürel değerlerin bulunduğu, milli parkın sahip olduğu doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin devamı niteliğinde olan cazibe alanlarıdır. Dolayısıyla ekosistem bütünlüğü ve park alanı içerisindeki

kullanım yoğunluğu düşünüldüğünde park alanı ve yakın çevresinin birlikte planlanması sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemlidir.

6. Tartışma ve Sonuç

Ülkemizde ve dünyada korunan alanlar için turizm en güçlü ekonomik sektör olarak görülmekte ancak turizmin sürdürülebilirliği doğal ve kültürel kaynakların koruma-kullanma dengesi içerisinde sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Korunan alanların sahip oldukları doğal ve kültürel kaynak değerleri sürdürülebilir turizm faaliyetleri için önem arz etmekte ve yerel kalkınmanın önemli bir aracı olarak görülmektedir.

Alanın Uzun Devreli Gelişme Planı ve Ziyaretçi Yönetim Planının bulunması, sadece alan yönetiminden sorumlu bir İdari yapının (Milli Park Müdürlüğü) olması parkın doğal ve kültürel kaynakların korunması ve yönetimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi açısından büyük avantaj sağlamaktadır. Ancak milli parkın sahip olduğu kaynak değerlerinin rekreasyonel talepler karşısında sürdürülebilirliği açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

Doğal ve kültürel kaynak değerleri ile turizm ve rekreasyon potansiyeli nedeniyle Ilgaz Dağlarının bir bölümü 1976 yılında milli park olarak ilan edilmiştir. Doğal çekiciliklere sahip olan park başta; kış turizmi olmak üzere, doğaya dayalı turizm aktivitelerinin yapılmasına imkân vermektedir. 1.117,69 hektar olan alan büyüklüğü bulunduğu coğrafi bölge ölçeğinde oldukça küçük kalmaktadır. Rekreasyonel talepleri karşılama ve yararlanma biçimi de dikkate alındığında milli park alanının yetersiz kaldığı görülmektedir. Özellikle kış sezonunda ve yaz mevsiminin belirli döneminde park alanından yoğun bir şekilde faydalanılma biçimi alanda ekolojik ve sosyal baskı oluşturmaktadır. Ancak park alanının yakın çevresinde yeni faaliyete giren kayak turizm merkezleri ve diğer destinasyon alanları bu yoğunluğun azaltılmasına katkı sağlamış olsa da sürdürülebilirlik açısından yeterli gelmemektedir.

Alanda sıcaklık değerlerinin uzun yıllar artış yönlü değişimi, yağış değerlerinin de azalış yönlü değişimi; alanın sahip olduğu biyolojik çeşitlilik değerleri, su kaynakları, toprak, kar kalitesi gibi doğal unsurlar ile kış turizm potansiyelinin sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkileyeceği öngörülmektedir. Dolayısıyla alanda ki planlama ve uygulama çalışmalarının iklim değişikliği etkilerine uyum ve olumsuz etkileri azaltmaya yönelik koşulların göz önüne alınarak yapılması önemli görülmektedir.

Korunan alanlar ekosistem hizmetlerinin devamlılığının sağlanması ve karbon depolanması açısından kritik öneme sahip alanlardır. Bu nedenle iklim değişikliği sürecine adaptasyon ve uyum için iklim parametrelerinin izlenmesi, değerlendirilmesi ve alana özgü stratejiler geliştirilmesi alanın sürdürülebilir gelişimi açısından önemlidir.

Doğaya dayalı turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, konaklama çeşitliliğinin park çevresi kırsal yerleşim bölgelerine yaygınlaştırılması, toplu ulaşım imkânlarının geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası kuruluşlarla işbirliklerinin artırılması, ziyaretçi merkezinin kurulması, korunan alan bilincini artırıcı eğitim programlarının sürdürülmesi, park alanı sınırlarının bulunduğu coğrafi özellikleri temsil edecek şekilde genişletilmesi, yöre halkının mevcut koşullara ek alternatif gelir kaynaklarının artırılarak turizm faaliyetlerine dâhil edilmesi sürdürülebilir turizm gelişiminin başarısı ve alanın korunması açısından önemli görülmektedir.

Kaynaklar

- Ahipaşaoğlu, S. ve Çeltek, E. 2006. *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*. Editör: İ. Arıkan. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Anonim 2006. *Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları (ÖDA)*.
https://www.dogadernegi.org/wp-content/uploads/2015/09/07_ORTABATI_KARADENIZ.pdf (Erişim 27.02.2023).
- Anonim 2009. Ilgaz Dağı Milli Parkı Analitik Etüt Raporu, Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara
- Anonim 2015. Ilgaz Dağı Milli Parkı Sürdürülebilir Turizm ve Ziyaretçi Yönetim Planı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2017. Ilgaz Dağı Milli Parkı Ekosistem Tabanlı Orman Amenajman Planı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa

İ. Sağlam Fide

- Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2020. Kastamonu İl Özel İdaresi.
<http://www.kastamonuozelidare.gov.tr/ilgaz-2-yurduntepe-kayak-merkezi>, (Erişim tarihi:12.02.2023).
- Anonim 2021. Kadın Çayırı Tabiat Parkı.
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/cankiri/gezilecekyer/kadincayiri-tabiat-parki> (Erişim Tarihi: 20.04.2023).
- Anonim 2022a. Ilgaz Dağı Milli Parkı Tematik Yürüyüş Rotaları. *Proje Raporu*. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, Ilgaz Dağı Milli Park Müdürlüğü, Kastamonu.
- Anonim 2022b. Ilgaz Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Revize Gelişim Planı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2023. Ilgaz Dağı Milli Parkı Müdürlüğü Arşivi, Kastamonu.
- Akata, I. 2010. Ilgaz Dağı Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Makrofungus Florası, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Akbaba, B. ve Bulut, Ş. 2020. Inventory of Large Mammal Species in the Ilgaz Mountains (Cankiri): A Major Ecological Corridor in Anatolia. *Hittite Journal of Science and Engineering*, 7(1):73-80.
- Akman Y., Yurdakulol Y. ve Demirörs M. 1983. The vegetation of the Ilgaz Mountains. *Ecologia Mediterranea* IX, (2):137-165
- Alkan, C. 2015. Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama. *Journal of Yasar University*, 10/40: 6692-6710.
- Arslan, H., Çağlıyan A. ve Durmuş, E. 2015. *Munzur Vadisi'nde (Tunceli) Sürdürülebilir Turizm*. V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu. Bildiri Kitabı: 461-471, 16-17 Ekim 2008, Ankara.
- Avcı, M. ve Özhatay, N. 2003. Ilgaz Dağları. s:17-19. (Editör: N. Özhatay, A. Byfield ve S. Atay) *Türkiye'nin Önemli Bitki Alanları*. WWF Türkiye, İstanbul.
- Avcı, M. 2012a. Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası I. *Coğrafya Dergisi*, 0 (6):137-216.
- Avcı, M. 2012b. Ilgaz Dağları ve Çevresinin Bitki Coğrafyası II. *Coğrafya Dergisi*, 0 (6):275-345.
- Çalık, İ. 2014. Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesinin Analizi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya.
- Çakır, M. 2007. Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Farklı Orman Kuruluşlarına Ait Toprakların Bazı Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Çelik, C., Karatatar M.K., Özgülbaş, O. ve Topcu M. 2010. *Çocukluğumuzun Türküsü Ilgaz*. Ilgaz Kaymakamlığı, Ilgaz Belediye Başkanlığı, Kastamonu.
- Çelik, S. 2018. Alternatif Turizm. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56):193-204.
- D'Arco, M., Presti, L.L., Marino, V. ve Maggiore, G. 2021. Is sustainable tourism a goal that came true? The Italian experience of the Cilento and Vallo di Diano National Park. *Land Use Policy*, 101:1-12.
- Dinçer, F.İ., Çifçi, İ. ve Atsız, O. 2015. Sürdürülebilir Kırsal Turizm Kapsamında Milli Parklar Üzerine Bir Araştırma: Munzur Vadisi Milli Parkı Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 5(1):11-121.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü (DKMPGM). 2023. *Milli Parklar*, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/Korunan%20Alanlar%20Listesi/MP-WEB-Son.pdf> (Erişim tarihi 25.03.2023).
- Eagles, P.F.J, Mc Cool, S. F. ve Haynes, C. D. 2002. *Sustainable Tourism In Protected Areas Guidelines For Planning and Management*. s:1-2. Editör: A.Phillips. IUCN, UK.
- Gümüş, C., Kalem, S. ve Menteş, İ. 2002. *Ilgaz Dağlarının Biyolojik Çeşitliliği ve Doğa Koruma Açısından Önemi*. Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu. 442-446. 25-27 Haziran 2002, Ilgaz, Kastamonu.
- Göker, G. ve Ünlüönen, K. 2019. Açık Alanda Yapılan Doğa Temelli Rekreatif Etkinlikler ve Destinasyon Markalaşması: Ilgaz Dağı Milli Parkı Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (70):774-789.
- Göksu, E. ve Somuncu, M. 2018. *Babia Gora Milli Parkı'nda Turizm ve Rekreasyon Aktiviteleri ve Ziyaretçi Yönetimi*. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu. Bildiri Kitabı: 272-285, 3-6 Ekim 2018, Ankara.
- Hall, C.M. ve Frost, W. 2009. *Tourism and National Parks, International Perspectives On Development, Histories and Change*. Routledge, Newyork.
- Karaçar, E. 2019. Ilgaz Dağı Milli Parkını Ziyaret Eden Turistlerin Çevreye Yönelik Tutumları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 211-224
- Kervankıran, İ. ve Eryılmaz, A.G. (2016). Milli Parkların Turizm ve Rekreatyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39: 151-182.
- Koca, R., Güney, İ., Öncü, M.A. ve Somuncu, M. 2016. *Korunan Alanlarda Etkili Planlama ve Sürdürülebilir Alan Yönetimi Üzerine Kaçkar Dağları Milli Parkı'nın İncelenmesi*. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu. Bildiri Kitabı: 771-778, 13-14 Ekim 2016, Ankara.
- Koç, Y. ve Soykan, A. 2020. Dünyada ve Türkiye'de Doğa Korumunun Kuramsal Temelleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7):86-99.
- Kuntay, O. 2004. *Sürdürülebilir Turizm Planlaması*. Alp Yayınevi, Ankara.
- Kurdoğlu, O. 2007. Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi Ve Güncel Boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1): 59-76.

Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma

- Kuter, N. 2008. Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Orman Peyzajı Ve Estetiği Açısından Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(1):36-47.
- Lane, B. 1994. Sustainable rural tourism strategies: A tool for development and conservation. *Journal of Sustainable Tourism*. 2(1-2):102-111.
- Magnın, G. ve Yazar, M. 1997. *Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları*. Türkiye Doğal Hayatı Koruma Derneği. Ana Basım A.Ş., İstanbul
- Mateoc-Sîrb, N., Albu, S., Rujescu C., Ciolac, R., Tigan, E., Brînzan, O., Mănescu, C., Mateoc, T. ve Milin, I.A. 2022. Sustainable Tourism Development in the Protected Areas of Maramures, Romania: Destinations with High Authenticity. *Sustainability*, 14 (1763):1-24.
- Menteş, İ. 2001. Ilgaz Dağı Milli Parkı'nın Korunan Alan Olarak İrdelenmesi ve Yönetimi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Trabzon.
- Meteoblue 2023. Meteoblue İklim Değişikliği Ilgaz Dağı Milli Parkı, https://www.meteoblue.com/tr/climate-change/ilgaz-da%20c4%9f%20c4%b1-milli-park%20c4%b1_t%20c3%bcrtkiye_745905 (Erişim tarihi: 17.05.2023).
- Özgüç, N. 2017. *Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Pacific Asia Travel Association (PATA). 2023. *Sustainable Tourism Online: Parks and Culture*, <https://www.pata.org/blog/sustainable-tourism-online-parks-and-culture>, (Erişim tarihi: 10.02.2023).
- Pehlivan, G. 2007. Ilgaz Dağı Milli Parkı Florası. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Resmî Gazete. 1983. (18132). *Milli Park Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2873&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, (Erişim tarihi: 2 2.03.2023).
- Robinson, G.M. 2008. Sustainable Rural Systems: An Introduction. s:24. Editör: G.M. Robinson. *Sustainable Rural Systems*. Ashgate, London.
- Stratigea, A. ve Katsoni, V. 2015. A strategic policy scenario analysis framework for the sustainable tourist development of peripheral small island areas – the case of Lefkada-Greece Island. *European Journal of Futures Research*, 3(5):2-17.
- Taşlıgil, N. 2020. Milli parklar arasında farklı bir örnek: İstiklâl Yolu Tarihi Milli Parkı. *Türk Coğrafya Dergisi*. 74:87-96.
- Tribe, J. 2011. *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism, Fourth Edition*. Elsevier, İspanya.
- Thomas, L. 2006. *Türkiye Korunan Alan Yönetiminde IUCN Kategori Sistemi*. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- United Nations (UN). 1987. Our Common Future. *Report of the World Commission on Environment and Development*. UN.
- United Nations Environment Programme (UNEP). 2005. *Making Tourism More Sustainable, A Guide for Policy Makers*. UNEP, WTO, Paris.
- World Tourism Organization (UNWTO). 2013. Enhancing capacities for Sustainable Tourism for development in developing countries, *Sustainable Tourism for Development Guidebook*. UNWTO, Madrid.
- Yücel, M. ve Babuş, D. 2005. Doğa Korumanın Tarihçesi Ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Doğa Dergisi*, 11:151-175.
- Yılmaz, E. ve Çiçek, İ. 2018. Detailed Köppen-Geiger climate regions of Turkey. *International Journal of Human Sciences*. 15 (1):225-242.

MAKALE KABUL KOŞULLARI VE YAZIM KURALLARI

- Dergide çevrebilimleri alanında yapılmış özgün araştırmalar ve derlemelerden (tarama yazıları) oluşan "Denetimli Makaleler" in yanısıra "Araştırma Notları", "Konferans Notları", "Kitap Tanıtımı" ve yabancı dilde yayımlanmış olan özgün araştırmaların "Çeviriler" i yayımlanır. Dergide yayımlanacak eserler Türkçe ya da İngilizce olarak yazılabilir.
- Dergiye gelen eserin basımı öncesinde hakem görüşleri alınır. Gönderilen makalenin dergide yayınlanabilmesi için Editörler Kurulu tarafından hem bilimsel içerik, hem de şekil bakımından uygun görülmesi ve hakemler tarafından kabul edilmesi gerekir. Yayınlanması uygun bulunmayan eser yazarına/yazarlarına geri gönderilir.
- Dergide yayımlanacak eserin daha önce hiçbir yayın organında yayınlanmamış ya da yayın hakkının verilmemiş olması gerekir. Buna ilişkin yazılı bildirim, makale ile gönderilmelidir.
- Eser, Microsoft Word programında hazırlanarak Dergipark sistemi üzerinden çevrimiçi olarak yüklenmelidir (<https://dergipark.org.tr/aucevrebilim>).
- Makale Microsoft Word programının yeni versiyonunda, A4 normunda, sayfa kenar boşlukları üst 3cm, sol 2,5cm, sağ 2,5cm, alt 4cm olarak ayarlanarak, 11 punto Times New Roman karakteri ile, tek satır aralığı kullanarak ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalı, paragraf arası verilmemeli, paragraflarda ilk satır girintisi ise 1.25cm olarak yazılmalı, metin içerisinde tablo ve şekiller dahil koyu karakterlere yer verilmemeli, şekil, çizelgeler ve Kaynaklar bölümü dahil 20 sayfayı geçmemelidir.
- Eser başlığı baş harfleri büyük, ortalanarak koyu (bold) ve 14 punto, yazar adları 12 punto, Özet ve Abstract iki yana yaslı 9 punto ile yazılmalıdır.
- Yazar adı/adları açık olarak yazılmalı, ünvan kullanılmamalı, adres bilgileri 11 punto ve italik olacak şekilde bir alt satırda yer almalıdır. Başlık ile yazar isimleri arasında 1,5 satır aralığı bulunmalıdır. İki ya da daha fazla yazarlı makalelerde, yazarların soyadları üzerine rakam konularak, adres bilgileri alt satırda ve tek satır boşluğu bırakılarak yer almalıdır.
- Yapılan çalışma bir kurum/kuruluş tarafından desteklenmiş ya da doktora/yüksek lisans tezinden hazırlanmış ise, başlığa yıldız koyularak ilk sayfanın altına dip not olarak verilmelidir.
- Özgün araştırmalar; Özet, Abstract, Giriş, Materyal ve Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuç, Teşekkür (gerekirse), Kaynaklar şeklinde düzenlenmelidir. Derlemeler Giriş, uygun başlıklar altında Ana Metin ve Sonuçlar olmak üzere üç bölümden oluşabilir, yayınlanmasında Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisinin Yayın İlkeleri uygulanır. Özet, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde, çalışmanın amacını, nasıl yapıldığını, sonuçları ve sonuçlar üzerine yazar(lar) ın yaptığı değerlendirmeleri içermeli ve en fazla 7 adet anahtar kelime kullanılmalıdır. Giriş, çalışmanın önemini, amacını ve konu ile ilgili daha önce yapılmış temel araştırmaları kapsamalıdır. Materyal ve Yöntem, çalışmanın tekrarına olanak verecek şekilde yeterli bilgi ve kaynakları içermelidir. Bulgular, şekil ve çizelgelerde verilen bilgilerin tam olarak anlaşılmasını sağlamalıdır. Tartışma bölümünde sonuçlar, önemi vurgulanarak daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılmalıdır. Sonuç bölümünde ise, bulgulardan ulaşılan son değerlendirmeler verilmelidir.
- Makaledeki şekil, harita ve fotoğrafların bilgisayar kayıtları, uygun çözünürlükte olmalı, makalede metin içerisine yerleştirilmelidir. Çizelge başlıkları çizelgenin üstüne, çizelge kaynağı ise altına verilmelidir. Çizelge ve şekil açıklamalarında sadece ilk kelimenin baş harfi büyük, diğerleri küçük harflerle yazılmalıdır. Çizelge içerisindeki metinlerde de aynı kural geçerlidir. Tüm tablolar “Çizelge”; tüm grafik, harita ve çizimler “Şekil” olarak adlandırılmalıdır. Şekil adları şeklin altında verilmelidir. Tüm şekil ve çizelge adları 9 punto, Times New roman karakterinde olmalı, numaralandırmalardan sonra nokta verilmelidir.
- Metin içerisinde atıfta bulunulan kaynaklar, yazarın soyadı ve yayın yılı sıralamasıyla parantez içerisinde verilecektir (Akpınar, 2000). Aynı yazarın aynı tarihli birkaç eseri varsa alıntılarda yıldan sonra a,b,c... şeklinde numaralandırma yapılacaktır (Akpınar, 2002a). Birden fazla esere

atıfta bulunuluyorsa referanslar alfabetik sıra ile verilmelidir (Avcıoğlu, 2002; Oğuz, 2004; Uslu ve Kiper, 2005).

- Sözlü görüşmeler ve yayınlanmamış eserlere (Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri hariç) ait bildirimler, kaynak olarak kullanılmamalıdır.
- Kaynaklar listesi ilk yazarın soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmeli ve Times New Roman karakterinde 9 punto olarak yazılmalıdır. İki veya daha fazla yazarlı eserlerin bildiriminde son yazardan önce “ve” bağlacı kullanılmadır.

Dergi:

Somuncu, M.2004.Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1):1-22.

Kitap:

Keleş, R. 1996. *Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi Yayınları: 803, Ankara.

Kitabın bir bölümü:

Hamamcı, C. 1997. Çevrenin Uluslararası Boyutları. s: 395-412. Editör: R. Keleş. *İnsan Çevre Toplum*. İmge Kitabevi, Ankara.

Bildiri kitabı:

Karadeniz, N., Özbek, H. ve Gül, S. 2000. Ülkemiz Koruma Alanlarında Yönetim Planı Süreci. *2000’li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu. Bildiriler Kitabı*: 177-184, 24-26 Mayıs 2000, Ankara.

Yazarı belirtilmeyen kurum yayınları:

Anonim 1997. *Ulusal Çevre Eylem Planı: Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanlarının Yönetimi*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

İnternet sayfaları:

İnternet sayfasına atıfta metin içerisinde Anonim ya da Anonymous ve erişim tarihi olarak verilmeli (Anonim, 2005), Kaynaklar bölümünde ise sayfa adresi de verilmelidir.

Anonymous 2007. Explore Europe’s changing landscape.

<http://www.eea.europa.eu/highlights/explore-europe2019s-changing-landscape>.

- Etik Kurul onayı gerektiren çalışmalarda, Etik Kurul onayına dair belge gönderilmesi ve makalede de Etik Kurul onayı alındığının belirtilmesi gerekmektedir.
- Basımına karar verilen eserde, ekleme ya da çıkarma yapılamaz.
- Yayın süreci tamamlanan eserler geliş tarihi esas alınarak yayınlanır.
- Bir yazarın, aynı sayıda ilk isim olarak 1 (bir), ikinci ve diğer isim sırasında 1 (bir) olmak üzere toplam 2 (iki) eseri basılabilir.
- Sayfa sınırını aştığı için seri makale olarak bölünmesi söz konusu olan araştırmaların başlıkları ona göre düzenlenerek, zaman içinde sırayla basılmak üzere, değerlendirmeye bir arada sunulmalıdır.
- Yayınlanan eserin tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

- The following types of papers are accepted to be published in Ankara University Journal of Environmental Sciences: research papers, review papers, technical notes, conference notes, book reviews, and translations of research articles. Papers must be written either in Turkish or English.
- All submitted manuscripts are subjected to scientific and editorial review by the editorial board and qualified *ad hoc* reviewers. Rejected manuscripts are sent back to the corresponding author.
- The authors must certify with a written and signed statement that the manuscript has not been published elsewhere.
- The manuscript should be uploaded via the web platform of Dergipark (<https://dergipark.org.tr/en/pub/aucevrebilim>).
- The paper size must be A4 with margins: top=3 cm., left= 2.5 cm., right= 2.5 cm., and bottom= 4 cm. The text has to be written in Times New Roman; font size 11 pt; and justified with single line spacing in Microsoft Word. Paragraph indentation should be 1 cm. and 6 pt clear line must be left between paragraphs. Do not use bold characters within the text, figures and tables except headings. The manuscript should not exceed 20 pages, including references.
- The title of the paper must be written in 14 pt bold and centered. First letters of the title must be capital. Full author names must be written in 12 pt. Abstract must be written in 9 pt italic.
- Author names must be written without titles. Address information should be written in 11 pt. Leave no space between author names and address line. Authors with different affiliations and addresses should use superscripts.
- If the research has been supported by an institution or organization, or is a part of thesis, then a footnote should be inserted at the end of the paper title.
- Original research papers should be organized under following headings; abstract, introduction, material and methodology, research findings, discussion, conclusions, if necessary acknowledgements, and finally references. Review papers may contain three sections as; introduction, main text with appropriate heading(s) and conclusion. All main and secondary headings must be numbered in Arabic numerals. Abstract should be no more than 200 words and must include the purpose of the study, methodology used, findings and a brief evaluation of the findings. At most 7 key words should be given. Introduction part should include the significance and purpose of the study, as well as a literature review of previous studies. Material and methodology section should include sufficient information. Tables and figures should be explained within the text clearly in research findings. Research findings should be discussed and compared to previous studies in the Discussion section.
- All figures, maps and photographs must be in high resolution for quality printing. They must be placed within the text and separate copies should be sent. Table titles should be written above the table and the reference should be written below the table with 9pt. Name of the figures should be written below the figure with 9pt.
- When referring within the text, author last name(s) and year of publication must be written separated with a comma within brackets (Akpınar, 2000). For two authors, use “and” between the last names, and for three authors use “*et al.*”. More than one reference from the same author(s) in the same year must be identified by the letters "a", "b" etc., placed after the year of publication (Akpınar, 2002a). Multiple references should be written in alphabetical order, separated with a semicolon (Avcıoğlu, 2002; Oğuz, 2004; Uslu and Kiper, 2005).
- Interviews and unpublished works (except postgraduate theses) should not be cited.
- Reference list must be written in alphabetical order according to first author last name, in 9 pt. For multiple authors, “and” should be used before the last author name. Indentation must be “hanging” by 1.25 cm.

Journal article:

Karadeniz, N., Somuncu, M. 2003. Approaches for Preservation of Mountainous Areas in Turkey Case Study: Kaçkar Mountains (Turkey). *Montagnes Méditerranéennes*, 17, 89-90.

Book:

Lynch, K. 1960. *The Image of the City*. The MIT Press: 194, USA.

Chapter of a book:

Somuncu, M. 2011. Sustainable Development in the Eastern Black Sea Mountains: Present State and Perspectives. Editor(s): Zhelezov, G., *Sustainable Development in Mountain Regions: Southeastern Europe*, Springer, London-New York, 215-226.

Papers in conference proceedings:

Somuncu, M., İnaner, H., Çiçek, İ. 2004. An Example of Geological and Geomorphological Heritage to be Protected: Gölcük Caldera (Isparta-Southwestern Turkey). *Proceedings of 5th International Symposium on Eastern Mediterranean Geology*, Thessaloniki-Greece, Volume 1, 427-429.

If no author is available:

Anonymous 1997. *National Environmental Action Plan*. State Planning Organization, Ankara.

Web pages:

Web pages should be cited as Anonymous with year of access within the text (Anonymous, 2005), URL should be given in reference list.

Anonymous 2007. Explore Europe's changing landscape.

<http://www.eea.europa.eu/highlights/explore-europe2019s-changing-landscape>.

- If ethical approval is necessary, author(s) must submit the approval of Ethical Board and state that ethical approval has been obtained within the manuscript.
- No adding and removal can be made after the acceptance of the manuscript for publishing.
- Accepted manuscripts are published according to manuscript submit date after reviewing and editing process is over.
- No more than two papers of an author can be published in the same issue as long as he/she is not the first author in one of the papers.
- If manuscript is more than 20 pages, it can be submitted in two parts with appropriate titles to be published in following issues.
- Authors are responsible for the content of accepted manuscripts.